

T.C.

Hitit Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

**BAYAN DİN GÖREVLİSİNİN İMAJI VE
MESLEĞİNİ TEMSİL GÜCÜ -Çorum Örneği-**

Lütfiye HACİSMAİLOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2017

**BAYAN DİN GÖREVLİSİNİN İMAJI VE
MESLEĞİNİ TEMSİL GÜCÜ – Çorum Örneği –**

Lütfiye HACİİSMAİLOĞLU

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Muammer CENGİL

Çorum 2017

KABUL VE ONAY

Lütfiye HACIİSMAİLOĞLU tarafından hazırlanan “*Bayan Din Görevlisinin İmaja Ve Mesleğini Temsil Gücü – Çorum Örneği*” başlıklı bu çalışma, 24 / 04 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Halil APAYDIN (Başkan)

Doç. Dr. Muammer CENGİL (Danışman)

Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (24 /04 /2017)

Lutfiye HACIİSMAİLOĞLU

ÖZET

Hacıismailoğlu, Lütfiye, *Bayan Din Görevlisinin İmajı ve Mesleğini Temsil Gücü -Çorum Örneği-*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2017.

Bu çalışma, kadınları dini yönden aydınlatma konusunda çalışan bayan din görevlilerinin halkın gözündeki imajını, mesleği temsil gücünü ortaya çıkarmayı ve sunulan din hizmetinin artı ve eksilerini ortaya koyarak daha kaliteli bir hizmet anlayışının oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı, din hizmeti ve din görevlisi tanımı yapılarak, bayan din görevlilerinin hizmet alanları ve görev aldıkları birimler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde din görevlisinde bulunması gereken nitelikler ilim, hikmet, hayr ve tebliğ başlıkları altında açıklanmıştır.

Uygulama yaptığımız İkinci bölümde ise, Çorum'da 650 yetişkine sosyal ve kültürel farklılıklar gözetilmeksizin anket uygulaması yapılarak analizlerden elde edilen sonuçlar, tablolar halinde yorumlarıyla birlikte verilmiş, elde edilen bulgular daima diğer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmak suretiyle genellemelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise araştırmada çıkan sonuçlar genel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta, bayan din görevlileri mesleki bilgi, uygulama ve yaşayış bakımından genel itibariyle mesleklerini temsil etme gücüne sahip olsalar da toplum tarafından istenen düzeyde anlaşılamadığı ve tanınmadığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayan Din Görevlisi, İmaj, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmeti.

ABSTRACT

Haciismailoglu Lutfiye, *The Image of Women Religious Officials and Their Representative Power of Their Profession*, MA Thesis, Corum 2017.

This study aims to find out the image of women religious officials, who works for the enlightening of women on religious field, in the mind of people and their representative power of their profession. At the same time this study was made to contribute to create a more qualified service understanding by presenting the negative and positive sides of given religious service. Our study is consist of an introduction and three chapters. In the introduction, the topic, aim and the method of the study has been discoursed.

In the first chapter, the definitions of Directorate of Religious Affairs, religious service and religious official has been made. Then, information about the service field of women religious officials and the department which they participate in. Furthermore, in this section the qualifications which religious officials must have, have been explained under the knowledge, wisdom, benevolence and advice titles.

In the second section, which we made a field research, a questionnaire has been made on 650 adult by ignoring social and cultural differences. Then, results which was obtained by analyses have been given as tables together with their comments. Finally, some generalisations have been made by making comparisons with the results of other studies.

In the third chapter, the results which obtained from the researches have been generally evaluated. As a conclusion, it is understood that women religious officials are not satisfactorily understood and recognised by community, even though they generally have the representative power of their occupation in terms of professional knowledge and practice in daily life.

KeyWords: Women Religious Officials, Image, Directorate of Religious Affairs, Religious Service.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KONUSU	2
2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
3. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ.....	5
4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	7
5. EVREN VE ÖRNEKLEM	9
6. SINIRLILIKLAR.....	10
7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	10
7.1. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Değerlendirilmesi.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. İMAJ.....	13
2. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	15
3. DİN HİZMETİ	17
2.1. İslam'ın İlk Yıllarında Bayanlara Yönelik Din Hizmeti Ve Bu Hizmeti Üstlenenler.....	20
2.2. Günümüzde Din Hizmeti Sunan Kadınların Çalıştıkları Birimler Ve Görev Tanımları	23
2.3.Kadınların Cami Eğitimi Ve Diyanet İşleri Başkanlığının Kadınlara Yönelik Din Hizmetleri	30
4. DİN GÖREVLİSİ.....	43

3.1. Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler	44
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. ÖRNEKLEM GRUBU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	63
1.1. Yaşlara Göre Katılımcıların Durumu	63
1.2. Medeni Durumlarına Göre Katılımcıların Durumu.....	64
1.3. Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Durumu	64
1.4. Dini Bilgi Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumu.....	65
1.5. Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Katılımcıların Durumu ...	66
1.6. Dindarlık Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumu	67
1.8. Cemaat Ve Tarikatlar Hakkındaki Görüşlerine Katılımcıların Durumu	69
2. BAYAN DİN GÖREVLİLERİNİN İMAJI İLE İLGİLİ BULGULAR.....	71
2.1. Bayan Din Görevlilerinin İmajı.....	71
2.2. Bayan Din Görevlilerine Karşı Olumsuz İmajın Nedeni	72
2.3. Bayan Din Görevlilerinin Toplum Üzerinde Yeteri Kadar Örnek Olup Olmadıkları İle İlgili Düşünceler.....	74
2.4. Bayan Din Görevlilerinde Görülen Eksiklikler	75
2.5. Bayan Din Görevlilerinin Kılık Kıyafeti İle İlgili Görüşler	76
2.6. Araba Kullanan Bayan Din Görevlilerine Bakış	77
2.7. Yaş İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki	78
2.8. Medeni hal İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki	79
2.9. Eğitim İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki.....	80
2.10. Dini Bilgi Düzeyleri İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki.....	84
2.11. Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki	85
3. ÖRNEKLEM GRUBUNUN DİN GÖREVLİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	87

3.1. Bayan Din Görevlilerine Problemlerini Sorabilme Durumu Bakımından Katılımcıların Durumları	87
3.2. Katılımcıların Bayan Din Görevlilerine Sordukları Sorulara Cevap Alma Durumları	88
3.3. Katılımcıların Din Görevlilerinin Mesleki Yeterliliklerine Dair Görüşleri İle İlgili Durumları.....	89
3.4.Bayan Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyetlerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların Durumu	90
3.5.Katılımcıların Yaşı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki	91
3.6.Katılımcıların Medeni Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki	93
3.7. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki	94
3.8.Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki.....	95
3.9.Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki.....	96
3.10.Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki.....	96
4. BAYAN DİN GÖREVLİLERİNİN DİN HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR	97
4.1.Cami Ya Da Kursta Dinlenen Vaaz İle İlgili Bulgular.....	98
4.2.Cami Ya Da Kurslarda Ne Tür Konu İstediklerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların Durumu	98
4.3. Dini Gün Ve Gecelerde Yapılan Etkinlere Göre Katılımcıların Durumu	99
4.4.Katılımcıların Yaşı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki.	100

4.5. Katılımcıların Medeni Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki	101
4.6. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki	102
4.7. Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki	103
4.8. Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki.....	103
Bu sonuçlar araştırmamızın, "Dini bilgilerini cami veya Kur'an kursundan alanlarda din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır" şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.....	
4.9. Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki	104
5.ÖRNEKLEM GRUBUNUN BAYAN DİN GÖREVLİLERİNE DAİR KİŞİSEL VE MESLEKİ BEKLENTİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	
5.1. Din Görevlisi Bayanların Hafız Olması İle İlgili Durum.....	105
5.2. Din Görevlisi Bayanların Kur'an-ı Kerimi Güzel Okuyabilme İle İlgili Durum ..	106
5.3. Din Görevlisi Bayanların İnsani İlişkilerde Sıcak Ve Samimi Olmalı İle İlgili Durum.....	106
5.4. Din Görevlisi Bayanların Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Becerisi İle İlgili Durum.....	107
5.5. Din Görevlisi Bayanların Görevine Bağlılığı İle İlgili Durum	108
5.7. Din Görevlisi Bayanların Mütevazı Ve Uyumlu Olmalı İle İlgili Durum	110
5.8. Söz Ve Davranışlarında Uyumlu Ve Tutarlı Olmaları İle İlgili Durum.....	110
5.9. Din Görevlisi Bayanların Cenaze Yıkaması Ve Mevlit Okuma İle İlgili Durum	111
5.10. Katılımcıların Yaşı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki.....	111

5.11. Katılımcıların Medeni Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki.....	112
5.12.Katılımcıların Eğitim Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki.....	113
5.13.Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki.....	114
5.14.Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki	114
5.15.Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki.....	116
5.16. Din Görevlilerinin Özellikleri Ve Katılımcıların Din Görevlilerine Dair Beklentileri	117
SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKÇA	126
EKLER	136
EK – 1	136
EK – 1A	137
EK – 2	138
EK – 3	139
EK – 4	142

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1- Ankete Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	63
Tablo 2- Ankete Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılım.....	64
Tablo 3- Ankete Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	64
Tablo 4- Ankete Katılanların Dini Bilgi Düzeylerine Göre Dağılımı.....	65
Tablo 5- Ankete Katılanların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Dağılımı.....	66
Tablo 6- Ankete Katılanların Dindarlık Düzeylerine Göre Dağılımı.....	67
Tablo 7- Ankete Katılanların Dini Konularda İlk Başvuru Durumlarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 8- Ankete Katılanların Dini Tarikat Ve Cemaatler Hakkındaki Görüşleri.....	69
Tablo 9- Bayan Din Görevlilerinin İmajlarına Göre Dağılım.....	71
Tablo 10- Katılanların Bayan Din Görevlilerine Karşı Olumsuz İmajın Nedenlerine Göre Dağılım.....	72
Tablo 11- Bayan Din Görevlilerinin Toplum Üzerinde Yeteri Kadar Örnek Olup Olamadıklarına Göre Dağılım.....	74
Tablo 12- Bayan Din Görevlilerinde Görülen Eksikliklere Göre Dağılım.....	75
Tablo 13- Bayan Din Görevlilerinin Kılık Kıyafeti İle İlgili Görüşlere Göre Dağılım..	76
Tablo 14- Araba Kullanan Bayan Din Görevlileri İle İlgili İlgili Kanaate Göre Dağılım.....	77
Tablo 15- Yaş İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	78
Tablo 16- Medeni hal İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	79
Tablo 17- Eğitim İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	80
Tablo 18- Dini Bilgi Düzeyleri İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	84
Tablo 19- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	85
Tablo 20- Dindarlık Düzeyi İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	86
Tablo 21- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerine Problemlerini Sorma Durumlarına Göre Dağılımı	87

Tablo 22- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerine Sordukları Sorulara Cevap Alma Durumlarına Göre Dağılımı.....	88
Tablo 23- Ankete Katılanların Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı.....	89
Tablo 24- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyeti İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı	90
Tablo 25- Yaş İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	91
Tablo 26- Medeni Durum İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	93
Tablo 27- Eğitim İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	94
Tablo 28- Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	95
Tablo 29- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	96
Tablo 30- Dindarlık Seviyeleri İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	97
Tablo 31- Ankete Katılanların Cami Ya Da Kursta Dinledikleri Sohbetler İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı.....	98
Tablo 32- Ankete Katılanların Cami Ya Da Kurslarda Ne Tür Konu İstediklerine Göre Dağılımı.....	98
Tablo 33- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün Ve Gecelerde Yaptığı Etkinliklerle İlgili Görüşleri.....	99
Tablo 34- Yaş İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	100
Tablo 35- Medeni Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	101
Tablo 36- Eğitim İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	102
Tablo 37- Dini Bilgi Düzeyi İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	103

Tablo 38- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	103
Tablo 39- Dindarlık Seviyeleri İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	104
Tablo 40- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Hafız Olması İle İlgili Görüşleri.....	105
Tablo 41- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuması İle İlgili Görüşleri.....	106
Tablo 42- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin İnsani İlişkilerinde Sıcak Ve Samimi Olması İle İlgili Görüşleri.....	106
Tablo 43- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Becerisi İle İlgili Görüşleri.....	107
Tablo 44- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Görevine Bağlılığı İle İlgili Görüşleri.....	108
Tablo 45- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olması İle İlgili Görüşleri.....	109
Tablo 46- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Mütevazı Ve Uyumlu Olması İle İlgili Görüşleri.....	110
Tablo 47- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Söz Ve Davranışlarında Uyumlu Ve Tutarlı Olması İle İlgili Görüşleri.....	110
Tablo 48- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Cenaze Yıkaması Ve Mevlit Okuması İle İlgili Görüşleri.....	111
Tablo 49- Yaş İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	111
Tablo 50- Medeni Durum İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	112
Tablo 51- Eğitim İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	113
Tablo 52- Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....	114

Tablo 53- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki Ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....115

Tablo 54- Dindarlık İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması.....116

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.t.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	Editör
Ens.	Enstitü
MÜİFV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
OMÜ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
P	Anlamlılık Seviyesi (p değeri)
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar Arası
S.	Sayı
SD	Gruplar arası, Grup İçi Serbestlik Derecesi
SHÇEK	Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	Tahkik
Tidef	Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
t.y.	Tarih Yok
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	Ve Benzeri
X	Aritmetik Ortalama
Yay.	Yayını/ Yayınları

ÖNSÖZ

Ülkemizde resmi olarak din eğitimi, Anayasa ve kanunlarda belirtilen çerçevede, devletin resmi kurumları ve bu kurumlarda görevli kişiler aracılığıyla, yaygın ve örgün din eğitimi adı altında yürütülmektedir. Bu kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilk ve orta dereceli okullar ile Diyanet İşleri Başkanlığı'dır.

Son yıllarda cami bünyesinde bulunan Kur'an Kursları kadınların eğitimi açısından önemli bir fırsattır. Bayan din görevlilerin sayısındaki kısmi artış ve kadınların Kur'an Kursları ve Kadın Kültür Merkezlerine iştirak etmeleri bu iki grubu bir araya getirmiş ve aralarında bir etkileşim oluşturmuştur. Bizde bu çalışmamızda meydana gelen bu etkileşimin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Toplumun zihninde oluşan bayan din görevlisinin imajını sorguladık. Sunulan din hizmetinin artı ve eksilerini ortaya koyarak daha kaliteli bir hizmet anlayışının oluşturulmasına katkı sağlamayı hedefledik.

Bu sebeple çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı, din hizmeti ve din görevlisi tanımı yapılarak, bayan din görevlilerinin hizmet alanları ve görev aldıkları birimler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde din görevlisinde bulunması gereken nitelikler ilim, hikmet, hayr ve tebliğ başlıkları altında açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise Çorum'da 650 yetişkine sosyal ve kültürel farklılıklar gözetilmeksizin anket uygulanmış anket sonuçlarından elde edilen bilgiler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular anketin yapısı ile uyumlu olacak şekilde beş ana başlık altında ele alınmıştır. Birinci başlıkta, katılımcıların genel özelliklerine ait bilgiler, ikinci başlıkta katılımcıların bayan din görevlilerine dair imajı ile ilgili bulgular, üçüncü başlıkta iletişim becerileri, dördüncü başlıkta bayanlara yönelik din hizmetine ait bulgular, son başlıkta ise bayan din görevlisi ile ilgili mesleki ve kişisel beklentiler ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise araştırmada çıkan sonuçlar genel olarak değerlendirilmiştir.

Konunun seçiminden tezin yazılmasına kadar, araştırmanın bütün aşamalarında kıymetli yardımları ve rehberliği ile çalışmalarımı izleyip yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Muammer CENGİL'e şükranlarımı arz ederim.

Ayrıca çalışma esnasında kendilerinden oldukça yardım gördüğüm kıymetli hocam Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU'ya ve son olarak maddi manevi desteğini esirgemeyen eşim Öğretim Görevlisi M. İhsan HACİİSMAİLOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Lütfiye HACİİSMAİLOĞLU

Çorum – 2017

GİRİŞ

İnsan biyolojik, psiko-sosyolojik ve kültürel özelliklere sahip bir varlık olduğundan onun birçok davranışında bu özelliklerinin birlikte karmaşık etkisi vardır. Allah'a inanmasında ve dine yönelimlerinde de birçok etken iç içedir ve bunların yoğunluğu kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir.¹ Toplumların var olduğu bütün zaman dilimlerinde insanın inanma ihtiyacı kendini hissettirmiş ve bunun sonucunda her toplumda bir din ya da dinler var olmuştur.²

Günümüz Türkiye'sinde ise halkın dini ihtiyaçlarını karşılamak, toplumu din konusunda aydınlatmak ve ibadet yerlerini düzenlemekle ilgili olan kuruluş Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Başkanlık bünyesinde bu din hizmetini sunma görevi müftü, vaiz, imam-hatip, Kur'an Kursu öğreticileri ve diğer görevliler tarafından gerçekleştirilmektedir.

İletişim çağı diye bilinen asrımızda dünya global bir köy haline gelmiş, pek çok şeye bir anda ulaşma imkânı elde edilmiştir. Özellikle sanayi devriminden sonra, iletişim ve ulaşım teknolojisinin hızını artırarak gelişmesi, farklı örf, adet, din ve kültürlerle mensup fert ve toplumları yüz yüze getirmiştir. İletişim çağının bir neticesi olan medya karşısında yerel kültürler ortadan kalkmaya başlamış ya da çarpıtılmış, hastalıklı hale gelmiştir. Medyanın olumsuz yayınlarından Müslüman ülkelerde etkilenmişlerdir. Hz. Peygamberin beyan ettiği gibi, toplum olarak aynı gemide yolculuk yapmaktayız.³ Geminin alt katındakilerinin gemiyi delerek su almalarına müdahale etmeyip göz yumarsak, topluca batarız. Bu sebeple geminin istikamet üzere ve salimen yol alabilmesi için herkese, özellikle toplum önderlerine din hizmeti sunan

¹Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, Samsun 2000, s.67

²Peker, *Din Psikolojisi*, s.77

³"Bir gemiyi paylaşan ve bir kısmı üstte bir kısmı altta bulunan insanları düşünün. Altta bulunanlar, su ihtiyaçlarını karşılamak için gemiyi delmek istediklerinde, üsttekiler buna mani olmazlarsa gemi batır ve hepsi birden boğulur; eğer mani olurlarsa hepsi de kurtulur." Buhari, Ebu Abdillah el- Cufi, el-Camiu's-Sahih, Darulbn Kesir, Şam 2002, Şirket 6.

din görevlilerine toplumsal örgüyü güçlendirmek, sosyal düzen ve çevreyi iyileştirecek olumlu katkılar sağlamak için çok iş düşmektedir.⁴

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE KONUSU

Toplumun din konusunda aydınlatması beklenen DİB'in yürüttüğü faaliyetlere bakıldığında, daha çok, "erkek" ağırlıklı bir teşkilat olarak yapılandığı görülmektedir. Personelinin büyük çoğunluğu erkektir, din hizmetleri daha çok erkeklere yöneliktir. İbadet yerleri, öncelikle erkekler esas alınarak tasarlanmıştır ve pek çok caminin ana ibadet alanı erkeklere tahsis edilmiştir. Benzer şekilde isteğe bağlı din eğitimi alma, cemaate katılarak hutbe ve vaaz dinleme imkânlarındansa daha çok erkekler faydalanmaktadır.⁵

Hz. Peygamber döneminde cami eğitiminin hedef kitlesi, çocuk-geç, yetişkin-yaşlı, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin, bütün Müslümanlardan oluşuyordu. Oysa ülkemizde kadınların cami eğitiminden yeteri kadar faydalanamamaları bir problemdir. Günümüzde kadınlar arasında bidat ve hurafelerin yaygın olmasının ve fazla ilgi göstermelerinin sebebi bir rastlantı değil, din eğitimi eksikliğinin tabii bir sonucudur.⁶

Cami odaklı din hizmetlerinde erkek cemaatin ibadet ve eğitim amaçlı olarak camiye ilgisi devam etmekle birlikte kadınların genellikle camilerdeki ibadatlere iştirak etmedikleri ve camii eğitiminden yeteri kadar faydalanamadığını yukarıda belirtmiştik. Ancak durumun bu hale gelmesinde bazı sebepler etkili olmuştur. Örneğin, kadınların camiye gitmelerinin uygun olmayacağı, dini sakıncalar içeren bir durum olarak algılanışı ve hatta bu düşüncenin çeşitli rivayetlerle⁷ halkın yanlış yönlendirilmiş ve bilgilendirilmiş olmasıdır. Oysa Hz. Peygamber dönemindeki uygulamalara

⁴ Sabri Akpolat, "İletişim Asrında Din Görevlileri", *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Hayrullah Köken (ed.), DİB Yay., Ankara 2006, s.127-128.

⁵ Ayşegül Gün (Yiğit), *Yaygın Din Eğitimi Kapsamında Kadının Eğitimi*, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2011, s. 7.

⁶ Hüseyin Yılmaz, "Kadınların Cami Eğitimi Ve Diyanet İşleri Başkanlığının Buna Yönelik Hizmetleri" *1.Din Hizmetleri Sempozyumu* (3-4 Kasım 2007), DİB Yay. C.1, S.277.

⁷ Hz. Aişe'nin söylediği ileri sürülen rivayet: Hz. Peygamberin vefatından sonra; "Eğer Rasulullah kadınların kendisinden sonra mescitlere neler ihdas edeceklerini bilseydi, İsrailoğulları gibi, o da onların mescitlere girmelerini yasaklardı" Buhari, Ezan, 163.

bakıldığında kadınların mescide devam etmelerinin teşvik edildiği hatta bayram namazlarında olduğu gibi katılımın mecburi hale getirildiği görülmektedir.⁸

Günümüzde ülkemizde olmasa da İslam dünyasında, Malezya, Suudi Arabistan, Filistin, Türkmenistan gibi Asya; Tunus ve Cezayir gibi Afrika ülkelerinde kadınların camiye devam edip vakit, Cuma ve bayram namazlarına katıldıkları, Amerika’da ve Avrupa ülkelerinde yaşayan bazı Müslümanların eş ve çocukları ile birlikte camiye devam ettikleri ifade edilmektedir.⁹ Ancak Türkiye’de camiye devam eden kadınların sayısının çok düşük olduğu daha, ziyade teravih namazı kandil geceleri ve mevlit programları için camiye gittikleri; vakit, Cuma ve bayram namazlarına ise neredeyse hiç katılmadıkları veya cemaat dağıldıktan sonra camiye geldikleri yapılan gözlemlerden anlaşılmaktadır.¹⁰

Kadının dini doğru kaynaktan öğrenerek dini yaşamının geliştirilmesi, hem kendi ruhsal ve sosyal gelişimi için hem de güçlü bir toplum için önem arz etmektedir. Çünkü toplumun yarısını oluşturan kadınların ve en önemlisi bir toplumun maddi ve manevi mimarları sayılan annelerin eğitimsiz kalması gelecek nesillerin kişilikli ve bilinçli olarak yetişmesi yönünden bir eksikliktir. Bu açıdan annelerin hurafelerden uzak, sağlam dini bilgi ile donatılması huzurlu bir toplumun oluşmasında büyük önem arz etmektedir¹¹.

Geçmişte bir kısım âlimlerin bazı rivayetleri¹² kadın aleyhine yorumlaması sebebiyle kadınları mescitten uzaklaştırmaya çalışan görüşlerini tekrar gözden geçirmek gerekir. Bugün kadın, çarşıda pazarda okulda kısaca sosyal hayatın her kesitinde

⁸ Bu konu ile ilgili rivayetler için bkz; Buhari, İdeyn, 15-22.

⁹ Sabri Hizmetli, *Cuma Namazı Kadınlara da Farzdır*, Yeni Çizgi Yay., Ankara 1996, s.13

¹⁰ Hüseyin Yılmaz, “Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadınlar Ve Cami Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), s.124.

¹¹ İbrahim Acar, “Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.2, s.621

¹² Rivayete göre Ümmü Humeyd adında bir kadın sahabe Hz. Peygamber’e gelerek; “ Ey Allah’ın Rasulü, kocalarımız sizinle beraber namaz kılmamıza engel oluyorlar. Oysa biz sizinle namaz kılmayı çok istiyoruz” diye şikâyetinde bulunmuş ve bunun üzerine Hz. Peygamber, Ümmü Humeyd’e namazlarını evde kılmasını tavsiye etmiştir. (Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Esir, *Üsdu’l-Gabe fi Marifeti’s-Sahabe*, Kahire 1970, VII, 323.) Bu rivayet peygamberin genel tavrına çelişkili gibi gelse de aslında burada kendisine şikâyet eden bu kadının özel konumunu dikkate alarak ve ailede huzursuzluk çıkabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak böylesi bir tavsiyede bulunmuş olabilir.

erkeklerle bir arada bulunabilmektedir. Açıkçası kadınların bu kararında daha ziyade geleneğin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kısıtlamanın sadece camide ve cemaate katılma konusunda sürdürülmesi, kadınların dini konularda bilgi eksikliğini arttırmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Öyleyse “kadınlarınızı mescitlerden menetmeyiniz”¹³ buyuran Hz. Peygamber ve O’nu takip eden Raşit halifeler döneminde olduğu gibi kadınların cemaate katılımlarını tekrar canlandırmak sağlıklı bir toplum için gereklidir.¹⁴

Son yıllarda cami bünyesinde bulunan Kur’an Kursları kadınların eğitimi açısından önemli bir fırsattır. Bayan din görevlilerin sayısındaki kısmi artış ve kadınların Kur’an Kursları ve Kadın Kültür Merkezlerine¹⁵ iştirak etmeleri bu iki grubu bir araya getirmiş ve aralarında bir etkileşim oluşturmuştur. Bizde bu çalışmamızda meydana gelen bu etkileşimin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Toplumun zihninde oluşan bayan din görevlisinin¹⁶ imajını sorguladık. Sunulan din hizmetinin artı ve eksilerini ortaya koyarak daha kaliteli bir hizmet anlayışının oluşturulmasına katkı sağlamayı hedefledik.

2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Hayata yön veren ve iyi nesiller yetiştirilmesinde büyük sorumluluklar yüklenen kadınların manevi yönden gelişimi, sağlıklı bir din eğitiminin verilmesine bağlıdır. Oysa yaklaşık bin yıldır, İslam dünyasında kadın, kısmen Müslümanlığın gerisinde tutulmuştur. Bir “özne”den ziyade, “nesne” olarak algılanan kadın, eğitilmemiş, meslek sahibi olmak konusunda teşvik edilmemiş ve yaşamını evinde geçirmeye yönlendirilmiştir.¹⁷ Bu konuda islamın özüne bakıldığında ise, “*Mü’min erkekler ve*

¹³ Buhari, Nikâh 116.

¹⁴ Hüseyin Yılmaz, “Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi” 125-126

¹⁵ Kadın Kültür ve Sanat Merkezi 17 Mart 2011 tarihinde ilk olarak Çorum'un kültür varlığı olan tarihi Velipaşa Konağı'nda Çorum Belediyesi tarafından açılmıştır, daha sonra farklı bölgelerde açılan merkezlerde, Çorumlu kadınlara çeşitli alanlarda kurs hizmeti verilmekte, bunun yanı sıra sosyal aktiviteler yapılmaktadır.

¹⁶“Bayan Din Görevlisi” ibaresindeki 'bayan' kelimesini tercih etmemizdeki sebep; Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatında Müftü Yardımcısı, Din Hizmetleri Uzmanı, Vaiz gibi görevler ile ilgili pozisyonlarda cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan özellikler açıklanırken 'bayan' kelimesi kullanılmamasındandır. Örneğin, Bayan Din Hizmetleri Uzmanı, Bayan İl Müftü Yardımcısı gibi.

¹⁷ Ayşegül Gün (Yiğit), *Yaygın Din Eğitimi Kapsamında Kadının Eğitimi*, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2011, s.11.

*mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar*¹⁸ ayeti ve benzeri naslar ile Müslümanlara davet görevi yükleyen Kur'an-ı Kerim bu görevi onlara kadın-erkek ayrımı yapmadan yükler. Ayrıca bu ayet Müslüman kadınlara eğitim ve öğretimi de mecbur tutar.¹⁹

Araştırmamızın temel problemi, kadınları dini yönden aydınlatma konusunda çalışan bayan din görevlilerinin halkın gözündeki imajını ve mesleği temsil gücünü ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Bu imajın olumlu ve olumsuz yönleri belirlenerek, olumlu yönlerinin daha iyileştirilmesi için ve olumsuz yönlerinin giderilmesi için bu çalışma ipuçları vermeyi hedeflemektedir.

3. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

Araştırmamızda bu genel problemin incelenmesi için ayrıca şu sorulara cevap aranacaktır.

- 1- Katılımcıların yaşı ile bayan din görevlisi imajı arasında bir ilişki var mıdır?
- 2- Katılımcıların medeni durumları ile bayan din görevlisi imajı arasında bir ilişki var mıdır?
- 3- Katılımcıların eğitim durumu ile bayan din görevlisi arasında bir ilişki var mıdır?
- 4- Katılımcıların dini bilgi düzeyi ile bayan din görevlisi arasında bir ilişki var mıdır?
- 5- Katılımcıların dini bilgi edindikleri yer ile bayan bayan din görevlisi imajı arasında bir ilişki var mıdır?
- 6- Katılımcıların dindarlık seviyeleri ile bayan din görevlisi arasında bir ilişki var mıdır?
- 7- Katılımcıların yaşı ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?

¹⁸Kur'an-ı Kerim, Tevbe 9/71.

¹⁹ Faruk Beşer, *Kadının Çalışması Sosyal Güvenliği Ve İslam*, Nun Yay. İstanbul 1995, s.139.

- 8- Katılımcıların medeni durumları ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 9- Katılımcıların eğitim durumu ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 10- Katılımcıların dini bilgi düzeyi ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 11- Katılımcıların dini bilgi edindikleri yer ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 12- Katılımcıların dindarlık seviyeleri ile bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaatleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 13- Kadınların yaşı ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 14- Kadınların medeni durumları ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 15- Kadınların eğitim durumu ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 16- Kadınların dini bilgi düzeyi ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 17- Kadınların dini bilgi edindikleri yer ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 18- Kadınların dindarlık seviyeleri ile din hizmetlerine yönelik beklentiler arasında bir ilişki var mıdır?
- 19- Katılımcıların yaşı ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 20- Katılımcıların medeni durumları ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

- 21- Katılımcıların eğitim durumu ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 22- Katılımcıların dini bilgi düzeyi ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 23- Katılımcıların dini bilgi edindikleri yer ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 24- Katılımcıların dindarlık seviyeleri ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Yukarıda belirtilen amaç ve önem çerçevesinde araştırma probleminin ve belirtilen alt problemlerin çözümü için aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

- 1- Kadınların yaşı ilerledikçe, zihinlerindeki bayan din görevlisi imajı da olumlu yönde değişmektedir.
- 2- Evlilerde, bayan din görevlisine yönelik imaj daha olumludur.
- 3- Eğitim düzeyi arttıkça, bayan din görevlilerine yönelik olumsuz imaj artmaktadır.
- 4- Dini bilgi düzeyi arttıkça, bayan din görevlisine yönelik imaj olumsuz yönde artmaktadır.
- 5- Dini bilgilerini cami veya Kur'an Kursundan alanlarda, bayan din görevlisi imajı daha olumludur.
- 6- Dindar olmayanlarda, bayan din görevlisi imajı daha olumsuzdur.
- 7- Yaş ilerledikçe, bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumlu yönde artmaktadır.
- 8- Evlilerde, Bayan din görevlilerinin iletişim becerilerine yönelik kanaat olumlu yönde artmaktadır.

- 9- Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, bayan din görevlisinin iletişim yönelik kanaat olumsuzdur.
- 10- Dini bilgi düzeyi arttıkça, bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaat olumsuz yönde artmaktadır.
- 11- Dini bilgilerini cami veya Kur'an Kursundan alanlarda, bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaat daha olumludur.
- 12- Dindar olmayanlarda, bayan din görevlisinin iletişim becerilerine yönelik kanaat daha olumsuzdur.
- 13- Yaş ilerledikçe, din hizmetlerine yönelik beklentiler de olumlu yönde artmaktadır.
- 14- Evli kadınlarda, din hizmetlerine yönelik beklentiler daha olumludur.
- 15- Eğitim düzeyi arttıkça, din hizmetlerine yönelik beklentiler daha yüksektir.
- 16- Dini bilgi düzeyleri arttıkça, din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.
- 17- Dini bilgilerini cami veya Kur'an kursundan alanlarda, din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır.
- 18- Dindar olmayanlarda, din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.
- 19- Yaş ilerledikçe, bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır.
- 20- Bekâr bayanların, bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterliliklerine yönelik beklenti düzeyi artmaktadır.
- 21- Eğitim düzeyi arttıkça, bayan din görevlilerinin mesleki ve yeterliliklerine yönelik beklenti düzeyi artmaktadır.
- 22- Dini bilgi düzeyleri arttıkça, bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır.

23- Dini bilgilerinin okulda alanların, bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır.

24- Dindarlık düzeyi arttıkça, bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi de artmaktadır

5. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmamız Çorum İl Merkezinde gerçekleştirilmiştir. Çorum geneli toplam nüfusu TÜİK verilerine göre 2016 yılı itibarıyla 527 863 olarak tespit edilmiştir.²⁰ Çorum İl Merkezi toplam nüfus 288.578 iken kadın nüfus ise 144.980'dir.²¹ Ancak bayan din görevlilerinin hizmet alanı kadınlar olduğu için çalışmamızın evrenini sekiz yıllık zorunlu eğitim sebebi ile 15 yaş üstü kadın nüfus oluşturmaktadır.

Çalışmamızda, Çorum ilinin genel yapısı düşünülerek her bölgede en az bir cami, Kur'an Kursu veya Kadın Kültür ve Sanat Merkezine gidilmesi hedeflenmiştir. Daha sonra İl Müftülüğüne gidilerek araştırma yapmak istediğimiz kurs ve camiler için müftülük aracılığı ile valiliğe izin talebimiz iletilmiştir. 25.01.2016 tarihinde izin talebimiz değerlendirmeye alınmış ve Valilik tarafından Çorum İl Merkezinde müftülüğe bağlı kurs ve camilerde anketi uygulayacağımıza dair izin verilmiştir (bkz. Ek 1). Ayrıca ülkemizde din hizmeti sunan bayan din görevlisi sayısını öğrenmek için Diyanet İşleri Başkanlığı'na e-posta gönderilmiş gelen cevap(bkz. Ek 2) ile Çorum'da hizmet veren bayan görevlilerinin sayısı karşılaştırılmıştır.

Örneklemimizi belirlerken örneklem grubunun, bayan din görevlisini en az bir kere tanımış olmasını önemsedik. Bu sebeple örneklemimiz, kota örneklem²² modelinden faydalanılarak, araştırma için gidilen Kur'an kursları, cami vaazları ve

²⁰ <http://www.nufusu.com/il/corum-nufusu>Erişim Tarihi: 05.03.2017

²¹ <http://www.nufusu.com/il/corum-nufusu>Erişim Tarihi:05.03.2017

²²Kota Örneklem, çerçeve oluşturmanın mümkün olmadığı durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde çerçeve yerine, genellikle daha önceden yapılan tamsayım verilerine dayalı bir kota belirlenirhttp://www.istatistikanaliz.com/ornekleme_turlerine_karar_verilmesi.asp.erişim tarihi:15.03.2017. Bu teknikte esas olarak, görüşmecilere farklı tip örneklem birimleri için değişik kotalar verilmekte, anketörler de bu birimlerle görüşme yapmaktadır. Kota örnekleme amacı, cevaplayıcıların seçimi konusunda anketörlere seçim özgürlüğü sınırlı olarak verilmekle seçim yanlılığından kaçınmaktır. (*Sorularla Örneklem, Araştırma Ve Veri Derleme*, TOBB Yayın, Ankara 2013, s. 43.)

Kadın kültür ve Sanat Merkezlerindeki dini içerikli programlara katılan ve gönüllülük esasına göre uygulanmış 650 bayandan oluşmuştur.

6. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın kapsam ve sınırlarını şu şekilde sıralamamız mümkündür:

- 1- Araştırmada ulaşılan sonuçlar, örneklemden elde edilen bulgularla sınırlıdır.
- 2- Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların vermiş olduğu cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır.
- 3- Araştırma, 2016 Şubat-Haziran ayları arasında yapıldığından dolayı, katılımcıların zamanla tutum ve davranışlarının değişmesi mümkün olabilir. Bu sebeple araştırma, yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

7.1. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmamız teorik ve uygulama olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Teorik kısmın oluşma esnasında din psikolojisi ve din hizmetleri ile ilgili kitaplar, konu ile ilgili seminer ve sempozyum bildirileri, ilahiyat fakültelerinin dergileri, din görevlisi ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini taranarak alıntılar yapıldı ve konunun işleniş biçimi incelendi.

Araştırmamızın uygulama kısmını oluşturan anket soruları ise, konu ile ilgili benzer çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Anket soruları, Hamdi Uygun'un *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*²³; Ömer Ozan'ın *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*²⁴, Hayrettin Gül'ün, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan*

²³ Hamdi Uygun, “*Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992

²⁴Ömer Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013.

Örneği)²⁵; Abdülkadir Çekin'in *Din görevlisinden Beklentiler Ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri(Elazığ- Erzurum-Malatya-Urfa Örneği)*²⁶, tezlerindeki anket maddelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Ancak bizim çalışmamızın bayan din görevlilerine yönelik olması sebebiyle istifade edilen anket maddelerine "bayan" kelimesi eklenerek çalışmamıza uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Anket yöntemini tercih etmemizde birkaç unsur ön planda olmuştur. Öncelikle anket yöntemi din psikolojisi çalışmalarında çokça kullanılan bir metottur. Ayrıca gizliliğinin daha inandırıcı olması ve sınırlı zamanda daha çok insana ulaşma imkânı vermesi²⁷ anket yöntemini seçmemizde oldukça etkili olmuştur.

Anket formları 650 adet basılmış büyük bir kısmı şahsım tarafından sosyal ve kültürel farklılıklar gözetilmeksizin farklı Kur'an Kurslarına gidilerek uygulanmıştır. Ayrıca Kadın Kültür Ve Sanat Merkezlerinde dini ve sosyal içerikli programların arkasından programa katılan bayanlara uygulanmıştır. Çok az bir bölümü ise bayan din görevlilerine verilerek kendi cami cemaatlerine uygulanılması istenmiştir. 650 adet anket formumuzun 32 adeti çeşitli uygulama hataları sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmış 18 adet ise geri dönmemiştir. Sonuçta 600 yetişkin bayanın anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

Anketimiz bayan din görevlisi üzerine bir çalışma olduğundan insanların çekinme veya tepki gösterme ihtimali sebebiyle, anket uygulaması sırasında konunun bilimselliği ve araştırmadaki amacımız ayrıntılı bir şekilde katılımcılara anlatılmıştır. Anket uygulaması sırasında deneklerin anketle ilgili soruları araştırmacı tarafından cevaplandırılmaya çalışılmış ve deneklerin anket formunu sağlıklı bir şekilde doldurmalarına yardımcı olunmuştur. Ayrıca, anket formunu dolduran deneklerden gönüllü olanlar ile konuyla ilgili derinlemesine görüşmelerde bulunulmuştur

²⁵ Hayrettin Gül, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007

²⁶ Abdülkadir Çekin, *Din görevlisinden Beklentiler Ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri(Elazığ-Erzurum-Malatya-Urfa Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sos. Bil. Enst. Sakarya 2005.

²⁷ Hayati Hökelekli, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2009, s.14

Bu anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS paket programıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca Ki-kare testi uygulanarak, bağımsız değişkenlerle anlamlılık ilişkilerinin ölçüldüğü çapraz tablolar hazırlanmıştır. Değişkenler arsındaki farkın önem kontrolü için anlamlılık düzeyinin test edilmesinde en çok $p=0,05$ olarak alınmıştır.

Analizlerden elde edilen sonuçlar, tablolar halinde yorumlarıyla birlikte verilmiş, elde edilen bulgular daima diğer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmak suretiyle genellemelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. İMAJ

İmaj, Latince “imago” kelimesinden gelmekte olup, taklit, kopya, benzerlik, biçim, görünüş, aynı kökeni içermeye gibi anlamları karşılamaktadır. İngilizce imaj ise, görünüş, dış görünüş, biçim, suret, benzerlik; bir şeyin görünümünün yeniden üretilmesi veya ötekini karakterinin yeniden üretilmesi; sembol amblem; tip, tipik örnek, cisimleşme; bir şeyin sadece direkt bir kavrayışla değil, aynı zamanda hafıza ya da hayal etme aracılığıyla yeniden sunumu; bir ürünün, kurumun, belli bir kişinin, halkın akıllarında yaratılan bir kavram ya da izlenim; bir amblem ya da metafor aracılığıyla temsil etmek; sembolize etmek, tipleştirmek anlamlarında kullanılmaktadır.²⁸ Türkçe sözlükte “imaj” karşılığında “imge” kelimesi yer alır. “İmge” ise zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya olarak tanımlanmıştır. Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar anlamına gelmektedir.²⁹ Günümüzde kullanıldığı anlamıyla imaj, bir ürünün, bir kişi veya kuruluşun vb. halkın gözündeki konumu ve toplum tarafından algılanma biçimidir.³⁰

İmgeler, ötekileştirmeleri ve benzeştirmeleri kapsayan bir düşünce dünyasıdır. Kopya, benzerlik, betimleme, portre çizme ve hayal etme anlamlarına gelen imge, görsel ve düşünsel öğelerden beslenir. Bu sebeple imaj, bir halkın veya bir grubun başka bir ya da daha fazla grup hakkındaki, soyut somut tüm fikir, hayal ve yargılarını içeren, gücünü toplumsal bellekten alan ve sosyo-kültürel yansımaları bulunan, bir düşünce biçimi olarak tanımlanabilir.³¹

İmaj çalışmaları, disiplinler arası bir çalışma alanıdır bu sebeple birkaç disiplinin yöntem ve bulgularını içinde barındırır. Bir imaj çalışması Millas’a göre şu alanlarla; 1-

²⁸ The Oxford English Dictionary, Volume VII, Oxford University Press, New York 1989, s.665.

²⁹ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. 1, Ankara 1988, s.701.

³⁰ Gül, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, s.12.

³¹ Z. Nilüfer Nahya, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1), s. 27-29.

bütün olaylar tarihsel bir çizgide geliştiğinden tarih bilimiyle, 2- konusu geçen ülkenin edebiyat ve kültür tarihiyle, 3- bilinçaltı, önyargılar, fobiler gibi konulardan dolayı psikoloji ve sosyal psikolojiyle, 4- kullanılan sözcüklerin ve kavramların açıklanması noktasında belli ölçüde felsefe ve semiyolojiyle, 5- ulusal düzeyde ilişkilerin gelişimine ışık tuttuğu ölçüde uluslararası ilişkilerle, 6-ulusal kimlik, yurttaşlık, düşman/dost gibi konuları işlediği ölçüde de siyaset bilimiyle ilişkilidir.³² Bu nedenle imajla ilgili bir çalışma yapılırken, tarih sosyoloji, etnoloji, psikoloji gibi birçok bilimsel alanın verilerinden faydalanmak gerekmektedir.

Bayan Din Görevlisinin İmajı başlıklı konumuzda da öncelikle kadının toplumdaki yerini, dini hayatı yaşamasında ve yaşatmasında cinsiyetin ne kadar etkili olduğunu araştırmak gerekmektedir. Bugün kadının toplumsal hayattaki konumuna baktığımızda modernleşme ile birlikte çalışma şartlarında görülen değişikliklere ve gelişmelere paralel olarak kadına yüklenen görev ve sorumluluklarla ilgili beklenti ve anlayışta da değişiklikler olmuştur. Daha önceleri geleneksel anlayışa göre bütün toplumlarda kadının ev işlerinde, erkeğin ev dışı işlerle uğraşması doğal karşılanmış ve bu durum, 1930'lu yıllara kadar, biyolojik ve genetik bir gerçeklik olarak görülmüş ve biyolojik farklılığa bağlanarak açıklanmıştır. Ancak savaşların etkisi, ekonomik şartlar, eğitim seviyesinin yükselmesi, kadın iş gücüne duyulan ihtiyaç gibi çeşitli nedenler kadının iş ve çalışma hayatının her alanına girmesine yol açmış, böylece kadınlar "hem ev kadını, hem de çalışan kadın" olarak aynı anda ikili rol üstlenmek zorunda kalmışlardır.³³

Geleneksellikten moderniteye doğru evrilen, ama ne eskisi kadar geleneksel ne de istendik düzeyde modern olabilen günümüz Türk toplumunda kadın konusu hemen her alanda canlılığını ve önemini korumaya devam etmektedir. Kadının geleneksel dönemde bütünüyle ezildiği, modern dönemde ise esaret zincirlerini kırarak özgürleştiğini söylemek pek mümkün değildir. Çünkü tarihsel süreç içerisinde gerek

³² Herkül Millas, *Türk Ve Yunan Ramanlarında "Öteki" ve Kimlik*, İletişim Yay., İstanbul 2005, s.17

³³ Veysel Uysal, "Günümüz Türk Toplumunda Dinsellik Ve Kadın/Erkek Aleyhtarı Tutumlar", *Marmara İni. İlahiyat fakültesi dergisi*,20(2001), s.82.

aynı gerekse farklı dini sosyokültürel yapılarda birbirinden büyük ölçüde farklılaşan kadın imgesi ve buna dayalı uygulamalar hep var olagelmıştır.³⁴

2. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Diyanet İşleri Başkanlığı, altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin idaresi altındaki Şeyhülislamlık makamının Türkiye Cumhuriyeti'nde ki uzantısını temsil eden anayasal bir kurumdur.³⁵

Cumhuriyetin ilanından önce, Kurtuluş Savaşı ve yeni bir devletin kurulması gibi bir zaman diliminde kurulan TBMM Hükümeti döneminde de din hizmetleri ihmal edilmemiştir. 3 Mayıs 1920 tarihinde oluşturulan hükümette, Osmanlı dönemindeki Şeyhülislamlık ve Evkaf Nezaretinin hizmetlerini deruhte etmek üzere Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti adı altında bir bakanlık yer almış ve 3 Mart 1924'te Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluncaya kadar ülkede din hizmetlerini yürütmüştür. Din hizmetlerinin politikanın dışında ve üstünde tutulması gerektiği düşüncesinden hareketle kaldırılan bu bakanlık, Osmanlı devletindeki Şeyhülislamlık ile Türkiye Cumhuriyetindeki Diyanet İşleri Başkanlığı arasında köprü vazifesi görmüştür.³⁶

Ancak bu yeni teşkilat, henüz kuruluş sürecini tamamlamadan, merkez ve taşra kadrolarını tam oluşturamadan kendi haline bırakılmış, adeta unutulmaya terk edilmiştir. Din hizmeti, din eğitimi ve din görevlileri açısından bu zamanlar hüzünlü yıllar olarak hatırlanmaktadır.³⁷

1961 Anayasası Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Anayasal bir kurum olarak düzenlemiş, genel idare içinde yer vermiş ve bu kurumun, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmesini öngörmüştür. 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" Başkanlığın görevleri noktasında önemli bir açılım getirmiş, İslam dininin ahlak alanı ile işleri yürütmek de görevler arasında sayılmıştır. Kanunda Başkanlığın görevi, 'İslâm dininin

³⁴ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din Ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2016, s.90.

³⁵ Fikret Karaman, "Din Hizmetlerinin Dünü Ve Bugünü", *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Der. Hayrullah Köken, DİB Yay. Ankara 2006, s. 9.

³⁶ <https://diyanet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8>, Erişim Tarihi:15.02.2017.

³⁷ Mehmet Bulut, "Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş Yılları", *Diyanet Aylık Dergi*, 2014,S. 279, s.9.

inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek' şeklinde ifade edilmiştir. 15.08.1965 tarihinde yürürlüğe giren 633 sayılı bu kanunla, Başkanlıkla ilgili mevzuat tek metinde toplanmıştır.

Başkanlığın mevcut teşkilat yapısı, 633 sayılı Kanun'da çok kapsamlı değişiklikler yapan 01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Söz konusu Kanun Başkanlığa çok önemli kazanımlar sağlamıştır. Başkanlık, hiyerarşik olarak genel müdürlük seviyesinden müsteşarlık seviyesine yükseltilmiş, iki sürekli kurula ilaveten dokuz adedi genel müdürlük seviyesinde olmak üzere on dört hizmet birimi oluşturulmuştur. Başkanın görev süresi 5 yıl ile sınırlandırılmış, bir kişinin en fazla iki kez bu göreve getirilebileceği hükme bağlanmıştır. Din İşleri Yüksek Kurulu için üye seçimini yapacak heyetin kapsamı genişletilmiş, teşkilatın her kademesinden temsilcilerin katılımı sağlanmıştır. Gerek Din İşleri Yüksek Kurulu gerekse diğer birimlere verilen yeni birçok görevle uluslararası alanda etkin bir din hizmeti sunmanın yasal alt yapısı oluşturulmuştur.³⁸Başkanlık, 6002 sayılı kanunla değişik 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı şeklinde örgütlenmiştir. 2015 yılı sonu itibariyle kurum bünyesinde toplam 117.378 personel bulunmaktadır. Başkanlık merkez teşkilatı; Diyanet İşleri Başkanı, üç başkan yardımcısı ile hizmetlerini iki sürekli kurul, on dört hizmet birimi ve bu birimlere bağlı 35 daire başkanlığı ve merkez birimlerinde görev yapan 1.117 personel aracılığıyla yerine getirmektedir. Başkanlık taşra teşkilatı, il ve ilçe müftülükleri ile Başkanlığa bağlı dini yüksek ihtisas merkezleri ve eğitim merkezlerinden oluşmaktadır. Başkanlığın taşra teşkilatında 81 il müftülüğü ve 919 ilçe müftülüğü yer almaktadır. İl ve ilçe müftülüklerinde; il ve ilçe müftüsü, il müftü yardımcısı, baş vaiz, uzman vaiz, vaiz, şube müdürü, Kur'an Kursu müdürü, murakıp, uzman, şef, Kur'an Kursu baş öğreticisi, Kur'an Kursu uzman öğreticisi, başımam-hatip, uzman imam – hatip, imam – hatip, baş müezzin, müezzin – kayyımve diğer

³⁸<http://www.diyamet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8>Erişim Tarihi: 16.02.2017.

farklı unvanlarda personel bulunmaktadır. Müftülüklerde çeşitli unvan ve kadrolarda 115.218 personel görev yapmaktadır.³⁹

Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyet döneminin önemli bir kazanımıdır. Ancak son 15-20 yılı bir kenara bırakırsak, bu kazanımın din hizmetlerinin yerine getirilmesinde yeteri kadar imkân tanındığı söylenemez. Başkanlık, kuruluşunu müteakip en az 30 yıl boyunca dondurulmuş bir müessese halinde varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle bu fetret döneminin açtığı derin yaraları kapatmak, aradan yıllar geçmesine rağmen mümkün olamamıştır. Ancak çok ağır şartlarda hizmet gönüllülerinin çalışmalarıyla da büsbütün sekteye uğramamıştır.⁴⁰

Geçen zaman içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığının toplumun her düzeyinde yani her ilde, ilçede, köylerde ve mezralarda, kısaca toplumun kılcal damarlarına kadar uzanan hayatın her alanında yaptığı manevi rehberlik, milleti dini bakımdan güvenli ve huzur içinde bugünlere taşımıştır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanıp, kardeşliğin pekiştirilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.⁴¹

3. DİN HİZMETİ

“Din”, emir ve yasaklarını Yüce Allah’ın koyduğu ilahi bir düzenin adıdır. “Hizmet” de bu ilahi nizamı insanlara ulaştırma gayretidir.⁴²

Din hizmeti belirli özelliklere sahip insanlar tarafından yine belirli özelliklere sahip fertlere, gruplara ve toplumun tüm kesimlerine sunulan bir çaba olarak tanımlanmaktadır.⁴³

Diyanet İşleri Başkanlığının asli görevi olan din hizmeti, İslam dininin ana kaynaklarına dayalı sağlam bilgiyi esas alarak kardeşlik, yardımlaşma ve fedakârlık

³⁹ <http://www2.diyaret.gov.tr/StratejiGelistirme/Documents/stratejik-plan-2017-2021.pdf>Erişim Tarihi:16.02.2017.

⁴⁰ Mehmet Bulut “Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş Yılları”, s.11.

⁴¹ Faruk Görgülü, “Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar İle Yeni Yüzyıl, Yeni Diyanet Üzerine Söyleşi”, *Diyanet Aylık Dergi*, 2014, S.279, s.19.

⁴² Mustafa Ağırman, “Dine Hizmette İlkeler Ve Örnekler”, *Etkili Din Görevlisi*, ed. Şaban Karaköse, Tedef Yay. İstanbul 2015, S.3.

⁴³ Fazlı Arabacı, “Din Hizmetlerinde Sosyal Bilim Verilerinden Yararlanma Gereği”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.1, s. 88.

başta gelmek üzere dinin yüce prensiplerini toplumun bütün kesimlerine tanıtmayı, din konusunda halkı doğru bilgilendirmeyi, manevi ve ahlaki değerlere bağlılıklarını artırmaya çalışmaktır. DİB, il, ilçe, kasaba ve köy ölçeğinde toplumun her noktasında ibadet hizmetleri ile beraber toplumu din konusunda aydınlatmakta ve sahih dini bilgiyi toplumun bireylerine sunmayı amaçlamaktadır. DİB, aydınlatma ve irşad görevini genel olarak şu şekilde yerine getirmektedir:

- 1- Cami ve mescitleri ibadete açmak, yönetmek, ibadet ve irşat hizmetlerini yürütmek,
- 2- Cami ve mescit dışındaki yerlerde panel, konferans, seminer, sempozyum ve benzeri dinî programlar ile ilmî toplantılar düzenlemek.
- 3- Ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk islahevi, huzurevi, sağlık kuruluşları ve benzeri yerlerde bulunan vatandaşlara irşat hizmetleri götürmek.
- 4- Radyo ve televizyon kurumları ile diğer yayın kuruluşları vasıtasıyla toplumu din konusunda aydınlatmak.
- 5- Dinî gün ve gecelerde programlar düzenlemek.
- 6- İlgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak namaz vakitleri ile dinî gün ve geceleri tespit ve ilan etmek, bunun için gerekli çalışmaları yürütmek.
- 7- Aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine yönelik dinî konularda aydınlatma ve rehberlik yapmak.
- 8- Kurban ibadetinin usulüne uygun şekilde yerine getirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak.
- 9- İhtiyaç duyulan yerlere okuma salonları açmak ve bunlarla ilgili işleri yürütmek.
- 10- İslam dinine mensup farklı dinî yorum çevreleri, dinî-sosyal teşekküller ve geleneksel dinî-kültürel oluşumlarla ilgili çalışmalar yapmak⁴⁴

⁴⁴<http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Tanitim.aspx>
Tarihi:17.02.2017

Diyanet İşleri Başkanlığı yukarıda sıraladığımız din hizmetlerini, kendi bünyesinde bulunan Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünce dört Daire Başkanlığı altında yürütmektedir. Bu Daire Başkanlıkları ise şunlardır:

- İrşat Hizmetleri Daire Başkanlığı (Kutlu Doğum, Vaaz, Hutbe, Konferans vb. hizmetler).
- Cami Hizmetleri Daire Başkanlığı (Kandiller, Muharrem ayı, Hafızlık, Kur'an-Ezan Yarışmaları vb. hizmetler).
- Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı (Aile İrşat ve Rehberlik, Kadınlara Yönelik Din Hizmetleri, İş Birliği ve Protokol, Sosyal Hizmetler vb. hizmetler).
- Sosyal ve Kültürel İçerikli Din Hizmetleri Daire Başkanlığı (Ramazan ve kurban hizmetleri, cezaevi hizmetleri, huzurevi hizmetleri, sağlık hizmetleri, engellilere yönelik din Hizmetleri, madde bağımlılığı, mevsimlik tarım işçilerine, Suriyeli mültecilere yönelik din hizmetleri vb. hizmetler).⁴⁵

Kur'an-ı Kerim'de geçen "İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."⁴⁶ gibi ayetler irşad ve tebliğ çerçevesinde şekillenen din hizmetinin önemine işaret etmektedir. Bu ayetlerden din hizmeti sunanların salih amel işlemiş olup mükâfatlandıracakları kadın ve erkek ayırt edilmeksizin herkese müjdelenmiştir. Bu yüzden İslam'ın ilk yıllarında kadınlar da birebir din hizmeti faaliyetlerinin içinde olmuştur. Peygamber eşleri ve kadın sahabiler bunların en başında yer almaktadır. Bu hususta Hz. Peygamber: "Dininizin yarısını Aişe'den öğrenin"⁴⁷ buyurarak kadınların din hizmetindeki yerini bizlere bildirmektedir.⁴⁸

⁴⁵ <http://www2.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Tanitim.aspx>Erişim

Tarihi:17.02.2017

⁴⁶Al-i İmran 3/104.

⁴⁷Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, (1198, 1/499).

⁴⁸ Sebil Sultan Pak, *Din Hizmeti Sunan Kadınların Çalışma Hayatındaki Konumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, s.62-63.

Topluma din hizmeti sunan imam ya da müezzin Kuran Kursu öğreticisi veya vaiz olsun hepsinin insanlara nazaran farklı bir durumu vardır. Bu konuda onlara düşen bu farkı idrak edebilmeleri ve bu idrak içinde görevlerini yerine getirebilmeleridir.⁴⁹

2.1. İslam'ın İlk Yıllarında Bayanlara Yönelik Din Hizmeti Ve Bu Hizmeti Üstlenenler

Hz. Peygamber getirdiği öğretilerle kadına aktif varlığına uygun olarak toplumsal hayatın bütün alanlarında erkekler gibi etkili bir varlık göstermeye imkân sağlamış, bu şekilde kadına farklı bir boyut kazandırmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber kendisinden sonra da kadının İslam toplumundaki yerinin daha iyi boyutlara ulaşması görevini ümmetine vermiştir.⁵⁰Biz de çalışmamızın bu kısmında İslam'ın ilk yıllarında kadınlara yönelik din hizmetini ve bu hizmeti kimlerin üstlendiğini araştırmaya çalışacağız.

“Erkek olsun kadın olsun her kim mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”⁵¹ayetinden anlaşıldığı üzere insanı kadın ve erkek olarak yaratan Allah, onları ilahi emirlere eşit düzeyde muhatap kılmıştır. Hz. Peygamber de kadın erkek ayırt etmeksizin bütün muhataplarına eşit muamele etmiştir. Özellikle nebevi eğitimin, kadın-erkek, hür-köle, genç-yaşlı, çoluk-çocuk toplumun her kesimini kapsaması gerektiğinden kadınların eğitimlerinin ihmal edilmesi söz konusu bile olamazdı.⁵²

Hz. Peygamber, ilk günden itibaren kadınların eğitimine özel bir önem vermiştir. Hatta kendisine indirilen Kur'an'ı en yakınlarına anlatmaya başladığında Erkam'ın evinde yapılan gizli toplantılara bile kadınları kabul etmiştir.⁵³ Nitekim buradan Mekke döneminden itibaren kadınların eğitildiğini ve onlarında diğer kadınlara

⁴⁹ Mustafa Ağırman, “Dine Hizmette İlkeler Ve Örnekler”, s.4.

⁵⁰ Ejder Okumuş, “Kadın Dindarlığının Sosyolojik Yansımaları”, *Kadın Dindarlığı* (Diyanet Aylık Dergisinin Ücretsiz Ekidir), S. 207, 2008, s.9

⁵¹ Nisa, 4/124.

⁵² *Hadislerle İslam*, DİB Yay.,Ankara2014, C.4, s.245.

⁵³ İbnHişam, Ebu Muhammed CemaleddinAbdalmelik, *Es-Siretu'n- Nebeviyye*, Thk: AhmedFerid el-Mezidi, Dâru'lKutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004,C. 2, s. 188,

tebliğ görevini yerine getirdikleri anlaşılmaktadır. Hz. Hatice de ilk Müslümanlardan ve ilk öğreticilerdendir. Peygamberimizden öğrendiği her şeyi başkalarına aktarmış, hatta çoğu kişinin Müslüman olmasına vesile olmuştur.⁵⁴

İslam'ın ilk yıllarında kadınlar, Cuma günleri müminleri topluca eğitmeyi hedefleyen Cuma hutbelerinden istifade ediyorlardı. Cuma namazına iştirak etmeleri sayesinde hem Cuma namazı kılmanın verdiği huzuru buluyor hem de Hz. Peygamber'den alacakları eğitimi aksatmıyorlardı. Mesela Ümmi Hişam binti Harise b. Nu'man gibi: “Kaf suresini, her Cuma hutbede okurken, bizzat Rasulullah'ın ağzından ezberledim”⁵⁵ diyebiliyorlardı.⁵⁶ Yine Hz. Peygamber döneminde, kadınların bayram namazları için hazırlanan mekânlara gelmeleri, bizzat Allah Rasulu tarafından teşvik edilmiştir. Hz. Peygamber, adetli kadınların bile, bu topluluğa katılmalarını, yapılacak dua ve tekbirlere iştirak etmelerini istemiştir.⁵⁷

Hz. Peygamber döneminde kadınların camide bulunmaları, Cuma, bayram ve vakit namazları ile sınırlı değildir. Onlar bazen eşlerinden izin alıp gece ibadeti için de camiye gelirlerdi. Nitekim Hz. Peygamber bu konuda gerekli kolaylığın sağlanması için “geceleyin mescide gidip ibadet etmek için kadınlarınız izin istediklerinde onlara izin verin”⁵⁸ buyurmuştur. Ayrıca kadınların camide rahat edebilmeleri için her türlü tedbiri almıştır. Onların camiye giriş çıkışlarında kolaylıklar sağlanmış, cemaatten ilk kalkışlarda öncelik kadınlara verilmiş, hatta bir dönem camiye gelen kadın sayısında artış görülmesi üzerine, “keşke şu kapıyı kadınlara ayırsaydık” buyurarak, ayrı kapılardan girip çıkmalarının daha uygun olacağını belirtmiştir.⁵⁹

Kadınlar Peygamber döneminde nebevi öğretinin yanında öğrenmeye ve öğretmeye de büyük ilgi gösterdiklerini görüyoruz. Nitekim kadınların eğitiminde başta

⁵⁴Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, İmaj Yay., Ankara 2003, C.1 s.181

⁵⁵*Sahih-i Müslim Tercüme Ve Şerhi*, Ahmet Davutoğlu, Sönmez Neşriyat A. Ş. Matbaası, İstanbul 1979, Cuma 52; Ebu Davud Salat, 221,223.

⁵⁶*Hadislerle İslam*, C.4 s.247-248

⁵⁷ Bu konu ile ilgili rivayetler için Bkz Buhari, İdeyn, 15-22

⁵⁸ Buhari, Ezan 162.

⁵⁹ Hüseyin Yılmaz, “Kadınların Eğitiminde Camilerin Rolü”, *Cami Kadın Ve Aile*, Dib Yay., Ankara 2013, s.53-54.

Hz. Peygamber olmak üzere, hanımları ve özel olarak görevlendirdiği kadın öğretmenler ilgilenmiştir. Örneğin İslamiyet'ten önce okuma yazma bilen Şifa bint. Abdullah, Hz. Peygamber'in eşi Hafsa' ya okuma yazma öğretmişti.⁶⁰ Yine Hz. Aişe, Ümmü Seleme, Kerime bint. Mikdad, ÜmmüGülsüm bint. Ukbe ve Aişebint. Sa'd, okuma yazma bilen kadınlar arasındaydı.⁶¹ Diğer taraftan pek çok sahabe hanım, Rasullullah'tan hadis rivayet edenler arasında yer almıştır. Bu hususta Hz. Peygamberin eşleri arasında en çok hadis rivayet etmiş olan Hz.Aişe'den ilmi yönüyle de ayrıca bahsetmek gerekir. Hz. Aişe, hukuk alanında yüksek bilgiye sahip olmuş ve daha sonraki devirlerde, en âlim erkek hukukçular tarafından bile, hukuki bilgisinden istifade edilmek üzere devamlı ziyaret edilip istişare mütalaalarında müracaatına başvurulmuş bir kişidir. Aynı şekilde Hz. Aişe, şiir, tıp, Arap Tarihi (Eyyâm'ul-Arab) ve Arap kabilelerinin şecereleri (ensab) vs. üzerinde de kendi devrinde bulunanlara üstünlük sağlamıştır.⁶²

Kadınların Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem ve vefatından sonra, hem sosyal olaylarda hem de entelektüel alanda üstlendikleri roller bakımından araştırmacılar açısından önemli bir konu olmuştur. Bu konu klasik kaynaklar tarafından da ihmal edilmemiştir. Örneğin ilk biyografi kaynaklarından İbnSa'd'ın(230/844) Kitabü't-Tabakatü'l-Kebir'inde ilk dönem hanımlarının biyografisine müstakil bir cilt ayrılmıştır. Burada yer alan yüzlerce hanımın hal tercemesine şöyle bir bakmak bile, İslam kültürünün oluşum evresinde kadınların, toplumsal hayattaki aktif rollerini görmek için yeterlidir.⁶³

İslam, kadınla ilgili yanlış anlayışlarla sürekli mücadele etmiş, üstünlüğün cinsiyette değil takvada olduğunu bildirerek kadını hak ettiği yere konumlandırmıştır. Ancak İslam coğrafyası genişledikçe İslam peygamberinin üstün çabalarıyla bertaraf ettiği bu anlayış, yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamış ve kadın, eğitim-öğretim gördüğü dini vecibelerini yerine getirdiği camilerden yavaş yavaş evine çekilmek

⁶⁰ Ebu Davud, Tıb 18; İbnHanbel, VI, 372

⁶¹ *El- Belazuri, Fütuhu'l- Buldan* Çev. Mustafa Fayda, Ankara Kültür Bakanlığı Yay. 2002, s.692

⁶² Hamidullah, C. 2, s. 772-773

⁶³ Mehmet Emin Özafşar, "Hadis Tarihinde Kadın Gerçeği Üzerine", *İslami Araştırmalar Dergisi*, c.13, S.2, 2000, s.190.

zorunda kalmıştır. Toplumu din konusunda aydınlatma görevi camilerin görevi iken, kadınlar bu hizmetten mahrum kalmışlardır.⁶⁴

Hz. Peygamber dönemindeki cami-kadın birlikteliğinin ardından, İslam coğrafyasının genişlemesi ile kadınların camiden ve eğitim-öğretim faaliyetlerinden giderek uzaklaştığı görülür. Osmanlı devleti zamanına geldiğimizde ise cami-kadın ilişkisine farklı bir boyut eklendiği söylenilebilir. Osmanlıda kadınların, medrese, hastane, cami gibi hayatın merkezlerini bir arada barındıran külliyeler yaptırması ve bu tür faaliyetlerin çok fazla sayıda olması, camilerden uzak kalan kadınların özleminin bir ifadesi olarak algılanabilir.⁶⁵

2.2. Günümüzde Din Hizmeti Sunan Kadınların Çalıştıkları Birimler Ve Görev Tanımları

Bu bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda din görevlisi olarak din hizmeti sunan kadınlar ele alınacaktır. Kadınların kurumsal olarak din hizmetlerinde yer alması Cumhuriyetin ilanından sonra DİB'in kurulması ile olmuştur. Bu dönemle beraber kadınlar yükseköğrenim tahsili de dâhil olmak üzere din eğitimi almışlar ve din hizmetlerinde yer almışlardır. Ancak yapılan sosyolojik araştırmalar göstermiştir ki din hizmetleri geleneksel erkek meslekleri arasında görüldüğünden 1980li yıllarda istihdam edilen din görevlisi kadın oranı %1,7 olarak gerçekleşmiştir.⁶⁶

2000 li yıllara kadar din hizmetlerindeki kadın oranında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Ancak 2003 ve 2004 yılları itibari ile kadın din görevlilerinin sayısında ve din hizmetlerinde kadınların yönetim kadrolarında yer almaya başlaması konularında ciddi adımlar atılmıştır. Müftü yardımcıları ve Kur'an kursları müdürlerinin göreve başlaması, uzman ve bayan vaizlerin sayılarının arttırılması, özellikle Kur'an kurslarındaki öğrencilerin büyük bir kısmının kadınlardan oluşmaya başlaması ile birlikte daha çok öğreticiye ihtiyaç duyulması kadın din görevlilerin sayısının artması

⁶⁴ İrfan Aycan, "İslam Geleneğinde Cami Ve Kadın", *Cami Kadın Ve Aile*, DİB Yay. Ankara 2013, s.18.

⁶⁵ Aycan, "İslam Geleneğinde Cami Ve Kadın", s.20.

⁶⁶ Oya Çitçi, *Kadın Sorunu Ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yay.* Ankara 1982, s.111

adına olumlu gelişmelerdir. Din hizmetleri önceleri geleneksel erkek meslekleri arasında görülen ve kadınlar tarafından tercih edilmeyen meslek iken, günümüzde kadınlar tarafından bu mesleğe ciddi oranda artan bir talep mevcuttur. Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi de bu durumun değişmesinde etkili olmuştur.⁶⁷

Din hizmeti sunan kadınların çalıştıkları birimler ve görevleri Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Genelge Yönetmelikler ile belirlenmektedir. Din hizmeti sunan kadın personele yönelik istatistikî bilgiler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı'nın 1990 yılından bu yana düzenli aralıklar ile yayımladığı "Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri" veri kitaplarında yer almaktadır. Şubat 2016' da yayınlanan 2015 faaliyet raporunda ise 18.477 kadın personel görev yapmaktadır. Din hizmeti sunan kadınların çalıştıkları birimler ve görev tanımları ise aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır.

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda belirlenen şartlara göre seçilmiş olmak.

Din işleri yüksek kurulu başkanlığın en yüksek karar ve danışma organıdır.

Görevleri şunlardır:

a) Kur'an ve Sünneti esas alarak tarihi-ilmî birikim ve tecrübeden de yararlanmak sureti ile güncel talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda dini konularda karar vermek, görüş bildirmek ve dini soruları cevaplandırmak,

b) Görevi ile ilgili konularda eser yazmak, yazdırmak; gerektiğinde yurt içi ve yurt dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet satın almak sureti ile inceleme ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak,

c) Yurt içinde ve yurt dışında İslam Dinine mensup farklı dini yorum çevrelerini, dini-sosyal teşekkülleri ve geleneksel dini-kültürel oluşumları incelemek,

⁶⁷ Sebil Sultan Pak, *Din Hizmeti Sunan Kadınların Çalışma Hayatındaki Konumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, s.68.

değerlendirmek, bu konularda ilmi ve istişare toplantılar ve konferanslar düzenlemek ve çalışmalar yapmak,

ç) Yurt içinde ve yurt dışında İslam Dini ile ilgili gelişmeleri, neşriyatı, dini ve ilmi faaliyetleri, dini propaganda mahiyetindeki çalışmalarını takip etmek, değerlendirmek,

d) Başkanlıkça incelenmek üzere havale edilen basılı, sesli ve görüntülü eserleri dini bakımdan inceleyerek yayınlanıp yayınlanamayacağına karar vermek,

e) Özel kişi veya kuruluşlarca incelenmesi talep edilen dini yayınları, bedeli karşılığında incelemek ve mütalaa vermek,

f) Beş yılda bir yapılacak olan Din Şûrası çalışmalarını yürütmek,

g) Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak ve istenen konularda görüş bildirmek.⁶⁸

Kurulda uzman olan kişilerin görevleri ise şunlardır:

a) Kurul başkanı veya bağlı bulunduğu komisyon başkanı tarafından kendisine havale edilen işleri süresi içinde incelemek, gereğini yapmak ve sonucunu sunmak,

b) Kurulca gerekli görülen konularda eser ve makale gibi yazılar hazırlamak,

c) Dini konularda ilmi inceleme ve araştırmalar yapmak, gerektiğinde yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen dini ve ilmi toplantı, seminer, konferans ve irşat faaliyetlerine katılmak,

ç) Komisyon çalışmalarında ve dini soruların cevaplandırılmasında görev almak,

d) Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer işleri yapmak.

Kurul uzmanı olarak bir bayan görevli bulunmaktadır.

⁶⁸<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130529-16.htm>Erişim Tarihi: 13 Şubat 2017

Daire Başkanı

1) En az dört yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olmak,

2) Başkanlıkta en az üç yıl ilçe müftülüğü, vaizlik, dengi veya üstü sayılan görevlerde hizmeti bulunmak kaydıyla 657 sayılı Kanunun 68 inci maddesinde belirlenen şartları taşımak,

3) Strateji Geliştirme Başkanlığı ve Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı daire başkanlıkları ile Dini Yayınlar Genel Müdürlüğüne bağlı Radyo ve Televizyon Daire Başkanlığına atanabilmek için dört yıllık yükseköğrenim mezunu olmak kaydıyla 657 sayılı Kanunun 68 inci maddesinde belirlenen şartları taşımak.⁶⁹

Başkanlık bünyesinde biri kadın 32 daire başkanı hizmet vermektedir.

Müftü yardımcılığı

İl müftü yardımcısı olarak atanabilmek için;

1) En az dört yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olmak,

2) En az iki yıl ilçe müftüsü olarak çalışmış olmak,

3) İl müftü yardımcısı olarak atanacak bayanlar için Başkanlıkta Kur'an kursu öğreticisi, dengi veya üstü sayılan görevlerde altı yıl görev yapmış olmak,

4) Yapılacak sınavda başarılı olmak,⁷⁰

Şuan Türkiye genelinde sekiz tane bayan il müftü yardımcısı görev yapmaktadır.

Uzmanlık

Çorum il merkezinde bir olmak üzere, Türkiye genelinde görev yapan 39 din hizmetleri uzmanı bulunmaktadır.

⁶⁹<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150415-16.htm>, Erişim Tarihi: 13.02.2017.

⁷⁰<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150415-16.htm>, Erişim Tarihi: 13.02.2017.

Din hizmetleri uzmanlarının görevleri ise şunlardır:

- a) Camilerde veya müftülükçe uygun görülecek diğer yerlerde vaaz etmek, gerektiğinde seminer, panel, sempozyum gibi toplantılar düzenlemek, bu gibi toplantılara katılmak ve konferans vermek,
- b) Dini soruları cevaplandırmak,
- c) İhtida işlemleri ile sadaka-ı fitrın tespiti çalışmalarında görev almak,
- d) Gerektiğinde Kur'an kursları ile hizmet içi eğitim kurslarında ders vermek,
- e) Ramazan ayı ile kandil gün ve gecelerinde ve kutlu doğum haftası, camiler haftası gibi özel günlerde müftülükçe düzenlenecek programlar için teklifler hazırlamak ve bu programlarda görev almak,
- f) Din hizmetlerinin daha etkin ve verimli olması için alınabilecek tedbirlerle ilgili çalışmalar yapmak,
- g) Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer görevleri yapmak.

Vaizlik

Ülke genelinde din hizmeti veren en kalabalık grubunu Kur'an kursu öğreticilerinden sonra vaizler oluşturmaktadır.8 baş vaiz, 57 uzman vaiz, 10 cezaevi vaizi ve 618 normal vaiz bulunmaktadır. Çorum il merkezinde ise biri görevlendirme, biri aile ve dini rehberlik vaizi olmak üzere toplam 7 bayan vaiz görev yapmaktadır.

Vaizlerin görevleri şunlardır:

- a) Her türlü vasıttan yararlanarak toplumu dini konularda bilgilendirmek, irşat ve rehberlik hizmeti sunmak.
- b) Ramazan ayı ve dini günler dışında, haftada beş defa, erkek vaizler için biri cuma vaktinde olmak üzere, müftülükçe belirlenen yerlerde vaaz etmek, bunlardan en az birini takrir yöntemiyle veya sohbet şeklinde yapmak.

c) Aile ve dini rehberlik bürosunda, fetva hattında ve irşat programlarıyla ilgili çalışmalarda görev almak.

ç) Ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk eğitim evleri, huzurevleri, sevgi evleri, sağlık kuruluşları, öğrenci yurdu, fabrika ve benzeri yerlerde vaaz ve irşat hizmetinde bulunmak.

d) Görevli bulunduğu bölgenin dini, milli, sosyal ve kültürel yapısı ile bu yapının özelliklerinden doğan fert ve toplum davranışları üzerinde incelemeler yapmak, inceleme sonuçlarını ve görülen aksaklıkların giderilebilmesi için görüş ve tekliflerini gerektiğinde yazılı olarak müftülüğe bildirmek.

e) Başkanlığın görev alanına giren konularda inceleme ve araştırma yapmak, proje ve raporlar hazırlayarak amirlerine sunmak.

f) Görevlendirildiğinde seminer, panel, sempozyum gibi toplantılara katılmak ve konferans vermek.

g) Müftülüğün bilgisi dâhilinde, görev mahallerindeki vakıf, dernek ve benzeri kuruluşların irşat taleplerine katkı sağlamak.

ğ) Görevlendirildiğinde Kur'an kursları ile hizmet içi eğitim kurslarında ders vermek, komisyonlarda görev yapmak.

h) Müftülükçe belirlenecek konularda hutbe metni hazırlamak.

ı) Görev alanı ile ilgili verilen diğer görevleri yapmak.⁷¹

Aile ve dini rehberlik bürosunda, fetva hattında veya irşat kurullarında görevlendirilen vaizler, buralarda görev yaptıkları her bir gün için bir vaaz görevinden muaf tutulurlar.

⁷¹<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.19795&sourceXmlSearch=diyanet&MevzuatIliski=0>, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

Kur'an Kursu Öğreticiliği

Kur'an kursu öğreticilerinin ortak görevleri şunlardır:

- a) Kurs öğrencilerine usulüne göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretmek.
- b) Hafızlık yapmak isteyenlere Başkanlıkça hazırlanan Hafızlık Eğitim Programına göre hafızlık yaptırmak.
- c) Namaz sureleri ve dualarını ezberletmek ve meallerini öğretmek.
- ç) Başkanlıkça hazırlanan programlara göre öğrencilere itikat, ibadet, ahlak ve siyer dersleri vermek ve ibadetlerin yapılışını uygulamalı olarak öğretmek.
- d) Kursun temiz ve düzenli tutulmasını sağlamak.
- e) Müftülük tarafından düzenlenen irşat ve eğitim programlarında görev almak, gerektiğinde seminer, panel, sempozyum gibi toplantılara katılmak, konferans vermek ve aile ve dini rehberlik bürolarında görev yapmak.
- f) Müftülüğün bilgisi dâhilinde, görev mahallerindeki vakıf, dernek ve benzeri kuruluşların Kur'an öğrenme ve irşat taleplerine katkı sağlamak.
- g) Yaz Kur'an kurslarında görev yapmak.
- ğ) Yurt ve pansiyonu bulunan kurslarda nöbet tutmak, öğrencilerin iâşe ve ibate işlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesinde görev almak.
- h) Ders saatleri dışında öğrencilere rehberlik etmek ve etüt yaptırmak.
- ı) Görev alanı ile ilgili verilen diğer görevleri yapmak.⁷²

⁷²<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19795&sourceXmlSearch=diyanet&MevzuatTliski=0>, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

Türkiye genelinde görev yapan uzman Kur'an kursu öğretici sayısı 95, diğer öğretmenlerin sayısı ise 16.706'dır. Araştırmamız kapsamında bulunan Çorum il merkezi ve merkeze bağlı köylerde görev yapan toplam öğretici sayısı 114⁷³'dür.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatında din hizmetleri sunan bayanların unvanları ve sayıları Başkanlık Atama şubesinden alınan ilgili yazı ile tespit edilmiştir. Din hizmetleri kaleminden sayılan ve birer kadın personel çalıştıran mütercimlik ve murakıplık unvanlarını ise tez konusu ile direkt ilgili görülmediğinden çalışmamızda mütercimliğin ve murakıplığın görev tanımları yapılmamıştır.

2.3.Kadınların Cami Eğitimi Ve Diyanet İşleri Başkanlığının Kadınlara Yönelik Din Hizmetleri

Çalışmamızda kadınlara yönelik din hizmetlerini; cami içi din hizmetleri, cami dışı din hizmetleri, dini danışmanlık ve rehberlik hizmetleri olmak üzere üç bölümde anlatılmaya çalışılacaktır.

2.3.1.Bayanlara Yönelik Cami İçi Din Hizmetleri:

DİB'nin bayanlara yönelik din hizmetlerini, haftalık vaaz ve irşad programları; özel irşad ekiplerince düzenlenen tüm il, ilçe, kasaba ve köyleri kapsayan özel irşad programları, belirli gün ve geceler münasebetiyle dini ve kültürel konferanslar olarak yerine getirmeye çalışmaktadır. Ayrıca önemli gün ve haftalarda yapılan kutlama programları, hatim törenleri, cami dersleri(takrir),bazı büyük camilerin yanında oluşturulan rehberlik bürolarında müftülüklerce belirlenen günlerde, yine müftülüklerce belirlenecek vaizler tarafından isticvap(soru-cevap) metodu ile vaaz ve irşat hizmeti sunmaktadırlar.⁷⁴Ancak bulunduğumuz dönemde bayanların ne yazık ki camilerde yapılan vaaz ve irşad programlarına ilgisinin az olduğunu görmekteyiz. Bunda ise, günümüz insanının değişen ihtiyaçlarının yanı sıra, dini bilgiye ulaşmada medya imkânlarının tercih edilmesi, çalışma ve örgün eğitim saatlerinin günün tamamını

⁷³ Çorum İl Müftülüğü, 2017 Şubataylık mutat toplantısına katılan öğreticisi sayısı.

⁷⁴<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Gorevler>Erişim Tarihi: 28.01.2017

kapsaması, camilerde bayanlara ayrılan kısımların genelde fiziki şartlarının iyi olmaması gibi faktörlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.⁷⁵

2.3.2. Bayanlara Yönelik Cami Dışı Din Hizmetleri

Nüfusumuzun yarısından fazlasını oluşturan kadınların dinî yönden aydınlatma çalışmalarının sadece camilerle sınırlandırmak mümkün değildir. Çünkü din hayatın her alanında doğumundan ölümüne kadar insanın yanındadır. Dolayısıyla cami dışında yürütülen sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik yönlü hizmetler cami dışı din hizmetlerini oluşturmaktadır.⁷⁶

Yerel basın, radyo ve televizyon, kutlu doğum haftası, hastaneler, ceza ve tutukevleri, yaşlılar yurdu ve huzurevleri, islahatları, çocuk esirgeme yurtları, fabrikalar ve büyük işyerleri yapılan programlar. Yine irşad ekipleri, geziler ve ziyaretler, mübarek gün ve geceler, eğitim merkezleri, Kur'an kursları, basılı, süreli ve sesli görüntülü yayınlar, âlimler ve din büyüklerini anma programları, fakirler, hastalar, öksüzler, dul ve yetimlere ulaştırılacak yardım organizasyonları birer hizmet alanıdır. Ve bütün bu hizmetler Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan bir genelge ile "Cami Dışı Din Hizmetleri" adı altında müstakil bir hizmet birimi olarak belirlenmiştir.⁷⁷

Çalışmamızın bu kısmında cami dışı din hizmetleri alanı hakkında genel bir tanım yapılarak, çalışma şekli ve amaçları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

2.3.2.1. Kur'an Kurslarında Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri

Bayanlara yönelik din hizmetinde en büyük payı hiç kuşkusuz yaygın din eğitimi kurumu olan Kur'an kursları oluşturmaktadır. Kur'an kurslarına gelen öğrenciler İslam'ın temel inanç prensipleri, uygulamalı dini pratikler hakkında bilgi sahibi olma, bu pratiklerin yerine getirilmesi için gerekli dua ve sure ezberleme gibi fırsatlar elde

⁷⁵ Ayten Vahapoğlu Erol, "Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri", *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, C. 2, s. 652-653

⁷⁶ Erol, "Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri", C.2, s.654.

⁷⁷ http://www2.diyanet.gov.tr/HukukMusavirligi/Mevzuat/A4_Dis_Genelege_2007. "Cami Dışı Din Hizmetleri", DİB Din Hizmetleri Daire Başkanlığının 08.04.1996 tarihli ve 506 sayılı genelgesi

edebilmektedirler. Yine burada İslam peygamberini tanıma, onun örnek hayatını öğrenerek kendi yaşamına uygulayabilecek davranış modellerini çıkarma, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumasını öğrenerek mealiyle birlikte okuma alışkanlığı kazanma imkânı elde etme durumundadırlar.⁷⁸

Kur'an kurslarına gelen öğrenci yelpazesi öğrenim durumları, yaşam şekilleri, ekonomik imkânlar açısından oldukça farklıdır. Okuryazarından emekli olmuş yüksek tahsilli devlet memurlarına, gencinden yaşlısına, toplumun farklı sosya-kültürel katmanlarından bayanlar bir aradadır. İlişkileri sadece belli kişilerle sınırlanmış, hayatı boyunca evinin dışına neredeyse hiç çıkmamış nice kadın, kurs sayesinde farklı kişilerle etkileşim içine girmektedir. Burada her bayan, kendine yeni dostlar, arkadaşlar edinerek, hayatına yeni pencereler açmakta, kısacası gittikleri Kur'an kursu onların sosyalleşmesi açısından oldukça önemli işlevler ifa etmektedir.⁷⁹

2.3.2.2.Sosyal Hizmet Kurumlarında Bayanlara Yönelik Din Hizmeti

26.10.2011 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile arasındaki protokol yenilenmiştir. Yenilenen protokol gereği, aile yapısının ve değerlerinin korunması, ailenin güçlenmesi, aileyi ve aile içerisinde bireyi tehdit eden problemlere karşı koruyucu, önleyici sosyal hizmetlerin artırılması aile, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve özürlü bireylerin bilinçlendirilmesi ile sosyal destek sistemlerinin güçlendirilerek problemlerin çözümüne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu protokol kapsamında Aile Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, kadın konuk evleri ve huzur evlerine yönelik dini rehberlik ve manevi destek çalışmalarında ilahiyat eğitimi almış personel görevlendirilmektedir. Bu personel; Din, değer ve ahlak eğitimi, dini danışmanlık ve rehberlik, manevi destek, alanlarında hizmet ederler.

2.3.2.2.1.Çocuklar Esirgeme Kurumlarında Din Hizmeti

Beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya kişisel güvenlikleri tehlikede olup;

⁷⁸ M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kuran Kursları*, DİB Yay., Ankara 2008, s.131.

⁷⁹ Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kuran Kursları*, s.105.

- Ana veya babasız,

- Ana ve babasız,

- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan;

- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen;

- Ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar,

korunmaya muhtaç çocuk olarak tanımlanmıştır.⁸⁰

“Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru” olan çocuk “korunmaya ihtiyacı olan” çocuk olarak belirtilmiştir.⁸¹

Yukarıda kanunla belirlenen şartları taşımalarından dolayı kurum bakımı altında bulunan çocuklar yönelik çok yönlü hizmet alanları bulunmaktadır. Bunlarda bir tanesi de çocuklara yönelik din hizmetidir. Bu hizmetlerin özellikle din hizmetinin yerine getirilmesinde onların kişisel özelliklerini, geçmiş yaşantısına bağlı farklı duygusal durumları ve her bir çocuk için kendine özgü gereksinimlerin göz önünde bulundurulması hedeflenen başarıya ulaşmak adına bir gerekliliktir.⁸²

Kurum bakımı altında olan çocukların psikolojik ihtiyaçlarının anlaşılabilmesi için öncelikle birey olmanın getirdiği temel gereksinimlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Özellikle Abraham Maslow’un 1943 yılında ihtiyaçlar hiyerarşisi içerisinde yer alan; Fiziksel gereksinimler, güvenlik gereksinimleri, aidiyetle ilgili

⁸⁰ 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu’nun 3. Maddesinin b Bendi

⁸¹ 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. Maddesinin a Bendi

⁸² Melek Er Sabuncuoğlu, ”Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Psikolojik Özellikleri Ve İletişim”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmeti Rehberi*, Ankara 2015, s56-57

gereksinimler, saygınlık gereksinimi ve bireyin kendisi ile barışık olabilmesi anlamına gelen kendini gerçekleştirme gereksinimlerinin farkında olunması gerekmektedir.⁸³

Olası fiziksel, gelişimsel ve ruhsal sorunların, kontrol altına alınamaması, destek ve tedavilerinin yapılmaması durumu tüm diğer çocuklar gibi kurumda kalan çocukların yetişkinlik yaşam kalitesini doğrudan ve olumsuz etkileyebilecektir. Yapılan araştırmalar aile yoksunluğu durumunun onların ruh sağlıklarını, zekâlarını ve kişiliklerini bile olumsuz etkilediğini göstermektedir.⁸⁴ Bu sebeple dezavantajlı olarak kabul edeceğimiz bu grupları tanımaya yönelik daha çok çaba sarf etmek gerekmektedir.

Sosyal hizmet kurumlarında çocuklara yönelik din hizmetlerinde ise zaman ve mekân boyutunda değişmeyen İslam eğitim ilkeleri ile muhatap kitlenin özelliklerini dikkate alan bir hizmet anlayışı öngörülür. İslam eğitim ilkelerinin en temel niteliği tevhid ilkesine dayanması ve ilahi kaynaklı olmasıdır. Bunun yanında evrensel, insan merkezli, açık hedeflere sahip, hem bireysel hem de toplumsal af ve merhamet esasına dayalı olan bir eğitim modeli amaçlanır.⁸⁵

2.3.2.2.1. Gençlik Merkezlerinde Din Hizmeti

Din hizmetinin götürüleceği hedef kitleler arasında gençler, ülke nüfusunun en büyük bölümünü oluşturması, ayrıca insan hayatının en dinamik ve üretken dönemi olması bakımından önem kazanmaktadır. Modern dünyada gençlerin her geçen gün artan bir biçimde yaşadıkları dini/ahlaki erozyona, toplumsal ve psikolojik problemlere

⁸³ Sabuncuoğlu, "Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Psikolojik Özellikleri Ve İletişim", s. 56-64.

⁸⁴ Merve İşkol Fidan, *Shçek Çocuk Yuvalarında Barınan Çocukların Wısr-R Skorlarının Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2005.

Bu çalışmada araştırma, İstanbul ilinde bulunan ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Küçükyaşlı Çocuk Yuvası'nda barınan 7-12 yaşları arasındaki 50 çocuk ile düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ve aileleri yanında yaşayan 7-12 yaşları arasındaki 50 çocuk ile yapılmıştır. İki grubun total, performans ve sözel IQ skorlarına bakıldığında, yuvada kalan çocukların, ailesiyle yaşayan çocuklara göre çok daha düşük IQ ortamlarına sahip oldukları bulunmuştur. Örneğin, Yuvada 6 ay ile 1 yıl arasında kalan çocukların Performans IQ ortalaması 89 iken, bu durum yuvada kalma süresi 9-11 yıla kadar uzandığında Performans IQ puanının 75'e kadar düştüğü gözlenmiştir.

⁸⁵ Fatma Bayraktar Karahan, "Çocuk Ve Genç Odaklı Kurumlarda Din Hizmeti: Yöntem Ve İlkeler", *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmeti Rehberi*, Ankara 2015, s.125.

tedbir geliştirici ve çözüm üretici özel çalışma ve projelerin üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır⁸⁶

Çağımız gençlerinin içinde bulunduğu tehlikeleri doğru tespit edebilme ve hedeflerin tespiti açısından önemlidir Gençlik merkezleri ya da gençlerin bulunduğu her alanda gençlere yönelik din hizmetinde öncelikli olarak;

1. Gençlere yönelik ahlaki/dini ve toplumsal dejenerasyonu amaçlayan misyonerlik faaliyetleri başta olmak üzere her türlü zararlı akım, neşriyat ve faaliyetlere karşı İslam dininin evrensel, kuşatıcı, toplumsal denge ve bireysel huzuru temin edici rolünün anlatılması

2. Gençlerin alkol, sigara, fuhuş gibi her türlü zararlı alışkanlıkları ortadan kaldıracak kalıcı ve etkili önlemler alınması

3. Gençlere sağlam, doğru ve etkin din hizmeti sunulması,

4. Gençlerin hayata ilişkin her türlü ihtiyaç ve sorunlarında İslam dininin hedeflediği kişisel ve içtimai huzur, barış ve güven ortamına müracaat edebilmelerinin sağlanması hedeflenmektedir.⁸⁷

2.3.2.2.3. Cezaevlerinde Bayanlara Yönelik Din Hizmeti

Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin yararına teorik ve pratik anlamda din hizmeti faaliyeti yürütmek, aynı zamanda isteğe bağlı olarak manevi rehberlik hizmetleri sunmak üzere ceza infaz kurumlarında görevlendirilmektedir.⁸⁸

Adalet Bakanlığı Ceza Ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2011 yılında imzalanan protokol ve 2001 yılında düzenlenen

⁸⁶ Erol, "Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri", C.2 s.656

⁸⁷ Ankara Müftülüğü Aile Ve Dini Rehberlik Bürosu'nun Eylül 2007 tarihli raporu. Ayrıca bkz bu konuda Seyfullah Kara, "Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik", *J. Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım)*, Ankara 2008, C.2 s.225-227

⁸⁸ Harun Işık, Abdullah Demir, "Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetlerinin Hukuki Dayanakları Ve Tarihsel Gelişimi", *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay. Ankara 2012, s.21

müfredat programı çerçevesinde ceza infaz kurumları bağlamında din hizmetleri ve manevi rehberlik ile ilgili faaliyetleri şöyle sıralayabiliriz;⁸⁹

Din ve ahlak bilgisi dersi, ilmihal dersleri, fıkıh, siyer, akait konuları, dinler tarihi, ahlaki ve toplumsal değerler ve koğuş sohbetleri bu ders bağlamında öne çıkan özelliklerdir. Kur'an öğretimi, konferanslar, özel gün ve gecelere yönelik programlar, manevi rehberlik(kişisel ve ya ailevi olan mahkûmların sorunlarını dinleme ve çözüm bulmaya çalışma).⁹⁰

Sonuç olarak, suçluların eğitilmesi ve topluma yeniden kazandırılması çalışmalarında dini inançlardan yararlanılması, din ve vicdan özgürlüğü kapsamında anayasal bir hak olup, aynı zamanda laik, sosyal ve hukuk devleti olmanın bir gereğidir.⁹¹

2.3.2.2.4.Huzurevlerinde Bayanlara Yönelik Din Hizmeti

Avusturya'da bir kilise kayıtlarına göre, 1680 yılında doğan her 19 kişiden 2'si 65 yaşına kadar hayatını devam ettirirken, 300 yıl sonra 1980'de her 19 kişiden 15'i 65 yaşına kadar yaşamaktadır. Bu veriler bize hayatta kalma süresinin uzadığı göstermektedir.⁹²

Yaşlılık, yaşlı bireyin gelişiminin devam ettiği, aynı zamanda da gerileme belirtilerinin ve ölümün yaklaşmakta olduğu bir gelişim dönemidir. Yaşlılık dönemi gelişim dönemlerinin son basamağıdır.⁹³ Bu dönemde artık hayatın sınırlı olduğu bilindiği ve yok oluşün kaçınılmazlığı idrak edildiği için dinî inançlar daha fazla önem

⁸⁹<http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SosyalKulturelIsbirligiProtokolleri.aspx>Erişim Tarihi:15.02.2017.

⁹⁰ Harun Işık, Abdullah Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmeti Faaliyetleri", s.38.

⁹¹ Erol, "Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri", C.2, s.657.

⁹² Nevzat Tarhan, "Yaşlanma Psikolojisi", *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay., Ankara 2015, s.191

⁹³ Mustafa Koç," Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim", *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi(Erciyes Üniversitesi)*, 2002, S. 12, s.287

taşımaktadır. Bu önem daha çok, yaşlı bireyin varoluş ve ölüm olgularını anlamlandırma ihtiyacından kaynaklanır.⁹⁴

Dini görev ve sorumluluklar her ne kadar insan yaşamının her dönemi için geçerli olsa da, ekonomik, sosyal ve kültürel gibi çeşitli nedenlerden dolayı dini pratiklerin çoğu kez gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde ihmal edildiği bir vakıadır. Yaşlılar Dini vazifelerini yapmadıkları ya da isteyip de yapamadıklarından dolayı psikolojik bir eziklik hissetmektedirler. Bu sebeple onlara sunulan dini muhtevalı eğitim faaliyetleri yaşlıların tekrar hayata bağlanmalarında ve içinde yaşadıkları psiko-sosyal sorunları aşmalarında önemli bir fırsat olabilir.⁹⁵ Bu bağlamda huzurevinde din hizmeti sunan din görevlisi, muhatap olduğu kesimin dönemsel özelliklerini bilerek uygun yöntem ve tekniklerle gerçekleştirdiği din eğitimi ve manevi destek çalışmaları ile huzur evi sakinlerinin hayatına anlam kazandıracaktır. Özgüven, huzur, özsaygı gibi kazanımları sayesinde yaşları gereği ortaya çıkan bir takım sıkıntılarla başa çıkmaları da kolaylaşacaktır.⁹⁶

2.3.2.2.5.Hastanelerde Bayanlara Yönelik Din Hizmeti

07 Ocak 2015 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan hastanelerde manevi destek sunmaya yönelik işbirliği protokolü imzalanmıştır.⁹⁷ Bu protokol gereğince Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen sağlık tesislerinde talep eden hasta, hasta yakını ve hastane personeline, içinde buldukları şartlar göz önünde bulundurularak tıbbi müdahaleye hiçbir şekilde müdahil olmadan dini konularda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunarak moral vermek, onları motive etmek ve manevi destek hizmeti sunmak amaçlanmıştır.

Manevi destek hizmetlerini genel olarak İlahiyat Fakültesi mezunu, DİB ile Sağlık Bakanlığının koordinesi ve farklı üniversitelerden akademisyenlerin katkıları ile

⁹⁴ Koç, “Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim”, s.296.

⁹⁵ Mustafa Köylü, “Yaşlılık Döneme Din Eğitimi”, Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi, DİB Yay, Ankara 2015, s.210

⁹⁶ Köylü, “Yaşlılık Dönemi Din Eğitimi”, s.210

⁹⁷ <http://www2.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SosyalKulturelIsbirligiProtokolleri.aspx> Erişim Tarihi:15.02.2017.

düzenlenen «Manevi Destek Eğitimi» almış kişiler arasından seçilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli sunmaktadır.⁹⁸

Hastanelerde din hizmeti görev kapsamı “manevi rehabilitasyon ve dini danışmanlık” olarak iki boyutlu olacaktır. Genel olarak hastane din görevlisinin görevleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Hastaları ziyaret etme, dua etmek ve onlara istekleri doğrultusunda Kur'an-ı Kerim okuma.

2. Hastaya moral ve psikolojik destek sağlama.

3. Hasta yakınlarını namaz kılacakları mescit, cami gibi yerler ile ilgili bilgilendirme.

4. Hastanın problemlerini veya hasta yakınlarının hastanede karşılaşılabileceği her türlü dini, manevi, ruhi problemleri konusunda danışmanlık yapma.

5. Dini hizmetlerin daha iyi yapılabilmesi için hastane içerisinde her türlü toplantıya katılıp, danışmanlık yapma.

6. Ölüm halinde hastaya, ailesine, doktor, hemşire ve diğer personele yardımcı olma.⁹⁹

Sonuç itibarıyla; hizmet içeriği, temelde iyileştirici yönünden faydalanmak üzere hastaların morallerini güçlendirmeyi, hayata bağlılıklarını artırmayı, iç (manevî) dünyalarıyla barışık olmalarını, manevî sapmaları ve korkuları gidermeyi amaçlayan sosyal nitelikli ve insan odaklı bakım hizmeti olan manevi rehabilitasyon ve çeşitli sorunların aşılmasında yardımcı olmak üzere dini danışmanlık ilkelerine dayalı olmalıdır.¹⁰⁰

⁹⁸<http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/ff311747ef734a7bb60c391b8f90f4a3.pdf> Erişim Tarihi: 04.02.2017

⁹⁹ Serpil başar,http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_01.aspErişim Tarihi: 04.02.2017

¹⁰⁰Serpil başar, http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_01.asp Erişim Tarihi: 04.02.2017

2.3.2.2.6.Koruma Altındaki Kadınlara Yönelik Din Hizmetleri

Geniş bir çerçeveden bakıldığında Hz. Peygamberin kadınlara karşı anlayışlı, şefkatli ve saygılı tavrının, yeryüzünün halifesi olan insana karşı olan genel yaklaşımının bir uzantısı olduğu görülür. Söz konusu tavır bize, kadının varoluştan değerli olduğunu, sahip olduğu nitelikler, yetenekler ve tecrübeler ile hayatın her alanında olabileceğini ve kendi sorumluklarını üstlenebileceğini öğretmiştir. Ancak olumsuz kadın algısının düzeltilmesi için Hz. Peygamber tarafından verilen bütün çabalara rağmen bugün İslam toplumlarında kadının konumu hiç de iç açıcı değildir.¹⁰¹

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet maalesef toplumumuzda yaygın olarak görülen bir sorundur. Bu sebeple ülkemizde kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla önleyici ve koruyucu nitelikte tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. Ülkemizde aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla yürürlüğe giren ilk kanun 4320 sayılı Ailenin Korunması ile ilgili kanun olmuştur. Fakat bu kanunun uygulamasında bazı sorunlar yaşanmış ve yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. İlgili sivil toplum kuruluşlarının ve çeşitli kurumların çalışmalarıyla 20 Mart 2012'de 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte korumaya yönelik tedbirler artırılmış ve genişletilmiştir.¹⁰²

Şiddete uğrayan veya risk altında bulunan kadınların ve çocuklarının geçici süre ile sığınma ihtiyacını karşılayacak yerler kadın sığınma evi, kadın sığınağı, kadın konuk evi gibi isimlerle anılmaktadır.¹⁰³ Burada şiddet ve istismar mağduru kadınlara yönelik gerçekleştirilecek olan din hizmeti ise, yetişkinlere yönelik bir eğitim ve öğretim faaliyetidir.

Kadın konukevlerinde kalan kadınlar için öncelikli konu can güvenliği ve barınma olduğundan buralarda uzun soluklu bir din eğitimi veya programlı bir din öğretimi almaları mümkün değildir. Ayrıca yaşadıkları travmaları atlatarak toparlanmaları, hayata güvenle bakabilmeleri, yitirdikleri özgüveni yeniden inşa

¹⁰¹ Huriye Martı, "İslam Perspektifinden Kadın", *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay, Ankara 2015, s.162.

¹⁰² <http://kadem.org.tr/kadin-konukevleri-calistayi-calistay-raporu/> Erişim Tarihi:03.02.2017

¹⁰³ http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/kadinarastirmalari_02401.pdf Erişim Tarihi:03.02.2017

edebilmeler için zamana ihtiyaçları olduğundan buralarda verilen din hizmetinin vaaz ya da din dersi formatının dışında kendine özgü bir nitelik taşıması gerekmektedir.¹⁰⁴

Din görevlisi, konukevlerindeki hızlı sirkülasyonu göz önünde bulundurarak, bu hizmetin zaman isteyen bir eğitim- öğretim faaliyeti olmadığını, daha çok kadınların ihtiyacı olan güveni sağlamaya yönelik bir “manevi destek ve dini danışmanlık” hizmeti olduğunun farkında olmalıdır. Görevliler, kadınların yarınlarına dair yeni adımlar atma ve hayatlarını doğru biçimde yönlendirme konusunda onlara özgüven ve cesaret aşılmalıdır. Son olarak problemlerine temel dini referanslardan beslenen çözümler üretebilmeleri; Allah, ahiret kader gibi inanç konularındaki sorularına bulabilmeleri amacına yönelik hizmet sunmalıdır.¹⁰⁵

2.3.3. Bayanlara Yönelik Dini Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmeti

Dini danışmanlık, “kişinin kendini tanınması, çevresine uyum sağlaması ve din ile ilgili problemleri fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardımdır”¹⁰⁶ şeklinde tanımlamak mümkündür.

Dini danışmanlık kavramının asıl dayanağını, insanların İslam ve hidayet (doğru yol) üzere olmaları maksadıyla Allah’ın Hz. Âdem’den Hz. Peygamber’e kadar gönderdiği elçilik kurumu oluşturmaktadır. Son peygamber Hz. Muhammed’den sonra ise tebliğ ve irşat görevleri, ulemaya verilmiştir. Bugün ise bu hizmeti tarihten günümüze çeşitli unvanlarla anılmış din görevlileri yapmaktadır. İslam dünyasında dini danışmanlık, kurumsallaşmış bir kavram olarak hala yabancı kabul edilse de aslında Kur’an’ da kullanılan ve tarih boyunca İslam’ın önemli dinamikleri olarak karşımıza çıkan irşat ve tebliğ ile aynı şey amaçlanmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Huriye Martı, “Konukevleri Din Hizmeti: Yöntem Ve İlkeler”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay, Ankara 2015, s.181

¹⁰⁵ Martı, “Konukevleri Din Hizmeti: Yöntem Ve İlkeler”, s.182-183

¹⁰⁶ Nevzat Y. Aşıkoğlu, “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım)*, DİB Yay. Ankara 2008,C.2, s.543

¹⁰⁷ Nurullah Altaş, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.41, C.41,2000, s. 337-338

Yaşadığımız dünyada din hizmeti sadece cami ile sınırlı kalmamakta, cami dışında bütün hayatımızı da kuşatmaktadır. Kişiler namaz, oruç, zekât, hac kurban ibadetlerinin yerine getirilmesinde din görevlisinin yardım ve rehberliğine ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu rehberlik ibadet hayatının yanında, toplumda sıklıkla karşılaşılan doğum ve ölümler, evlenme ve boşanmalar, anlaşmazlıklar ve huzursuzluklar, aile ve akraba ilişkileri, dini bilgi ve ihtiyaçları, yardımlaşma ve dayanışma konularını da kapsamaktadır.¹⁰⁸ Kur'an ve sünnet ışığında yapılan bu hizmetler dini danışmanlık ve rehberlik hizmetinin beş temel gerekçeyle yapıldığı göstermektedir;

-Bilme ihtiyacı

-İkna olma ihtiyacı

-Yardım ihtiyacı

-Moral (manevi takviye) ihtiyacı

-Uzlaşma ihtiyacı

şeklinde özetlenebilir. Bunları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

Bilme ihtiyacı; insanlar doğuştan bilme ve öğrenme ihtiyacıyla yaratılmıştır. Allah insanlara bilmedikleri konuları sormalarını "...eğer bilmiyorsanız bilgi sahibi olanlara sorun"¹⁰⁹ mealindeki ayetiyle emretmiştir.

İkna olma ihtiyacı; bilmek nasıl bir ihtiyaç ise ikna olmakta aynı şekilde bir ihtiyaçtır. İnsanın bir bilginin doğruluğuna inanması o konuda davranışlarını değiştirmesi için yeterli olmayabilir. Kur'an-ı Kerim' de geçen "İbrahim 'rabbim! Ölülerini nasıl diriltiyorsun, bana göster!' deyince, rabbi 'yoksa inanmıyor musun?' demişti. O 'hayır inanıyorum, fakat kalbim tam kanaat getirsin diye' cevabını

¹⁰⁸ Suat Cebeci, "Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık Ve Rehberliğin Temelleri", *Diyanet Aylık Dergi*, S.240, 2010, S.25

¹⁰⁹Nahl, 16/43.

verdi.”¹¹⁰ayetinden anlaşıldığı üzere Halilullah (Allah’ın dostu) sıfatını almış bir peygamber bile ikna olmanın bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Yardım ihtiyacı; “iyilik ve takva hususunda yardımlaşın”¹¹¹ ayeti gereğince, kötülüklerden arınıp iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olma, bireysel ve toplumsal huzuru sağlama konularında din görevlilerinden dini rehberlik ve yardım almak bir ihtiyaçtır.

Moral (manevi takviye) ihtiyacı; İnşirah Suresinde, Hz. Peygamber Rabbi tarafından teselli edilmiş, zorluklar karşısında endişeye kapılmamasını, her zorlukla bir kolaylığın olacağını ona bildirmiş ve rahatlatmıştır.¹¹²Hz. Peygamber’in moral takviyesine ihtiyaç duyduğunun ve Allah’ın onu teselli ettiğinin Kur’an’da anlatılmış olması, moral takviyesinin ne kadar önemli olduğu konusunda dikkat çekici bir örnektir.

Uzlaşma ihtiyacı, insanların aile ve toplum halinde birlikte yaşamak zorunda olmaları bazen anlaşmazlıkları da beraberinde getirmektedir. Böyle bir durumda üçüncü şahısların araya girerek tarafları uzlaştırmaları, bir rehberlik görevi ve dini bir gerekliliktir.¹¹³

Diyanet İşleri Başkanlığı, son yıllarda din hizmeti konusunda değişim ihtiyacını hissetmiş, bu sebeple toplumdaki bireylerin sorunlarıyla birebir ilgilenme ve çözüm yolları bulma amacıyla aile ve dini rehberlik büroları açmıştır. Bu bürolar kendilerine gelen danışma taleplerinin din ile ilgili olan kısmına bizzat cevap vermek, ayrıca gerekli olan durumlarda müracaat edeni sağlık, hukuk ve güvenlik birimleri gibi uygun kurumlara yönlendirmek amacıyla il müftülükleri bünyesinde 2003 yılından itibaren bir danışma birimi olarak açılmıştır. Aile ve Dini Rehberlik Büroları 2014 yılı itibarıyla 81 İl ve 253 İlçe Müftülüğüne bağlı olarak hizmet vermektedir. Bürolarda 1251’i kadın, 580’i de erkek olmak üzere toplam 1831 personel görev yapmaktadır. Bürolar dinî

¹¹⁰ Bakara, 2/260.

¹¹¹ Maide, 5/2.

¹¹² İnşirah, 94/5-6.

¹¹³ Suat Cebeci, “Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık Ve Rehberliğin Temelleri”, s.25-27

danışma ve rehberlik birimleri olup 633 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak görev yapmaktadırlar.¹¹⁴

Aile ve dini Rehberlik Büroları, milli ve manevi değerlere bağlı bir ailenin kurulması ve korunması, aile birlikteliğinin desteklenmesi, sorunların çözümüne katkı sağlanması ve toplumsal bir duyarlılık geliştirilmesi amacıyla hizmet sunmaktadır. Ve özellikle doğru dini ve ahlaki bilgilere sahip, aile olmanın sorumluluğunu taşıyan, bilinçli bireylerle huzurlu ve sağlıklı bir toplum oluşturmak amacıyla hizmet etmeyi amaçlamaktadır.¹¹⁵

4. DİN GÖREVLİSİ

Geçmişte din görevlileri, “hayırlı işler görevlileri ” anlamına gelen “hademe-i hayrat ” ismi ile anılıyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı 22.06.1965 gün ve 633 sayılı kanunda başkanlığın görev ve yetkileri çerçevesinden hareketle camilerde ve cami dışında ifa ettiği hizmetlere “din hizmetleri” ve bu hizmetin gerçekleştirilmesi sırasında görev alanlara da “din görevlileri adı verilmektedir.¹¹⁶ Dolayısıyla hademe-i hayrat kelimesinden yola çıkarak din görevlisi, dini iyi öğrenmiş, anlatım tekniklerini kavramış, topluma örneklik ve önderlik eden, dine ve insanlara hizmet veren kimseler olarak da ifade edilebilir.¹¹⁷

“Din Görevliliği” dini hayatı yaşamada topluma rehberlik eden ve dini temsil hizmeti veren müftü, vaiz, imam-hatip müezzin kayyım, kuran kursu öğreticisi ve diğer sıfatlarla din hizmeti veren diyanet mensuplarının ortak unvanıdır.¹¹⁸ Ancak din görevlisi kapsamına giren hizmet alanları, her ne kadar görünüşte ayrı ayrı meslek dalları, müezzinlik, imamlık, müftülük, vaizlik, gibi vasıflandırılıyorsa da

¹¹⁴ <http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/BuroAcilisYillari.aspx>, Erişim Tarihi:20.02.2017.

¹¹⁵ Necla Yılmaz, *Aile İrşat Ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık - Çorum Örneği -*, Hitit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2012, s. 51

¹¹⁶ Ferhat Koca, “Din Görevlisi Cemaat İlişkisi”, *Diyanet Aylık Dergi* 2008, S. 214, s17

¹¹⁷ İsmail Karagöz, *Din Görevlisinin Misyonu Ve Vizyonu*, Tdv Yay. Ankara 2014, s.5.

¹¹⁸ H. Kamil Yılmaz, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, *Din Görevlisi Rehberi*, DİB Yay, Ankara, 2015, s.18.

fonksiyonellikleri ve gördüğü hizmet yönünden hepsi aynı gayeye yönelik bir hizmet amacı yüklenir.¹¹⁹

Din görevlisi, dindarlar içerisinde ayrıcalıklı bir grup değil, dine ait olan şeyleri iyi öğrenmiş, anlatım tekniklerini kavramış, topluma örneklik eden, etmesi gereken, dine, dini kurumlara ve kişilere hizmet veren kimseleri ifade eder. Dolayısıyla din görevlisinin temel görevini öğrenme, öğretme ve örneklik etme” olarak üç noktada toplamak mümkündür.¹²⁰

Bugün toplumsal yaşamımızda, insanları doğruya, iyiliğe, güzele yönlendirip, nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu öğreten eşya ve olaylar hakkındaki sorulara hurafelerden uzak, doğru olan bilgileri veren, toplumun birliği, yardımlaşmasını, milli bağların güçlenmesini sağlayan, kalbi günah ve hatalarla kararmış olanlara tövbe yollarını öğretenler büyük ölçüde din görevlileridir.¹²¹ Ancak onların bu görevlerinde başarılı olabilmeleri ve kendilerinden beklenenleri verebilmeleri için, dikkat etmeleri gereken bir takım hususlar vardır. Alt başlıkta Kur'an'ı Kerim ve sünnetin ışığında, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımlarla, din görevlilerinde bulunması gereken özellikleri sıralanacaktır.

3.1. Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler

Din görevlisinin bulunduğu kadronun resmi adı ne olursa olsun, İslam literatüründeki adı "ed-Dai, ed-Duat = yani davetçi-tebliğcidir. Davetçinin hizmet ve sorumluluk ölçülerini ise Hz. Peygamber temiz ve nezih hayatlarında ortaya koymuşlardır. Peygamber olmanın yanında cemaat lideri olan Hz. Muhammed bu bağlamda toplumun önderi ve lideridir. Davetçi yüklendiği ağır sorumluluğu hakkıyla

¹¹⁹ Halil Karlık, Halil, “Meslek Olarak Din Görevlisi Kavramı”, *Din Öğretimi Dergisi*, 1992,Sayı:36, s.10.

¹²⁰ Ayten Koç, “Sivas İl Müftülüğü Din Hizmetleri Faaliyetleri Ve Aile İrşad Bürosu Rehberlik Çalışmaları”, 1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), DİB Yay. C.2, s.638-639.

¹²¹ Mustafa Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler” *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1990, S.4 s.135

tarzda ifa etmek istiyorsa, O'nu bütün karakter, kişilik ve sünnetiyle taklit etmek zorundadır.¹²²

Din görevlilerinin meslek ahlakının Kur'an'a ve sünnete göre ilkeleri neler olmalıdır sorusundan yola çıkarak biri "ilim" üçü de "amel" ile alakalı dört ilke¹²³ üzerinden nitelikleri anlatmaya çalışacağız.

İlk olarak, İlimde derinleşme, ilmi arttırmaya çalışma, ilme uygun konuşma gibi, ilim ilkesi ile bağlantılı niteliklerden bahsedilecektir. Daha sonra ilme uygun "amel" kavramının çağrıştırdığı üç ilke de ise hikmet, hayır ve davet ilkeleri ile alakalı nitelikler sıralanacaktır.

3.1.1. İlim İlkesi İle Alakalı Nitelikler

3.1.1.1. Kendini Ve Mesleğini Bilme

Din görevliliği sadece bir meslek değil, meslek üstü özellikleri olan, bir meslek sahibi olmaktan daha fazlasını gerektiren bir hizmet alanıdır. Bu alanda mesleğinin hakkını verebilmek daha iyi bir din hizmeti verebilmek için kişinin önce kendisini bilmesi gerekir. Bu ise en basit anlamı ile hem yaratıcı karşısında hem de insanlar karşısında, haddini bilmek, hakları ve hukukunu bilmek, görev ve sorumluklarının idraki içinde olmakla mümkündür.¹²⁴ Bu ise ancak iyi karakter ile mümkündür. Karakter, insani ilişkilerde doğruluk, güven, vefa, dürüstlük, davranışlarındaki tutarlılık ve şahsiyeti ifade eder. Bu yüzden din görevlisinin insani ilişkilerde dış algısı her şeyden önce karakter sahibi olmayı gerektirir¹²⁵.

Bunların yanında temel olarak din görevlisinin, dini ve dolaylı olarak dinle ilgili konuları bilmesi meslek ahlakının gereğidir.¹²⁶Çünkü din hizmetlerinde görev yapanlar,

¹²² Nihat Hatipoğlu, "Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi Ve Özellikleri", *Diyanet İlmî Dergi*, 1992. C.28. S.4. s.98

¹²³ Cafer Sadık Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s.51

¹²⁴ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.68

¹²⁵ H. Kamil Yılmaz , "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", *Din Görevlisi Rehberi*, Ankara 2015 s.28

¹²⁶ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.68

din ile insanlar arasında köprü vazifesi gören, dine dair sahih bilgiyi doğru bir şekilde insanlara ulaştıran kişiler konumundadırlar. Üstlendikleri bu vazife gereği, bu dinin peygamberini en iyi bilen en güzel anlayan onlar olmalıdır. Hz. Peygamberi çok iyi tanımak, onun uyguladığı metotları bilmek, onun sahip olduğu niteliklere sahip olmaya çalışmak, başarıyı da olumlu yönde etkileyecektir.¹²⁷

Din görevlileri yaygın din eğitim ve öğretimi vermeleri açasından derin ve kapsamlı bir alan bilgisine de sahip olmaları gerekir. Nitekim görevli olduğu camide, kürsüde, kursta veya derste görevi başında olan görevli, kendisinden dini öğrenmeye ve ibadetleri birlikte yapmaya gelen cemaatiyle sürekli etkileşim halindedir. Bu sebeple onların bu ihtiyacını karşılamak öncelikle doğru ve düzgün Kur'an-ı Kerim okuma becerisi, yeterli düzeyde temel ilmihal (inanç, amel, ahlak) bilgileri; hutbe, vaaz veya konferanslarda kullandığı Arapça dini ibareleri doğru biçimde okuyup anlayacak kadar Arapça dil bilgisi ve yeterli seviyede dini hitabet ve mesleki uygulama becerisini kazanmalıdır. Ayrıca bağlı olduğu kurumla ilgili kanun, yönetmelik, tüzük ve uygulamalara ilişkin genelgeler hakkında hukuk bilgisine sahip de olmalıdır.¹²⁸

3.1.1.2. Okuma Ve Araştırma

Kur'an-ı Kerim'in ilk emrinin "oku" olması, 750 den fazla ayet ve yüzlerce hadisin ilimle alakalı olması ilmin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Yine Kur'an'ı Kerim'de "...Allah'ım ilmimi arttır, de"¹²⁹ ayeti peygamberin şahsında bütün müminlere hitap etmesi bakımından bize oldukça önemli bir mesaj vermektedir. Bu mesaj ile öğrenmenin ve öğretmenin üzerinde durularak, inananların sürekli okumaları, kendilerini yenilemeleri gereği ortaya çıkmaktadır. Görevi insanlara dini atlanmak olan din görevlisinin, anlattıklarını karşısındaki kişinin zihnine nakşedebilmesi için alanı ile okumalarının yanında alanı dışındaki konularla ilgili çokça okuma yapması, kendini sürekli geliştirmesi gerekmektedir.¹³⁰

¹²⁷ Saffet Sancaklı, "Değişen Ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmeti Yürütenlerin Misyonu Ve Nitelikleri", *1. Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım 2007)*, C.2. s.347.

¹²⁸ Ferhat Koca, "Din Görevlisi Cemaat İlişkisi", s18.

¹²⁹ Taha, 20/114.

¹³⁰ H. Kamil Yılmaz , "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s.37.

Toplumunu aydınlatma görevi dikkat ve hassasiyet isteyen bir görevdir. Hizmet sunulan profile baktığımızda, okuma yazma bilmeyenden ilim ehline, esnaftan bürokrata, her yaş, meslek, sınıf ve statüden insana din hizmeti verilmektedir. Din görevlisi, hizmet sunduğu toplumun etnik, kültürel sosyal ve ekonomik yapısından, ayrıca, o bölgedeki hassas durumlardan, değişik inançlardan ve din adına yapılan yanlışlıklardan haberdar olmalıdır. Özellikle görev yaptığı bölgeyle ilgili olarak, halkın hangi din ve mezheplere bağlı olduğunu, bunların toplumun yaşamında iman ibadet, ahlak boyutuyla ilgili olarak ne kadar yer tuttuğunu, cemaat ve tarikatların etkisini, dini bilgileri nereden ve nasıl öğrendiklerini, hangi kitaplardan faydalandıklarını ya da bunu sürdürüp sürdürmediklerini bilmelidir.¹³¹

3.1.1.3. Mesleki Yaşayış

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamberi : “peygamber kendisine indirilene inandı, müminlerde inandılar”¹³² diye takdim eder. Bu ayetten anlaşıldığı üzere yüksek seviyede bir özgüvene vurgu yapmaktadır. İnanan kişi insanları inandığına daha güçlü bir şekilde çağırır.

Anlatarak yapılan tebliğe göre bizzat uygulayarak yapılan tebliğin insanların üzerinde etkisi daha fazladır. Davetçi konumunda olan bir kimsenin kendisinin yapmadığı şeyleri başkasından istemesi doğru değildir. Hz. peygamber 23 senelik peygamberlik döneminde İslam'ı tebliğ etmiş, insanları eğitmiş ve aynı zamanda tebliğ ettiklerini uygulamıştır. Hz. Peygamber'in inanmadığı veya yapmadığı bir işin yapılmasını emrettiğine ve kendi kendisiyle çeliştiğine dair bir delil bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in yaşantısı, tebliğ metotlarının en müessirlerinden biri olmuştur.¹³³

Din hizmetinin muhatapları, konuşanın hal/hareket ve davranışları ile sözlerinin tutarlı olup olmadığını kıyas eder. Söz ve davranışlar arasındaki uyumsuzluk neticesinde karşı tarafı etkileyememe durumunun ortaya çıkması ise kaçınılmazdır. İşte

¹³¹ İbrahim Acar, “Çağdaş Toplumda İdeal Din Görevlisi Portresi” , *Din Kültürü Ve Çağdaşlık*, TDV Yay., Mayıs 2007,S.50

¹³² Bakara, 2/85.

¹³³ İbrahim Acar, “Etkili Bir Din Hizmeti Açısından Hz. Peygamberin Örnekliliği”, *Diyanet İlmî Dergi*, C.38, S.4, s. 73

Kur'an-ı Kerim bu noktada şu uyarıyı yapar: “Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyleri yaptık demeniz Allah katında çok çirkin bir davranıştır.”¹³⁴Bu sebeple din görevlisinin bu hususlara dikkat etmesi gerekir. Çünkü ilmine uygun hareket etmeyen karşı tarafta olumlu etki bırakamaz; hasan Basri'nin talebelerinden malik b. Dinar'ın dediği gibi, söyledikleri yağmur damlalarının sert kayalardan kayması gibi kalplerden silinip gider. İlmiyle amel etmeyen, başkalarını iyileştirdiği halde kendi hastalığına çare bulamayan doktor gibidir. İlmiyle amel olmayan âlim aynı zamanda elinde ışık tutan âmâyâ benzer.¹³⁵ Yani ışığı tutan kendisi de olsa bu ışıktan faydalanamaz.

Dini ve manevi değerlerle sürekli meşgul olan din görevlisinin, İslam ahlakını tüm yönleriyle kendi şahsında yansıtmaması bir zorunluluktur. Özellikle, Hz. peygamberin ahlakıyla bağdaşmayan davranışlardan kaçınmak için ayrı bir çaba sarf ederek kendi iç dünyasındaki riya, kibir bencillik, haset, cimrilik, intikam gibi zemmedilmiş huylarla mücadele etmeli ve bu zaafların üstesinden gelme yolunu bulmak onun sorumlulukları arasında yer almalıdır.¹³⁶Çünkü din görevlisi ihya ve inşa etmeye çalışandır. Ancak başkasının inşa derdine düşen önce kendini inşa etmelidir. Kusursuz talebe yetiştirmek için kusursuz hoca olmak gerekir. Tamirciye eşyanın bozuk olanı gider. Tamircinin ustalığı işçiliğinde ve ürettiği sanatta ortaya çıktığı gibi din görevlisinde başarısı da cemaatinde belli olur.¹³⁷

3.1.1.4. Genel Kültür

Din görevlisinin yaptığı hizmette başarılı olabilmesi için sadece alan bilgisi yetmeyebilir. Din insanlıkla beraber var olan oldukça geniş bir alandır. Bu alanın uzmanı olmak kolay değildir. Konumu itibariyle din görevlileri buldukları muhitte “lider” rolündedir. Her çevreden ve seviyeden insanla muhatap olmaktadır. Entelektüel

¹³⁴Saff, 61/2-3.

¹³⁵ M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, MÜİFV Yay., İstanbul 1984, s.162

¹³⁶Sancaklı, “Değişen Ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu Ve Nitelikleri”, C.2 s.365.

¹³⁷Yılmaz, “*Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler*”, s. 21-22.

olmadan, içinde bulunduğu toplumu tanımadan dünyada olan gelişmeleri takip etmeden bu rolünü yerine getiremez.¹³⁸

İletişim ve bilişim çağında din hizmetinin bu süreçten etkilenmemesi düşünülemez. Haz duygusunun sınır tanımaz düzeye gelmiş olmasına rağmen, insanların dine olan ihtiyacı son bulmamış, bilakis artarak devam etmiştir. Dini konularda yöneltilen sorular da çağın ihtiyaçları doğrultusunda bir dönüşüme uğramıştır. Örneğin bir hac mevsiminde irşat hizmetinde bulunan din görevlilerine uygulan bir mülakatta onlara sorulan sorularla güncel meselelerin tespiti, onların kendilerini yeterli görme durumu vb. konular ölçülmeye çalışılmıştır. Sorulan soruların ilkini resmi-dini nikâh ikilemi, boşanma ve nikâh konuları almıştır. İkinci sırayı ticari-iktisadi konular; katılım bankalarının meşruiyeti, sigorta, banka promosyonu, faiz ve borsa işlemleri gibi konularla ilgili sorular oluşturmuştur. Üçüncü sırada ise tıp ve sağlık konuları yer almıştır. Kürtaj, tüp bebek, beyin ölümü, organ nakli, ötenazi, estetik ameliyat, insanlar üzerine uygulanan biyolojik araştırmalar vb. alanlardaki konuların en çok karşılaşılan problemler olduğu gözlemlenmiştir.¹³⁹

Bu çerçevede din görevlisi, geçmişten gelen metoda ek olarak bilgi dağarcığını canlı tutmalı yeni gelişmeleri takip etmelidir. Klasik literatürle modern bilgiyi ilişkilendirmeli, Kur'an'ın insan aklına hitap eden daveti örnek alınarak fen bilimlerinin verileri din hizmetine yansımalıdır. Zira dini konuların yanı sıra sosyal, siyasi bilimsel ve kültürel alanlarla ilgisi olmayan bir din görevlisinin, kendisini dinamik tutması mümkün değildir.¹⁴⁰

¹³⁸Ahmet Koç, "Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar" *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu(17-18 Aralık)*,Ankara 2011, C.2, s. 273.

¹³⁹ Bu Mülakat Mustafa Ünverdi tarafından 2011 yılı Hac mevsiminde Mekke ve Medine'de 28' İ erkek 14'ü bayan olmak üzere 42 din görevlisi üzerinde uygulanmıştır. Bkz. Mustafa Ünverdi, "Vaizlerin Aktüel Bilgisi" *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu (17-18 Aralık)*,Ankara 2011, C.2,S.286-290

¹⁴⁰Mustafa Ünverdi, "Vaizlerin Aktüel Bilgisi " *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu (17-18 Aralık)*, Ankara 2011, C.2, s. 286-287.

3.1.2. Hikmet İlkesi İle Alakalı Nitelikler

3.1.2.1. İhlas Ve Samimiyet

Din, özü itibariyle ihlas ve samimiyetten ibarettir. Dolayısıyla samimiyetin olmadığı yerde dinden veya dindarlıktan söz etmek mümkün değildir.¹⁴¹ Hz. Peygamber dinin samimiyetten ibaret olduğunu, “din samimiyettir.” sözüyle ifade etmiş, “kime karşı?” diye sorulduğunda ise samimiyetin, “Allah’a Kitabı’na, Resul’üne, Müslümanların idarecilerine ve bütün Müslümanlara” gösterilmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁴²

İnsanların dini tutum ve davranışlarını değiştirmek, onları etkileyebilmek için din görevlisinin alanında uzman olması çok önemlidir ama yeterli değildir. Dini iletişimde, kaynağın uzman olması kadar, hatta daha etkili olan başka bir faktörde samimiyettir.¹⁴³ Bu sebeple din hizmetlerini üstlenen kişi, bu hizmeti yerine getirirken karşı taraftan hiçbir maddi ve manevi bir menfaat beklentisi içine girmemelidir. Yaptığı işi ücretle kıyas etmemesi ve bu konuda Hz. Peygamber’in tebliğ ve irşad vazifesinde hiçbir ücret almadığını ve beklemediğini belirten ayetleri hatırlaması gerekir. Hz. peygamber gibi, “(ey Muhammed!) de ki, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum.”¹⁴⁴ anlayışını benimsemelidirler. Aksi takdirde onların toplumdaki etkisi ve tesiri azalacaktır.¹⁴⁵

Ayrıca samimiyet; niyette, sözde, iradede ve davranışlarda ortaya çıkmaktadır. Din görevlisinin dürüst ve adil olması, kişisel çıkar amacı taşımaması, insanların takdir ve kınamasına göre doğruları değiştirmemesi gibi özellikler hep samimiyetle ilgilidir. Dini iletişimde imandan sonra niyet sorgulanır. Hz. peygamber, amellerin niyetlere göre

¹⁴¹ *Hadislerle İslam*, C.3, s.140

¹⁴² Müslim, İman, 95.

¹⁴³ Ahmet Koç, “Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar”, C.2, s.274.

¹⁴⁴ Sebe’, 34/47. Diğer peygamberlerinde aynı yolu takip ettikleri ayetlerden anlaşılmaktadır. “Bu hizmetime karşı sizden bir şey istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin rabbine aittir.”(Şuara26/109-110 ayrıca bkz. Yusuf, 12/103-104; Furkan, 25/56-57; Enam, 6/90).

¹⁴⁵ Sancaklı “Değişen Ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu Ve Nitelikleri”, C.2 s.349.

değer kazandığını, herkesin niyeti ne ise eline geçecek olanında da o olduğunu bildirmektedir. Bu sebeple din görevlisi alanında ne kadarda uzman olursa olsun, muhataplarının onun niyetine güvenmesi tutum ve davranış değişimi açısından oldukça önemlidir.¹⁴⁶

3.1.2.2. Sevgi Ve Hoşgörü

Din görevlisi cemaatinin yanlış davranışlarını uyarabilir ama kızıp kınayamaz. Günah ile günahkârı aynileştiremez. Nitekim Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber(s.a.s)e:" onlar sana uymaz, karşı gelirlerse ben sizin yaptıklarınızdan kesinlikle uzağım, de!"¹⁴⁷buyurmuş, fakat "sizden uzağım de" dememiştir. Buradan davranışlarla şahısların arasını ayırarak yanlışları sebebiyle kişilerin üstünün çizilmesine izin olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁴⁸

Allah Rasulunun İslam'a davet metodu hoşgörü, merhamet, nezaket, zarafet ve yumuşaklık anlayışı üzerine kuruludur.¹⁴⁹ Çünkü Hz. Peygamber biliyor ki, yumuşak davranma (rıfk, hilm), bulunduğu her şeyi güzelleştirir, çıkarıldığı yer ise muhakkak çirkinleştirirdi.¹⁵⁰ Bir defasında yeni Müslüman olmuş, fakat henüz İslam ahlak ve adabını iyice öğrenemediği için bedevi bir kişi, mescitte küçük abdestini bozmuştu. Orada bulunanlar o kişiyi yaka paça atmak üzereyken Rasulullah müdahale ederek, "onu bırakın da küçük abdestini bozduğu yere bir kova su döküverin!" diye tembihledi ve orada bulunanlara, " siz ancak kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlayıcı olarak gönderilmediniz." buyurdu.¹⁵¹

Hz. Peygamber, insanlarla olan ilişkilerinde kusur aramaz, onların kusurlarını da yüzlerine vurmazdı. Herhangi bir kişinin hoş olmayan bir haline veya sözüne şahit olduğunda, "filana ne oluyor ki şöyle diyor ve ya şöyle yapıyor." Demez, "bazılarına ne

¹⁴⁶ Ahmet Koç, "Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar", s. 275.

¹⁴⁷ Şuara, 26/216.

¹⁴⁸ Yılmaz, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s.30.

¹⁴⁹ *Hadislerle İslam*, c.6,s563

¹⁵⁰ Müslim, Birr 78.

¹⁵¹ Buhari, Vudu 58; Müslim, Taharet 100.

oluyor ki şöyle diyor veya yapıyorlar. ”derdi.¹⁵² Onun bu tutumu, vaaz ve irşad görevini yerine getiren kişilerin, topluma hitap ederken şahısların hatalarını düzeltmede izleyecekleri yol ve üsluba dair ölçüler sunmaktadır.¹⁵³

3.1.2.3. Sabırlı Ve Özverili

Sözlükte “dayanma, dayanıklılık” gibi anlamlara gelen sabır, ahlaki bir kavram olarak, başa gelen musibetlerde Allah’tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak; nefse ağır gelen ve hoş gitmeyen şeyler karşısında dünya ve ahiret yararını düşünerek, ruhi dengeyi bozmamak için insanın kalbinde bulunan sükûnet ve dayanma gücü demektir.¹⁵⁴

Her birey yaşamı boyunca olaylar ve durumlar karşısında sabırlı olmak ister, davet yükünü üstlenen görevli ise bu ahlaki erdeme daha çok ihtiyaç hisseder. Çünkü o iki sahada çaba sarf etmektedir: birincisi nefesine karşı mücadele eder, nefisini hata yapmaktan alıkoymak için çalışır. İkincisinde ise insanları Allah’ a davet eder. Her türlü sıkıntıya mücadeleye bu şekilde dayanabilir. Sabrı bıraktığı an, çalışma alanının dışına kaymış ve sevabı kaybedebilme riskiyle beraber sorguyu gerektiren sorumluluk altına düşmüş olur.¹⁵⁵

Din hizmeti sabır ve sebat isteyen bir iştir. Din görevlisi sabırlı olduğu kadar, ümit var da olacaktır. O hiçbir zaman karamsar olup; “artık toplum düzelmez” gibi bir ümitsizliğe kapılmamalıdır. Nitekim Nuh Peygamber 950 yıl¹⁵⁶ insanları inançsızlıktan imana davet ettiği halde etrafında ancak çok az sayıda insan topluluğuna etki edebilmiştir. Hidayet Allah’tandır, din görevlisine düşen ise sadece sorumluluklarını yerine getirmesidir.¹⁵⁷ Aynı şekilde Hz. Peygamberde davet faaliyetlerinde asla ümitsizliğe ve karamsarlığa kapılmaksızın çalışmalarını sabır, inanç ve kararlılıkla devam ettirmiştir. İnsanları İslam’a kazandırma konusunda her türlü zorluk ve sıkıntıya

¹⁵² Ebu Davud, Edep, 5

¹⁵³ *Hadislerle İslam*, C.6., s.568

¹⁵⁴ *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay. Ankara 2005, s.567

¹⁵⁵ Abdulkadir Zeydan, *İslam Davetçilerine*, İktbal Yay., Ankara, s.402

¹⁵⁶ Ankebut, 29/14.

¹⁵⁷ Mustafa Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler” s.150.

sabir ve tahammülle göğüs germiş dini tebliğ ettiği hiç bir kimseyi önemsiz görmemiştir.¹⁵⁸

3.1.2.4. Saygın Ve Tevazu Sahibi Olmak

İnsanları Allah'a davet eden bir din görevlisi, mütevazı ahlaka herkesten daha çok muhtaçtır. Nitekim sözleri gerçek dahi olsa, kibirlenip insanları hakir gören kimsenin sözlerini kabul etmemek insanın fitratındandır. Davetçi bu inceliğe çok dikkat edip ilahi takvaya sarılmalı ve Allah'a davet yolunda insanların nefretini kazanmamalıdır. Görevlerini yerine getirirken kendinden bahsetmesi bir yana, geniş kültürlü olduğunu veya güzel konuşabildiğini dinleyiciye ispatlamaya kalkışmamalıdır. Davetçi, sahip olduğu her özellik ve yeteneğin Allah'tan olduğunu; insanlarla konuşurken bu şuur ile hareket etmesini bilmeli ve kendinden ziyade yüce yaratıcıya güvenmelidir. Sonuç itibariyle böyle bir durum insanlar tarafından keşfedilince, aralarındaki bağ kuvvetlenecek ve bundan olumlu yönde etkilenmeleri mümkün olabilecektir.¹⁵⁹

Din görevlilerinde olması gereken özelliklerinden biride izzettir, saygınlıktır. Kur'an'ı Kerim'de " izzet ve şeref Allah'ın, rasulunun ve müminlerindir"¹⁶⁰geçen ayet-i kerime âlimlerin, müminlerin şeref ve seciyede en önde geldiklerine işaret etmektedir. İzzet veya saygınlık; gurur, kibir ve kendini beğenmişlikten ayrı bir şeydir ve tevazua ters değildir.¹⁶¹

Yukarıda geçen konu ile alakalı ayet ve hadislerden de anlaşıldığı üzere özgüvene ve toplumsal itibara sahip olan bir din görevlisi, huzursuz ve mutsuz gönüller için bir umut ışığı; kimsesiz ve haksızlığa uğramış kişiler için emin ve güvenilir bir sığınaktır. Yine katı kalpli suçlular için ıslah edici bir mürebbi; tövbe kapılarını açan bir yol gösterici; toplumun ahlaki değerlerini koruyan ve toplumsal yozlaşmaya karşı

¹⁵⁸Hadislerle İslam C.6, s.554-555.

¹⁵⁹Zeydan, *İslam Davetçilerine*, s.420.

¹⁶⁰Münafikun, 63/8.

¹⁶¹Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.81.

yardımlaşma, dayanışma ve kardeşlik duygularını pekiştiren hasbi bir lider ve rol modeldir.¹⁶²

3.1.3. Hayır İlkesi İle Alakalı Nitelikler

3.1.3.1. Cömertlik

Fedakârlık, insanın elinde sahip olduğu şeylerden bir başkası için vazgeçmektir. Kimi zaman malından kimi zaman rahatlığından, kimi zamanda canından vazgeçmektir.¹⁶³ Dünyaya geliş amacımız, aslında, iyi işler yapmak; hayatın kendisinde ise bu iyilik yapma amacını ne kadar gerçekleştirip gerçekleştirmediğimize dair sınavdır.¹⁶⁴

Hz. Peygamber cömertlik konusunda tavsiyeleriyle birlikte, bizzat yaşamıyla da mümin bir insanın cömertliğinin nasıl olması gerektiğine dair eşsiz örnekler vermiştir.¹⁶⁵ Sahabenin anlatımıyla o, esen rüzgârdan daha cömert idi.¹⁶⁶ Kendisinden bir şey istendiği zaman istenen şey elinde bulunuyor ise onu mutlaka verir,¹⁶⁷ asla yok demezdi. Kısacası o insanların en cömerdi idi.¹⁶⁸ Yediğini, giydiğini, bildiğini paylaşır, iyiliğini esirgemez, asla bencil davranmazdı. Hz. peygamberin cömertlik ve fedakârlık üzerine kurulu yaşayışını görerek, nebevi terbiyeyle yetişen sahabelerinde hayatı da maddi ve manevi fedakârlıklarla doludur. Onların sonraki nesillere örneklik eden seçkin bir topluluk olmasının sırrı, bu güzel meziyeti hayatlarının her sahasına uygulamalarında yatmaktadır.¹⁶⁹

¹⁶² Ferhat Koca, “Din Görevlisi Cemaat İlişkisi”, s. 17.

¹⁶³ *Hadislerle İslam* C.3, s.274

¹⁶⁴ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.84.

¹⁶⁵ *Hadislerle İslam*, C.3. s.249

¹⁶⁶ Buhari, *Bed’ü'l-Vahy* 5.

¹⁶⁷ Ahmet b.Hanbel, 1, 326

¹⁶⁸ Müslim, *Fedail*, 50

¹⁶⁹ *Hadislerle İslam*. C.3s.276

İslam tebliğini üstlenen din görevlisinin, muhatabı olduğu cemaatinden çok daha eli açık, cömert, bağış ve ikramı seven pozisyonda olması gerekir.¹⁷⁰ İyilik yapmak, yardım etmek, cömert olmak, ikram ve ihsanda bulunmak, herkesten önce din görevlilerinin sahip olması gereken erdemlerdir. Çünkü herkes gibi onlarda zilzal suresinde geçen “kim zerre miktar iyilik yapmışsa onun karşılığını görür”¹⁷¹ ayetine muhataptırlar. Dolayısıyla dine hizmet edenler iyiliğin mükâfatına muhtaçtırlar ve bu mükâfat sadece onu öğütlemekle değil yapmakla ilişkilidir.¹⁷²

3.1.3.2. Empati

Empati, duygusal olarak kendimizi başkasının yerine koymak, olaylara onlar açısından bakabilmek ve onlar gibi düşünebilmektir. Diğer bir ifadeyle; “Empati, bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir.”¹⁷³ Empati yapabilmek için dinlemeyi bilmek gerekir. Gerçek dinleme ise yeterli zaman ayrılıp uygun şartlar temin edildiğinde tam olarak gerçekleşir.¹⁷⁴

Empati becerisine sahip bir din gönüllüsü, sadece kendi inançlarını, değerlerini, duygu ve düşüncelerini paylaşanlardan değil, paylaşmayanlarla da iletişim kuracak, böylece kendisinden farklı olanları ötekileştirip yok etmeye çalışmayacaktır. Bunun yerine Kur’an’ı Kerim’de geçen “eğer Allah dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederdi. Hal böyleyken, mümin olsunlar diye sen tutup insanları zorlayacak mısın?”¹⁷⁵ ayeti gereğince kendini muhatabın yerine koyarak anlamaya çalışacak,

¹⁷⁰ Nihat Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi Ve Özellikleri”, *Diyanet İlmî Dergi*, 1992. C.28. S.4. s.98

¹⁷¹ Zilzal, 99/7.

¹⁷² Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.84.

¹⁷³ Üstün Dökmen, “*Sanatta Ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları Ve Empati*”, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2000, s.135.

¹⁷⁴ Yılmaz, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s.32-33

¹⁷⁵ Yunus, 10/99 konu ile ilgili benzer ayetler: Maide, 5/48. İsrâ, 17/84. Nahl, 16/93.

herkesin kendisi gibi inanmasını ve düşünmesinin mümkün olmadığını bilerek bir arada yaşayabilme kültürünün oluşmasına rehberlik edecektir.¹⁷⁶

Kültürlü zümre, yanlış veya batıl da olsa kendi bilgilerine kıymet verilmesini, kendilerinin de dinlenmesini isterler. Böyle bir gruba hakkı kabul ettirmenin yolu ise önce dinleyebilme ve onlara değer vermeye bağlıdır.

Sonuç itibariyle; Din görevlisi toplumun üzüntü ve sevinçlerine ortak olarak sevinçli anlarında sevinçlerin, üzüntülü ve kederli anlarında da onlara teselli ve ümit kaynağı olmalıdır. Özellikle hastaları ziyaret ederek, Müslümanların sosyal hayatlarında birbirlerine olan sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışmanın simgesi olmalıdır. Toplumun Din görevlilerinin bu empatik özelliklerini fark etmeleri durumunda anlaşıldıkları ve kendilerine önem verildiği hissi oluşması mümkündür.¹⁷⁷ Bu ise gelecek nesillerin yetişmesi, sağlıklı bir toplumun inşası için yapılan din hizmetinin başarıya ulaşma imkânı sağlar.

3.1.3.3. Adalet Ve İstişare

Adalet, genel olarak, “bireysel ve toplumsal hayatta dirlik ve düzeni, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlaki erdem” olarak tanımlanabilir. Adalet, bireysel ve sosyal anlamda inanlar arasında huzur ve düzenin sağlanması için eşitlik ve hakkaniyet esaslarına uygun hareket etmeyi gerektirir.¹⁷⁸

Adalet kayıtsız şartsız eşitlik olarak anlaşılmamalıdır. Aslında her hakkın sahibine hakkının verilmesidir. Çünkü insanlar fiziksel ve zihinsel özellikleri kültürel birikimleri ve şahsi yetenekleri bakımından farklı durumlarda olduklarından katı eşitlikçi tutum adaleti sağlamak yerine, adaletin zıttı olan zulmü doğurabilir. Hz.

¹⁷⁶ Ahmet Koç, ”Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar”, s.278.

¹⁷⁷Köylü “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s.135-140

¹⁷⁸ Hadislerle islam, c.4, s408

peygamberin farklı vesilelerle dile getirdiği, “her hak sahibine hakkını ver”¹⁷⁹ öğüdü bu konuyu açıklığa kavuşturacak temel bir ilkedir.¹⁸⁰

Din görevlilerinin cemaatleri arasında ortaya çıkabilecek durumlar karşısında, daima hakkaniyetli ve adaletli davranmaları, hakkaniyetin gereği neyse onu yapmaları, hak ve adaletten sapmamaları gerekir. Din görevlileri adalet konusunda kuramı kerimde yer alan şu ideal çizgiye ulaşmaya çalışmalıdırlar¹⁸¹: “Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine de olsa adaletten asla ayrılmayın, Allah için şahitlik eden kimselerden olun. (haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten sapar ve ya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığımız her şeyden haberdardır.”¹⁸²

3.1.3.4. Barışçıl Olmak (Arabuluculuk) ve İyilerle Beraber Olmak

İki kişi veya topluluk arasında var olan çatışma kavga, dargınlık ve küslük gibi durumları ortadan kaldırma teşebbüsünü, tarafsız üçüncü bir kişi aracılığı ile çatışmalara çözüm bulma çabasını arabuluculuk olarak tanımlayabiliriz.¹⁸³ Bu konunun ehemmiyetine dair yüce rabbimiz, çatışmaların önlenmesinde arabuluculuğa dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: “Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.”¹⁸⁴

Günlük yaşamımızda, insanlar arasında yanlış anlamalar, alınganlıklar veya menfaat çatışmaları sonucu kırgınlıklar ya da dargınlıklar olabilmektedir. Ancak Hz. Peygamber, “Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları kardeş olun. Bir Müslümanın din kardeşiyle üç günden fazla küs durması helal olmaz.”¹⁸⁵ buyurarak toplumsal huzurun en önemli teminatı olan

¹⁷⁹ Buhari Savm, Bab54; Tirmizi, Vesaye, 5

¹⁸⁰ *Hadislerle İslam* C.4.s.408-409

¹⁸¹ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s. 86

¹⁸² Nisa, 4/135

¹⁸³ *Hadislerle İslam* c.3, s.364.

¹⁸⁴ Hucurat, 49/10.

¹⁸⁵ Buhari, edep 62 hadis no:102

barışa işaret etmiştir. Bu bakımdan insanların aralarını düzeltmek anlamına gelen arabuluculuk İslam'ın teşvik ettiği ahlaki erdemlerdendir.¹⁸⁶

Farklı inançlar ve farklı yaşam şekillerinden oluşan insanların eskisinden çok daha fazla bir biçimde yaşadığı günümüzde, modern çoğulcu toplumlarımızda, büyük şehirlerimizde din görevlisine her zamankinden daha fazla iş düşmektedir. Bu sebeple din görevlisi iletişime açık olmalı, insanlarla konuşmaktan ve diyalog kurmaktan kaçınmamalı, farklılıklara karşı anlayışlı, saygılı ve hoşgörülü olabilmelidir.¹⁸⁷

3.1.4. Davet İlkesi Alakalı Nitelikler

3.1.4.1. Dini Tebliğ

Hz. Peygamber: “Bir ayet de olsa benden aldığınızı tebliğ ediniz”¹⁸⁸buyurmuştur. Dini tebliğ etmek ve hakka davet etmek din görevlisinin hem sorumluluğu ve erdemi hem de onur ve iftihar kaynağıdır.¹⁸⁹ Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bu konu ile ilgili geçen ayet şöyledir: “Allah'a çağırın, dine ve dünyaya yararlı iş yapan ve ‘ben Müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kim vardır?”¹⁹⁰

Din hizmeti iki türlü bilgiyi gerektirmektedir; ilki dini esas ve öğretilerin bilgisi diğeri ise bunların ulaştırıldığı insan ya da hedef kitlenin bilgisi. Dini tebliğ ile ilgili sorunların önemli bir kısmı, tebliğe muhatap olan kişi ya da kişilerin özelliklerinin bilinmemesi ya da dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Vaaz ve hutbeler, konferanslar, kurs ve seminerler genelde kişilerin ihtiyaçları, sorunları, özellikleri çerçevesinde değil, tebliğci ya da planlayıcının kendi anlayış ve önceliklerine göre belirlenmektedir. Bu bakımdan din hizmetlerinde verimli sonuçlara ulaşılabilmesi irşad ve tebliği faaliyetlerinde hedef kitlenin yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi gibi

¹⁸⁶Hadislerle İslam C.3, s.363

¹⁸⁷ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s. 87.

¹⁸⁸ Buhari Enbiya 50; Tirmizi İlim,13.

¹⁸⁹ Yaran, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, s.89

¹⁹⁰Fussilet, 41/33.

değişkenlerinin yanında, ihtiyaç ve problemlerinin analizleri yapılarak buna göre planlanıp uygulanmasına bağlıdır.¹⁹¹

Güncel dini bilgiler oluşturulurken ana kaynaklar temeli oluşturmakla birlikte varlık dünyasına ve toplum hayatına ait gerçekler, bilimsel gerçekliklerde vazgeçilemez unsurlardır. Güncel değer taşımayan dini bilginin kullanılabilirliği/uygulanabilirliği günümüz irşat hizmetlerinde tartışılabilir. Mesela geçmişte irşat görevlisi, çevre sorununu hiç ele almazken veya çok basit bir mesele ele alırken bugünün mürşidi temel sorunlardan biri olarak ele alacaktır. Kentleşme/modernleşme, küreselleşme karşısında İslam'ın çağımız insanına hitap edebilmesi için günümüz din görevlisinin bir kadın meselesine yaklaşımı, anne-babaya saygı kavramını doldurduğu daha birçok konudaki tutumu ve anlatım biçimi geçmişten farklı olmalıdır.¹⁹²

3.1.4.2. Hitabet Sanatı

Genel olarak “topluluk karşısında güzel söz söyleme sanatı”¹⁹³ diye bilinen ve tarif edilen hitabet; İbn Haldun(808/1406) tarafından ise şöyle tanımlanmaktadır: “hitabet ilmi, mantık ilimlerinden bir ilimdir. Ve hitabet ilminin konusu bir fikri kabul veyahut reddetmeye halkı teşvik ve meylettirmek üzere söylenen ikna edici faydalı sözlerdir.”¹⁹⁴

Din ve dinin kendisine mahsus esaslarını anlatmak için yapılan konuşmalar ise dini hitabet adını almaktadır. Yaşanılan hayatın her dönemini kuşatması bakımından ve Hz. Âdem'in ilk insan ilk peygamber olması sebebiyle hitabet çeşitlerinin ilki, en önemlisi, en yaygını ve en fazla bilgi, dikkat ve titizlik isteyen dini hitabettir.¹⁹⁵

Din hizmetinin başarılı olabilmesi ve olumlu sonuçlar elde edebilmenin önemli şartlarından biri de “ey Muhammed! Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et;

¹⁹¹ Hayati Hökekleli, “Din Hizmetlerinde Yöntemle İlgili Sorunlar”, *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, , Der. Hayrullah Köken , DİB Yay., Ankara 2006 s.52-53

¹⁹² M. Şevki Aydın, “Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar”, *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu(17-18 Aralık)*, DİB Yay., Ankara 2013, s.321

¹⁹³ İsmail Lütfi Çakan, *Dini Hitabet*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2013, s.5.

¹⁹⁴İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yay, İstanbul 2009, C.2, s. 887.

¹⁹⁵Çakan, *Dini Hitabet*, s.5.

onlarla en güzel yöntemle tartış, kuşkusuz rabbin kendi yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir. O doğru yolda olanları da en iyi bilir.”¹⁹⁶ Mealindeki ayette ifade edildiği gibi tebliğin tatlı dil ve yumuşak bir üslupla yapılmasıdır. Usulüne uygun olmayan sözler, tebliğ esnasında yapılacak şiddet gösterileri, sert konuşmalar ve tehditler hizmete fayda yerine zarar getirir.¹⁹⁷

Genel olarak tüm din görevlilerinin meslekteki başarıları güzel konuşmalarıyla yani akıcı bir üslup ve anlaşılır bir ifade sahibi olmalarıyla mümkündür. Başarılı hatipler, dili iyi kullananlardır. Hz. peygamberin hitap etme şekli bütün din görevlileri için örnek olmalıdır. Onun konuşması gayet sade, açık, tatlı, külfetsiz ve yapmacıklıktan uzaktı. Kelimeleri tane tane söylediği için çevresindekiler onun sözlerini ezberleyebilirdi. Lafızlar mana ile dolu, dil fasih, harfler yerinde ve söz tatlı idi.¹⁹⁸ Konuşmasını her dinleyen rahatlıkla anlardı. Çünkü Hz. Peygamber “Cevâmiu'l-Kelîm”di.¹⁹⁹ Yani az sözle çok şey ifade etme kabiliyetine sahipti. Konuşurken, muhatabın anlayabileceği dili kullanır, onun dünyasından misaller verir, benzetmeler yapardı.²⁰⁰

Son olarak şunu diyebiliriz ki, dini iletişimde en etkili yol, sözlü iletişim yani konuşma yoludur. Hz. Peygamberin mesajı da ilk önce sözlü iletişim yoluyla olmuştur. Yüce Kur'an'da da sözün doğru (Nisa, 4/9; Ahzab, 33/170), güzel (Bakara, 2/83; Nisa, 4/8), yumuşak (Taha, 20/44; İsrâ, 17/28) ve ruhlara işleyecek şekilde tesirli (Nisa, 4/63) olmasının gereği üzerinde durmuştur. Dolayısıyla din görevlileri sözlü ifadelerini sade, anlaşılır, doğru, güzel ve tane tane sunmalı, cemaatiyle iyi bir iletişim sağlaması için de bazı kelimeleri yerinde ve zamanında kullanmalıdır. Şöyle ki; “Sizi ve gayretlerinizi takdir ediyorum”, “Acaba sizin düşünceniz nedir?”, “Lütfen”, “Teşekkür ederim” gibi anahtar sayılabilen sözler, din hizmetini sunanla muhatap arasındaki iletişimi kolaylaştıracak, dolayısıyla, aralarında sevgi, saygı ve hoşgörüyeye dayalı bir otoritenin

¹⁹⁶Nahl, 16/125.

¹⁹⁷ H. İbrahim Acar, “Etkili Bir Din Hizmeti Açısından Hz. Peygamber’in Örnekliliği”, *Diyânet İlmî Dergi*, 2002, C.38.,S. 4, s. 67.

¹⁹⁸ Çakan, *Dini Hitabet*, s.128

¹⁹⁹ Müslim, Mesacid 6.

²⁰⁰ Hadislerle İslam C. 6, s.571

sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu da din hizmeti sunanla alan arasında etkili ve verimli bir iletişimin oluşmasına vesile olacaktır.²⁰¹

3.1.4.3. Muhatabı Tanıma Ve Ona Göre Konuşma

İnsan ceset ve ruhtan müteşekkil iki yönlü bir varlıktır. Onun fitratında çeşitli duygular, muhtelif hisler ve birtakım ruhi özellikler vardır. Hitap ettiği insanı, istediği istikamete çekmek ve yönlendirmek, dinin emir ve nehiyelerini kabullendirebilmek için din görevlisinin her şeyden önce psikolojik etki ve unsurları kesinlikle bilmesi ve tanınması gerekmektedir.²⁰²

Muhatabı tanıdıktan sonra muhataplarının anlayacakları şekilde konuşmak Hz. Peygamber'in eğitiminin en önemli ilkelerindedir. Kültürlü bir insanı cahil gibi kabul ederek konuşmak, zekâ seviyesi düşük bir kimseye zeki bir insana hitap eder gibi söz söylemek, inanan birisine inkâr durumunda olan birisine anlatır gibi anlatmak yahut aksini yapmak hiç bir zaman müspet sonuçlar doğurmaz.²⁰³ Herkese anlayacağı dille hitap etmek nebevi bir usuldür. Nitekim Allah Rasul'u," İnsanlara akılları ölçüsünde konuşun"²⁰⁴ buyurarak muhatabı tanımanın önemine işaret etmektedir.

Söz ola kese savaşı

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı

Yağ ile bal ede bir söz

diyen Yunus da bu dörtlük ile sözün yerine ve mahalline göre etkisini ifade eder.

Sonuç itibariyle, iyi hizmet verebilmek, kişileri ve toplumu iyi tanımaya ve iyi anlamaya bağlıdır. Günümüzde ise toplum değişmekte, eğitim seviyesi giderek yükselmektedir. Kişiyi ve toplumu anlama imkânı da bu yeniden yapılanma nedeniyle zorlaşmaktadır. Bu sebeple din görevlisinin hitap ettiği halkı anlaması için bir takım

²⁰¹ Hayati Tetik, "Din Hizmetlerinde İletişim Becerileri Ve Empati", *Ekev Akademi Dergisi*, S.41, Güz 2009, s.169

²⁰² Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s.135 -136.

²⁰³ İbrahim Acar, "Etkili Bir Din Hizmeti Açısından Hz. Peygamberin Örnekliliği", *Diyanet İlmî Dergi*, C.38, S.4, s. 65.

²⁰⁴ Deylemi, V, 359

yöntemlere başvurması kaçınılmazdır. Özellikle mesleğe yeni başlayan din görevlileri cemaatlerini bir öğrenci grubu veya davranışları değişmesi ve ya gelişmesi gereken bir çocuk topluluğu gibi görme eğiliminde olabiliyorlar. Oysa görevlerinin ilk yıllarında bu konu da yoğun çaba sarf ederken, cemaatlerinin kendilerinden daha tecrübeli olabileceğini unutmakta hatta onları incitebilmektedirler.²⁰⁵

3.1.5. Dış Görünüş

Dış görünüş din görevlisinin, kişisel bakımı, beden ve giyim kuşam temizliği yanında, güler yüzlü, sempatik, esprili, tatlı dilli gibi muhatapları tarafından çekici sayılabilecek özellikler olarak tanımlayabiliriz.²⁰⁶ Ayrıca dış görünüşünün çekici olması beden dilini etkili kullanma olarak da düşünülebilir. Bu sebeple din görevlisi konuşurken, dinlerken, sözünde sohbetinde, sözlü sözsüz bütün tutum ve davranışlarında zarif ve kibar olmalıdır. İnsan ilişkilerinde adab-ı muaşeretini, görgü kurallarını herkesten daha iyi bilmeli, bunlara herkesten daha fazla hayatında uymalıdır.²⁰⁷

Dış görünüş, din hizmet gibi manevi bir vazifede, asıl değildir. Ancak “ilk tesir daima önemlidir” prensibiyle hareket edersek, bir din görevlisinin daha söze başlamadan, dış görünüşü, tavır ve davranışlarıyla karşısındakileri etkileyeceği muhakkaktır.²⁰⁸ Bu sebeple din görevlisinin temiz, dikkat çekmeyen, cemaati nezdinde saygınlığını arttıracak sade bir kıyafet tercih etmesi gerekir. Kıyafet ve dış görünüş asıl olmamakla birlikte bütünün bir parçasıdır.²⁰⁹

²⁰⁵ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yay. Ankara 1997, s199-200

²⁰⁶ Ahmet Koç “Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar”, s.276

²⁰⁷ Ahmet Koç, “Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar”, s.277

²⁰⁸ Köylü(1990), “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler” s.135-140

²⁰⁹ Yılmaz, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s.36

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde katılımcılara uygulanan anket sonuçlarından elde edilen bilgiler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular anketin yapısı ile uyumlu olacak şekilde beş ana başlık altında ele alınmıştır. Birinci başlıkta, katılımcıların genel özelliklerine ait bilgiler, ikinci başlıkta katılımcıların bayan din görevlilerine dair imajı ile ilgili bulgular, üçüncü başlıkta iletişim becerileri, dördüncü başlıkta bayanlara yönelik din hizmetine ait bulgular, son başlıkta ise bayan din görevlisi ile ilgili mesleki ve kişisel beklentiler ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

1. ÖRNEKLEM GRUBU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Yaşlara Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 1- Ankete Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
18-39 yaş arası(yetişkin) ²¹⁰	236	39,4
40-59 yaş arası(orta yaş)	314	52,3
60 ve üzere(yaşlı)	50	8,3
Toplam	600	100

Araştırmaya katılan örneklem grubunun olgusal durumları Tablo 1’ de görülmektedir. Ankete göre katılımcıların % 39,4 ü 18-39 yaşları arasında olanlar, %52,3 ü 40-59 yaş arasında olanlar ve 60 yaş üzerinde olanlarda %8 oranında temsil edilmektedir. Görüldüğü üzere ankete katılanların çoğunluğunu 40-59 yaşları arasında bulunan orta yaş grubu oluşturmaktadır.

²¹⁰18 yaş, kişinin reşit sayılıp medeni haklarının tümünden yararlanmaya başladığı, ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşmenin sağladığı özel korumadan artık yararlanamayacağı yaş olması sebebiyle çalışmamızda yetişkin olmanın başlangıcı sayılmıştır. *Türkiye’de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi 2012*, UNICEF, s.60. <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/033.pdf> Erişim Tarihi:15.03.2017.

1.2.Medeni Durumlarına Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 2- Ankete Katılanların Medeni Durumlarına Göre Dağılım

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Evli	491	81,8
Bekâr	60	10,0
Boşanmış veya Eşi Vefat Etmiş	49	8,2
Toplam	600	100

Ankete katılanların medeni durumlarına göre dağılımına baktığımızda %81,8' i evli, %10,0 ile bekâr, %8,2'sinin ise dul olduğu görülmektedir. Örneklemin büyük çoğunluğunu evli kişiler oluşturmaktadır.

1.3.Eğitim Durumlarına Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 3-Ankete Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı²¹¹

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
İlköğretim	370	61,7
Ortaöğretim	112	18,6
Yükseköğretim	118	19,7
Toplam	600	100

Tablo 3' ten anlaşılacağı üzere ankete katılan örneklem grubunun %61,7'sini ilköğretim mezunları, %18,6'sını orta öğretim mezunları ve son olarak %19,7 ile yükseköğretim mezunları oluşturmaktadır. İlköğretim mezunlarının oranının bu kadar yüksek olması sebebinin Türkiye geneli kadınların okuma oranları ile ilgili olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim TÜİK verilerine göre okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Ülkemizde 2014 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,6 iken bu oran erkeklerde %1,8,

²¹¹ Çalışmamızı uygularken okur-yazar olmayanlar soruları anlayamayacaklarını düşünerek ankete katılmak istememiştir. Bu yüzden deneklerin eğitim durumları ile ilgili kategoride okur-yazar olmayanlara ayrı bir bölüm ayrılmamıştır. Yine eğitim durumları ile ilgili bölümde ortaöğretimden ortaokul ve lise mezunları, yükseköğretim maddesinden de lisans ve ön lisans mezunları kastedilmektedir.

kadınlarda %9,2'dir. Lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %19,1 iken bu oran erkeklerde %23,2, kadınlarda %15'dir. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %13,9 olup bu oran erkeklerde %16,2 kadınlarda ise %11,7'dir.²¹²

1.4. Dini Bilgi Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 4- Ankete Katılanların Dini Bilgi Düzeylerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Yeterli	87	14,5
Kısmen yeterli	423	70,5
Yetersiz	90	15,0
Toplam	600	100

Ankete katılan bireylerin dini bilgi düzeylerine göre dağılımlarına tablo-4'te baktığımızda %70,5 ile büyük çoğunluğunun kendilerini dini bilgi düzeyinde kısmen yeterli görmekte oldukları, %14,5 kendilerini yeterli görenler ile %15 ile yetersiz görenler neredeyse birbirleriyle eşit durumdadır denilebilir.

Dam, tarafından Samsun'da 435 kişi üzerine uygulanan benzer bir çalışmada araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu kendi dini bilgi düzeylerinin kısmen yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu iki çalışmadan yola çıkarak ankete katılanların büyük bir kısmının dini bilgi açısından kendilerini yeterli görmedikleri ve önemli ölçüde öğrenme gereksinimi duydukları söylenebilir.²¹³

²¹² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>Erişim Tarihi: 22.02.2017

²¹³ Hasan Dam, *Yetişkin Din Eğitim*, (Basılmamış Doktora Tezi), OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2012, s.112

1.5.Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 5- Ankete Katılanların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Dağılımı

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Aile	205	34,2
Okul	41	6,8
Cami ya da Kur'an Kursu	296	49,3
Kitle İletişim Araçları	11	1,8
Arkadaş, Akraba	22	3,7
Diğer	25	4,2
Toplam	600	100

Örnekleme grubumuza sahip oldukları dini bilgilerin kaynağını sorduğumuzda; %49,3 cami ya da Kur'an kurslarında, %34,2 si ise bu bilgileri daha çok ailelerinden öğrendiklerini söylemektedirler. Yine % 6,8'i okulda, %3,7 arkadaş ve akraba çevresinde, %1,8'lik kısım ise kitle iletişim(televizyon, internet) araçlarından aldıklarını ifade etmişlerdir.% 4,2' ü ise diğer şikkını işaretlemiş ve yanına; "okuduğum kitaplar", "ilahiyat fakültesi öğrencisi olmam", "özel dersler" gibi cümlelerle açıklamalar yazılmıştır. Ayrıca şıkların tek birini işaretlemeyi uygun bulmayan katılımcılar diğer şikkına; "aile- kurs-okul" yazarak sahip oldukları dini bilgilerin kaynağında bir değil birçok unsurun etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Dam'ın araştırmasına baktığımızda %69,1'i olan büyük çoğunluğu dini bilgi kaynaklarını aile olarak gösterirken bunun ardından sırayı %10,7 ile arkadaş ve akraba çevresi almaktadır.%5,6 cami, %4,4 okul ve çok küçük bir kısım %2,8'i kitle iletişim araçları sayesinde dini bilgilerini öğrendiklerini söylemişlerdir.

Dini hayatın belli başlı unsurlarını, yönelim ve parametrelerini tespit etmek ve ortaya çıkan sonuçlarıyla din hizmetlerinin verimliliğini arttırmak, hizmet kalitesini yükseltmek ve mevcut dini gerçekliğin sağlanması amacıyla hazırlanan Diyanet İşleri

Başkanlığı ile TUIK'in birlikte gerçekleştirdiği "Türkiye'de Dini Hayat Araştırması"²¹⁴ adlı çalışmadan istifade ettik. Bu çalışmada da, kişilere sahip oldukları dini bilgilerin ilk kaynağı sorulduğunda Türkiye geneli araştırmaya katılan kadınların, %84,4 ü aile ve yakın çevre, %4,3'ü ise Diyanet'e bağlı Kur'an kursları olduğunu söylemiştir.²¹⁵ Bizim araştırmamızda cami ve Kur'an kursları oranının yüksek olmasını örneklem grubumuzun çoğunluğunu anketi uyguladığımız tarih itibariyle Kur'an kursuna devam eden kursiyerlerin oluşturmasından kaynaklanmış olduğunu düşünmekteyiz.

1.6.Dindarlık Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 6-Ankete Katılanların Dindarlık Düzeylerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Dindar	63	10,5
Dindar	455	75,8
Az Dindar	67	11,2
Dindar Değilim	15	2,5
Toplam	600	100

Tablo 6'da görüldüğü üzere ankete katılan katılımcıların %10,5'i kendini çok dindar olarak tanımlıyor. %75,8'i ile katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan kısım kendilerini dindar olarak tanımlarken, %11,2'si az dindar, %2,5'i ise kendilerinin dindar olmadıklarını ifade etmektedirler. Literatüre baktığımızda ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda bizim çalışmamıza benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu çalışmalardan bir tanesi Kayseri'de Gül tarafından yapılan bir çalışmadır. Bu çalışma sonuçlarına göre kadınların % 6,5'i kendilerini çok dindar, % 77,4'ü dindar, %9,7'isi ise az dindar olarak tanımlamaktadır.²¹⁶ Aynı şekilde Dam tarafından yapılan başka bir çalışmada deneklerin %4'ü çok dindar, %57,4 dindar, %30,6 az dindar, %8'i ise kendini dindar değilim şeklinde ifade etmişlerdir.²¹⁷ Diğer bir çalışma ise samsun ilinde

²¹⁴ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara 2014, s. XIX

²¹⁵ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara 2014, s.116

²¹⁶ Hayrettin Gül, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.42.

²¹⁷ Dam, *Yetişkin Din Eğitimi*, s.113

gerçekleştirmiştir. Çoştı tarafından yapılan çalışmada, örneklem grubunun % 6,5'i kendisini çok dindar, %48,4'ü dindar, %41,0'i biraz dindar, %4'ü ise kendini dine karşı ilgisiz olarak tanımlamıştır.²¹⁸

Yine Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu Türkiye'de Dini Hayat çalışmasında ankete katılan bayanların %20,6'sının kendilerini oldukça dindar hissettiklerini.%68,8 dindarım demekle yetindiklerini, %8,5'inin az düzeyde dindar olduklarını,%0,9'u ise dindar olmadıklarını söylemişlerdir.²¹⁹İki araştırmada da kendini dindar hissedenlerin oranlarının bizim çalışmamızdaki sonuca yakın olması bu sonucun Türkiye ortalaması ile aynı yönde olduğunu göstermektedir. Literatür taramasında ülkemizde kadın dindarlığının düşük olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

1.7. Dini Durumlarda İlk Başvuru Durumlarına Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 7-Ankete Katılanların Dini Konularda İlk Başvuru Durumlarına Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Dini Kitaplar	195	32,5
Alo Fetva	34	5,7
İmam-Müezzin	39	6,5
K.K. Öğreticisi Veya Vaize	268	44,7
Dini Önderlerine	31	5,2
Diğer	33	5,4
Toplam	600	100

Tablo 7'de görüldüğü üzere dini konularda ilk olarak kime başvurursunuz sorusuna katılımcıların,%44,7 ile Kur'an kursu öğreticileri ve bayan vaizlere sorduklarını anlıyoruz. Tabloda ikinci sırayı % 32,5 ile dini kitaplar alıyor, bundan sonra sırasıyla %6,5 imam-müezzin, %5,7 alo fetva,%5,4 diğer ve son olarak%5,2 dini liderler alıyor.

²¹⁸ Yakup Çoştı, *Toplumsallaşma Ve Dindarlık (Samsun Örneği)*, Tdv Yay. Ankara 2011, s.115

²¹⁹Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara 2014, s.239

%5,4 olan diğer adlı şikkın yanına yapılan açıklamalarda katılımcıların dini sorularda ilk tercihlerinin internet olduğu ifade ediliyor.

Dam'ın çalışmasında dini konularla ilgili problemlerle karşılaştıklarında ilk başvurdukları yerler sorulduğunda, ankete katılanların %38,6'sı dini kitapları, %37,0'si din bilgisine güvendiğim kişileri, %12,6'sı cami görevlilerini, %11,9'u müftülük cevabını vermiştir.²²⁰ Uygun'un Ankara merkez semtleri ve Ordu'nun Ünye ilçesinde toplam 372 kişiye uyguladığı benzer bir çalışmada dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak kime başvurursunuz sorusuna katılımcıların %45,43' ü dini kitaplara, %44,63'ü din görevlilerine başvurduğunu söylemiştir.²²¹

Türkiye'de yapılan dini hayat çalışmasında çıkan sonuçta ise kadınların %50'sinden fazlasının ilk başvurdukları kişilerin din görevlileri, müftü ve vaizler olduğunu görüyoruz.²²²Buradan anlaşıldığı üzere çalışmamız ülkemiz verileri ile aynı doğrultudadır diyebiliriz.

1.8. Cemaat Ve Tarikatlar Hakkındaki Görüşlerine Katılımcıların Durumu

Tablo 8- Ankete Katılanların Dini Tarikat Ve Cemaatler Hakkındaki Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Dinin Daha İyi Anlaşılmasına Ve Yaşanmasına Yardımcı Oluyorlar	294	49,0
Dinin Doğru Anlaşılmasına Engel Oluyorlar	152	25,3
Diğer	154	25,7
Toplam	600	100

Katılımcıların %49,0 tarikat ve cemaatlerin dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı olduğunu düşünürken, %25,3'ü dinin doğru anlaşılmasına engel olduğunu ifade ediyor.%25,7'si ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Açık uçlu diğer

²²⁰ Dam, *Yetişkin Din Eğitimi*, s.131

²²¹ Hamdi Uygun, "Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992, s.35

²²²Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, s.141

seçeneğini işaretleyenlerin çokluk ve sıklık derecesine göre dini grup ve cemaatlerle genel düşünceleri şöyledir:

-Tutarsız farklı düşünceler ayrımcılık yaptırıyor

-Genelde toplumun ayrışmasına sebep olduğunu görüyorum

-Her cemaatin kendine mahsus düşünceleri var. İnsanları sadece kendi düşünceleriyle yargılıyor veya kabulleniyorlar

- Bazıları olumlu bazıları olumsuz

-Bazen dinin aslından olmayan şeyleri dinden bir parçaymış gibi gösteriyorlar ve bağnazlık oluşturabiliyorlar

-Tüm tarikatları aynı kefeye koymak doğru olmaz. Ancak bazı konularda faydalı olduklarını bazılarının da dini engellediğini düşünüyorum

-Cemaat ve tarikat gerekli, ama her yaptıklarının da doğru olduğu söylenemez. Doğru yönleri örnek alınmalı. Birbirlerini eleştirmemeliler.

-Cemaatler dini, topluma çok ağır ve zormuş gibi anlatıyorlar. Bir insanın dinini öğrenmesi için illa da cemaatleri tercih etmemeleri gerekmez.

-İslam'ı yaşamayı zorlaştırıyorlar diye düşünüyorum, yeterli bilgi sahibi olmayanları dinden soğutabiliyorlar.

-Kişi bilinçsiz olduğu zaman yanlış saplantılara sebep olabiliyorlar

- Kısmen dinin daha iyi anlaşılmasına yardımcıdır

-Kitaba ve sünnete bağlı kalırlarsa faydalı olabilirler

-Korkutup, yerip dinden uzaklaştırıyorlar.

-Tarikatları kabul etmiyorum, şeklinde cevap vermişlerdir.

Bu soru ile alakalı Çoştı'nun çalışmasında ise Samsun iline ait sonuçlarda bireylerin, %26,1'i dinin doğru anlaşılmasını engelliyor, faaliyetlerine engel olunmalıdır, %57,4'ü

dinin anlaşılmasına yardımcı oluyor, %16,6'sı ise başka seçeneğini işaretlediği çıkmıştır.²²³Başka seçeneği için yapılan açıklamalar ile bizim çalışmamız için yazılan açıklamalar aynı paraleldedir. Bu sebeple başka seçeneğini tercih edenlerin dini grup ve cemaatlerle ilgili kanaatlerinin daha çok grupların faaliyetleri üzerinde odaklandığı anlaşılmaktadır.

2. BAYAN DİN GÖREVLİLERİNİN İMAJİ İLE İLGİLİ BULGULAR

2.1. Bayan Din Görevlilerinin İmajı

Tablo 9- Bayan Din Görevlilerinin İmajlarına Göre Dağılım

SEÇENEKLER	SAYI	%
Olumlu	594	99,0
Olumsuz	6	1,0
Toplam	600	100

Örneklem grubunun %99u bayan din görevlisi denilince aklınızda oluşan ilk imaj nedir sorusuna genel olarak olumludur cevabı vermiştir. %1'lik olan kısım ise bayan din görevlisine tamamen olumsuz bakmaktadır. Ozan'ın din görevlilerinin toplumsal imajını etkileyen faktörleri bulmak için, Samsun'da 380 kişiye uyguladığı çalışmada, "Din görevlisi denilince aklınız da oluşan ilk imaj nasıldır?" sorusuna örneklemin %51,8'i olumlu, %10'u olumsuz, %38,2'si kısmen olumlu cevabını vermiştir.²²⁴

Gül'ün (2007) araştırmasında din görevlisi denilince aklınızda nasıl bir imaj oluşuyor sorusuna olumlu cevabını verenler % 82,1 iken, olumsuz diyenler % 8 olmuştur. Bu soruyu sadece kadın denekler açısından baktığımızda, kadın deneklerin %87,1'inin olumlu, %6,5'inin olumsuz, %6,5'inin ise başka seçeneği ile görüşlerini

²²³Çoştı, *Toplumsallaşma Ve Dindarlık Samsun Örneği*, s.193

²²⁴Ömer Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü., Samsun 2013, s.46

bildirmişlerdir.²²⁵ Buradan kadınların erkeklere göre genel olarak bütün din görevlilerine bakış açısının daha olumlu olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Sonuç itibarıyla kendi çalışmamızla diğer çalışmalar birlikte incelediğimizde bayan din görevlilerinin hem toplumsal açıdan tek başına hem de erkek din görevlilerine göre imajı daha olumludur. Bunun sebebinin ise ülkemizde bayan din görevlilerinin kamusal çalışma hayatına yoğun bir biçimde son on yıldır katılmaları sebebiyle erkek din görevlilerine göre olumsuz imajlarının daha az olmasından kaynaklanmış olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca bayan din görevlilerinin hizmet alanları olan cami ve kurslarda cemaat ile daha etkin bir iletişim halinde olması kendilerini ifade etme şanslarının daha yüksek olmasına ve bu sebeple imajlarını olumlu yönde artmasına katkı sağlamıştır.

2.2. Bayan Din Görevlilerine Karşı Olumsuz İmajın Nedeni

Tablo 10- Katılanların Bayan Din Görevlilerine Karşı Olumsuz İmajın Nedenlerine Göre Dağılım

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Yazılı ve görsel medya	116	19,3
Aile	21	3,5
Çevre	79	13,2
Görevlilerin Söz ve Davranışındaki Tutarsızlıklar	106	17,7
Diğer	278	46,3
Toplam	600	100

Örneklem grubunda Bayan din görevlisinin imajının olumlu olmasıyla birlikte dışardan bakıldığında olumsuz imaj var ise sebebi sizce ne olabilir diye sorduğumuzda %46'sı diğer şıkkını işaretledi ve yanına olumsuz hiç bir şey görmediklerini yazdılar. %19,3'ü yazılı ve görsel medya, %17,7' si bayan din görevlilerinin söz ve

²²⁵ Gül, *Sosyokültürel Açıdan Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, s.43

davranışlarındaki tutarsızlık, 13' 2 si çevrenin etkili olduğunu % 3,5'i ise ailenin bakış açısının etkili olduğunu söylemiştir.

Uygun'un çalışmasında toplumda din adamları saygınlık açısından düşük bir saygınlığa sahip ise bunun sebebi katılımcılara sorulduğunda, %37'si kendi eksikleri ve tutarsızlıkları olduğunu düşünürken, %19,62' si basın ve yayının din adamı hakkındaki olumsuz etkileri,%40,92'side toplumun dine karşı ilgisizliğinden kaynakladığını söylemişlerdir.²²⁶

Gül'ün çalışmasında "din görevlilerine karşı olumsuz imaj var ise sebebi sizce ne olabilir?" sorusuna, ankete katılanlar %12,5'i soruyu yanıtsız bırakmıştır. Geride kalanların %21,4'ü eğitim, %30,4'ü yazılı ve görsel medya, %0,9'u aile, %8'i çevre, %24,1'i din görevlilerinin tutum ve davranışları, %2,7'si ise başka seçeneği ile görüşlerini açıklamışlardır.²²⁷ Gül'ün uyguladığı bu çalışmada olumsuz imajın oluşumunda sırasıyla yazılı ve görsel medya, din görevlilerinin tutum ve davranışları ve eğitim unsurlarının etkin olduğu görülmektedir. Gül ile kendi çalışmamızı karşılaştırdığımızda olumsuz imaja sebep olan bir durum yok diyenlerin dışındaki sıralama aynı yöndedir. Her iki çalışmada da yazılı ve görsel medya-din görevlilerinin tutum ve davranışları olumsuz imajın sebeplerinde ilk sıraları almaktadır.

Sonuç itibariyle Toplumdaki din görevlilerine ait imaj, ne kadar olumlu ise din görevlisi sıfatıyla konuşan kimselerin söyleyecekleri şeyler de toplumda o derece yankı bulacaktır. Buna karşılık, bireylerin hafızalarında olumsuz bir imaj da yine tam tersi bir durumun yaşanmasına neden olacaktır.²²⁸Bu sebeple Türkiye'de din adamı kimliğinin yazılı ve görsel basında nasıl temsil edildiğine baktığımızda televizyonda yayınlanan sinema ve dizilerde iki tip din adamı modeli görmekteyiz. Bunlardan ilki belki de en etkileyicisi ve zihinlerde kalıcı olanı, din adamlarının her türlü kötülüklerle eşleştirildiği örneklerin yer aldığı olumsuz yapıtlar, ikincisi ise dinin ve onun temsilcisi konumundaki din adamlarının saygınlığını az da olsa ortaya koyma çabasının görüldüğü

²²⁶ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.62

²²⁷ Gül, *Sosyokültürel Açıdan Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, s.57-58

²²⁸ İbrahim Turan, "Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler" s.296

olumlu yapıtlardır.²²⁹Televizyon programlarında olumsuz din adamı imajının ön plana çıkmasında medyanın ve din görevlilerinin belirli oranda sorumlulukları vardır. Yayıncı kuruluşlar yaptıkları programlarda ticari veya ideolojik kaygılarla din görevlilerini olumsuz yapıtlarla özdeşleştirmek suretiyle bireylerin hafızalarında dini değerlere ve din görevlilerine karşı olumsuz bir kanaatin oluşmasına neden olurken, diğer taraftan din görevlileri de kendilerinden kaynaklanan bazı eksiklikler neticesinde bu tür yapıtların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadırlar.²³⁰

2.3. Bayan Din Görevlilerinin Toplum Üzerinde Yeteri Kadar Örnek Olup Olmadıkları İle İlgili Düşünceler

Tablo 11- Bayan Din Görevlilerinin Toplum Üzerinde Yeteri Kadar Örnek Olup Olmadıklarına Göre Dağılım

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Örnek olamadıklarına katılıyorum	264	44,0
Hayır katılmıyorum	336	56,0
Toplam	600	100

Örneklem grubu, bayan din görevlilerinin topluma örnek olamadıkları sorusuna %44'ü evet yeteri kadar örnek değildir derken, %56'sı hayır katılmıyorum diyerek bayan din görevlilerine olan olumlu bakışlarını devam ettirmişlerdir. Tablo- 11'e göre katılımcıların yaklaşık yarısına yakını bayan din görevlilerinin istenen düzeyde topluma örnek olamadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bayan din görevlilerinin topluma yeterince örnek olduğunu söyleyenlerde azımsanmayacak bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

Gül'ün çalışmasında din görevlilerinin topluma örnek olamadıkları sorusuna katılımcıların, %18,8'i tamamen katılıyorum, %45,5'i katılıyorum, %33,9 hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.²³¹ Bu iki çalışmayı karşılaştırdığımızda

²²⁹Turan,agm, s,297

²³⁰Turan. s.299

²³¹ Gül, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, s.49

toplumun, erkek görevlilerine nazaran bayan din görevlilerine daha olumlu baktıkları anlaşılmaktadır.

2.4. Bayan Din Görevlilerinde Görülen Eksiklikler

Tablo 12- Bayan Din Görevlilerinde Görülen Eksikliklere Göre Dağılım

SEÇENEKLER	SAYI	%
Konuşma Kabiliyeti Eksikliği	29	4,8
Mesleki Alanda Eksiklik	37	6,2
Kılık Kıyafetteki Olumsuzluklar	76	12,7
Görevini İhmal Etme	14	2,3
Kişiler Arası Sosyal İlişkilerdeki Zayıflık	58	9,7
Söz ve Davranışlarındaki Tutarsızlık	60	10,0
Diğer	326	54,3
Toplam	600	100

Bayan din görevlilerinde görülen en büyük eksiklik nedir sorusuna % 12,7'si kılık kıyafetteki olumsuzluklar, %10'u söz ve davranışlarındaki tutarsızlıklar, %9,7kişiler arası sosyal ilişkilerdeki zayıflık, %6,2 mesleki alanda eksik olduğunu , %4,8konuşma kabiliyetinin eksik olduğunu, %2,3 ünün ise görevinin ihmal ettiğini düşündüğünü görüyoruz. Katılımcıların en çok üzerinde durdukları konu olan kılık kıyafet ile ilgili görüşleri ise genel olarak şöyledir: *“bazı bayan hocaları görüyoruz makyajlı pantolonlu yarım ceketlerle. Bir hoca İslam'ın emirlerine göre giyinmesini bilmeli her hareketi ile örnek olmalıdır.”* Başka bir örnek, *“İslam'a uygun olmayan kıyafetler giyilip (pantolon gibi),topluma kötü örnek olunuyor. Makyaj yapılıyor çok renkli dikkat çeken eşarplar kullanılıyor”* bu tür ifadelerden anlaşıldığı üzere kılık kıyafetin toplum tarafından çok önemsendiği görülüyor.

Uygun'un çalışmasında din görevlilerinde görülen eksikleri nelerdir sorulduğunda: %19,62 mesleki alanda yetersizlik, %18,92 kişilerarası ve sosyal

ilişkilerde zayıflık, %15,86 söz ve davranışları arasında tutarsızlık, %5,65 kılık, kıyafette ölçsüzlük cevapları verilmiştir. %2,42 başka şikkını işaretlemiştir.²³²

Ozanın yaptığı çalışmada, ankete katılanlara “Sizce din görevlisinin imajını olumsuz etkileyen faktörler nelerdir? Lütfen yazınız.” şeklinde açık uçlu bir soru sormuştur. Aldığı cevapları, “din görevlisine yakışmayan olumsuz davranışlar ve din görevlisinin mesleki yetersizliğinden kaynaklanan faktörler” olarak iki alanda tasnif etmiştir. Verilen cevapların yoğunluk sırasına göre ilk üç maddeleri şu şekildedir:

Din görevlisine yakışmayan olumsuz davranışlar; söz davranış uyumsuzluğu, olumsuz giyim tarzı, halkın içine girmemesi.

Mesleki alandaki yetersizlikleri; yeterli eğitimi almamaları, bilgi eksikliklerinin bulunması, hatipliklerinin iyi olmaması, dini anlatırken sevgi değil korku üzerine anlatmaları, sesinin kötü olması, ses eğitimi almamaları.²³³

2.5. Bayan Din Görevlilerinin Kılık Kıyafeti İle İlgili Görüşler

Tablo 13- Bayan Din Görevlilerinin Kılık Kıyafeti İle İlgili Görüşlere Göre Dağılım

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Büyük Çoğunluğu Kılık Kıyafetine Özen Gösteriyor	275	45,8
Özen Göstermiyor	172	28,7
Diğer	153	25,5
Toplam	600	100

Katılımcıların.% 28,7'si bayan din görevlilerinin kılık kıyafetine özen göstermediğini, %45,8 ise büyük çoğunluğunun özen gösterdiğini düşünüyor. Bu konu ile alakalı erkek din görevlilerine yapılan başka bir çalışmada Ozan, şu sonuçları elde ediyor: çoğunluğu özen gösterenler %47,9 bazıları özen gösteriyor diyenler %40, 5

²³² Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileris*.65

²³³ Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, s.70-71

çoğunluğu özen göstermiyor diyenler ise % 5,5 çıkmıştır.²³⁴Bunun sonucunda erkek din görevlilerinin dış görüşlerine özen göstermedikleri görüşü daha küçük bir oran iken bayan din görevlilerinininki daha yüksek orandadır. Biz bu iki çalışmayı karşılaştırdığımızda ve çalışmamızda anket formlarına yazılan: “bayan hocalar kılık kıyafet, yaşantı şekline dikkat etmeli”, “giyim kuşam hal ve hareketleri konusunda cemaatlerine örnek olmaları gerekir. Hoca olduklarını unutmamalılar” gibi ve benzeri ifadelerden bazı bayan din görevlilerinin dış görünüş açısından eleştiriler aldığını düşünmekteyiz.

2.6. Araba Kullanan Bayan Din Görevlilerine Bakış

Tablo 14- Araba Kullanan Bayan Din Görevlileri İle İlgili İlgili Kanaate Göre Dağılım

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Olumlu Buluyorum	552	92,0
Olumsuz Buluyorum	9	1,5
Diğer	39	6,5
Toplam	600	100

Örnekleme grubu tablo 14’te görüldüğü üzere bayan din görevlilerinin araba kullanması ile ilgili kanaatlerinin % 92,0 olumlu , %1,5’i ise olumsuz olduğunu ifade etmektedirler. %6,5 olan diğer şıkkını işaretleyenler ise yaptıkları açıklamalarda bu konu ile ilgili fikirlerinin olmadığını söylemişlerdir.

²³⁴ Ozan, *agt*, s.48

2.7. Yaş İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 15- Yaş İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması²³⁵

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	9,348	2	,060 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	21,033	8	,007 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	8,790	2	,012 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	45,798	12	,000 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	35,746	4	,000 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	8,656	4	,070 p> 0,05

Yaş ile bayan din görev görevlisi imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-15'te görüldüğü üzere şu şekildedir:

Katılımcıların, bayan din görevlilerinin imajı ve araba kullanması hakkındaki görüşleri ile yaşlarının dağılımı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani tüm yaş gruplarında her iki hususta olumlu yönde yüksek puan elde edilmiştir.

Fakat yaş ile aşağıdaki maddeler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; her ne kadar imaj konusunda tüm yaş grupları olumlu görüş bildirse de genel olarak bayan din görevlileri hakkında olumsuz bir imaj varsa bunun nedeni ne olabilir sorusuna “söz ve davranışlarındaki tutarsızlık” seçeneği yetişkinlerde en yüksek puanı almıştır.

Bayan din görevlileri topluma örnek olma durumuna göre değerlendirildiğinde yaşlılar tarafından daha olumlu yönde yüksek puan alınırken yetişkin yaş grubunda en düşük puanı almaktadır.

²³⁵ Tabloların oran açılımları ek-4'te verilmiştir.

Bayan din görevlilerinde görülen en büyük eksiklik nedir sorusuna bakıldığında yaşlıların diğer yaş gruplarına göre bu soruya herhangi bir eksiklik bulunmadığı şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Bayan din görevlilerin kıyafetlerini özenli bulma açısından da yaşlıların diğerlerine göre daha olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere yetişkinlikten orta yaşlılığa oradan da yaşlılığa doğru ilerledikçe din görevlisi imajının bütün başlıklardaki olumluluk oranı artmaktadır.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Kadınların yaşı ilerledikçe zihinlerindeki bayan din görevlisi imajı da olumlu yönde değişmektedir.*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

2.8. Medeni hal İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 16-Medeni hal İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	10,942	2	,057 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	9,735	8	,284 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	5,563	2	,062 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	34,908	12	,000 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	18,997	4	,001 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	2,847	4	,584 p> 0,05

Medeni durum ile bayan din görevlisin imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-16’ da görüldüğü üzere şu şekildedir:

Katılımcıların, bayan din görevlisin imajı, olumsuz imaj var ise bunun nedeni, topluma örnek olma durumları ve araba kullanmaları ile ilgili görüşleri ile medeni durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Fakat diğer iki maddede medeni durum değişkeni ile anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Buna göre katılımcılarımıza sorulan “Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik” sorusuna bekârlar en yüksek oranda kıyafet olarak ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde kıyafetle ilgili sormuş olduğumuz “Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi” ile ilgili soruya en yüksek oranda bekârlar olumsuz cevap vermiştir. Medeni durum değişkeni ile din görevlisi imajı arasındaki ilişkide evli olan deneklerin bekâr olan deneklerden bu konuda daha olumlu düşündükleri görülmüştür. Kılık kıyafet, bireyin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde, itibarının artmasında ilk izlenim açısından önemli bir unsurdur. Bu sebeple Tablo -16’da görüldüğü üzere evli veya başından evlilik geçirmiş bireylerin karşısındaki kişileri değerlendirirken kılık kıyafetin birinci derecede önemli olmadığını ifade edebiliriz. Bu sonuçlar araştırmamızın “*Evlilerde bayan din görevlisi imajı daha olumludur*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamamaktadır.

2.9.Eğitim İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 17- Eğitim İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	11,243	2	,063	p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	65,599	8	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	16,262	2	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	64,547	12	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	74,321	4	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	12,433	4	,064	p> 0,05

Eğitim ile bayan din görevlisin imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-17’ de görüldüğü üzere şu şekildedir:

Örneklem grubunun, bayan din görevlisin imajı ve araba kullanmaları ile ilgili görüşleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Nitekim aşağıda geçen imaj ile ilgili açık uçlu sorulardan anlaşıldığı üzere eğitim düzeyleri hangi düzeyde olursa olsun bayan din görevlisine olan bakış açıları genel olarak

olumludur. İmaj ile ilgili açık uçlu soruya verilen cevaplar eğitim seviyelerine göre şu şekildedir: İlköğretim mezunlarının görüşleri:

- Bayan olması

-Bilgililer

-Bizi ve toplumu aydınlatıyorlar

-Yardım alabiliyoruz ve daha rahat iletişim kurabiliyoruz.

-Bayan oldukları için daha rahat sorularımı sorabiliyorum.

- Kendime daha yakın görüyorum, beni anladığını düşünüyorum

-Gerçekleri doğru ağızdan uygun şekilde öğreniyor, rahatça konuşup sorular sorabiliyoruz.

-Olumlu düşünmemle birlikte, giyim kuşam konusunda biraz daha dikkatli olmaları gerekiyor.

-Fetva olarak olumlu takva olarak zayıf buluyorum.

Ortaöğretim mezunlarının görüşleri:

-Bayan olması sebebiyle kendimi yakın hissediyorum,

-Konuşma kabiliyetleri daha yüksek

-Bayanlara hitaben daha rahat konuşabiliyorum, sorularımı daha rahat sorabiliyorum

-Bilgilerine ve eğitimlerine güvendiğim için

-Dini yönden etkili, donanımlı, örnek şahsiyet oldukları için

-Çaba ve hizmetlerini göz ardı edilemez.

-Bir bayanın bayandan ders alması gerekir. Ve bunları veren çoğalmalı ki güzel nesiller yetişsin

-Bayan din görevlilerinden bilmediğimiz konular hakkında bilgi edinebiliyoruz

-Bayan din görevlisinin toplum üzerinde çok büyük etkisi vardır. Şöyle ki; çocukların ilk dini eğitim aldıkları yer ailelerdir. Ailede bu görevi anne yerine getirir. Anneler dini eğitimlerini bayan din görevlilerinden düzgün bir şekilde alırsa çocuklarına ve ailesine daha faydalı olacaktır. Bu sebeple bayan din görevlisinin varlığı toplum için çok önemlidir.

- Güvenebileceğimiz, rahat sorular sorabileceğimiz bayanların olması güzel

-Her insan farklıdır, bazıları giyimleri hareketleri ile bize örnek olurken bazıları tam tersi bir tavır sergiliyor.

-Bazı görevliler bu vazifeyi tam anlamıyla ifa edemiyorlar

-Artık ilahiyatta okuyanlar bilgiden çok gösteriş, imaj peşinde gibiler, bildikleri gibi yaşamıyorlar

Yükseköğretim mezunlarının görüşleri:

-Daha güvenilir

-Konuşma ve ikna kabiliyetleri çok güçlü

- İletişim kurması daha kolay, özel sorularımızı rahatlıkla sorabiliyoruz

-Eğitim ilk önce ailede başlar ve anne ilk örnektir. Annenin eğitiminde bayan din görevlilerinin yeri oldukça önemlidir.

-Dini yaşamaya çalışıyorlar, örnek şahsiyet

-Her konuda yardımcı

-Yeterli, Donanımlı ilgililer,

-Her insanın her konuda bir yönlendiriciye ihtiyacı vardır. Bayan din görevlilerinden bir mum olup çevresinde olan karanlığı aydınlatmalarını bekliyorum.

- Araştırmaya sevk eden, gönülden hitap eden batılı yıkıp Hak'tan olanı aktarmaya çalışan ve bunu yaparken insan psikolojisini bilen, insan olduğu için değerli kabul edilip muamelede bulunan çok din görevlisi görmedim. Ancak geçen sene Kur'an kursuna gittim, işinin hakkını veren, kalıpların dışına çıkmış, gönülden emek veren tek bir bayan hoca ile karşılaştım. Nitelikli, güler yüzlü ve samimi.

-Her türlü konuda bilgileri oluyor

-İslam'ın en güzel hali yaşamaktır. Bayan din görevlisi İslam'ı yaşayan kişi.

-Diyanette ciddi değişim var

-Bazılarının her meslekte olduğu gibi sadece maddi kaygılarından dolayı bu işi yaptığını görüyorum. Davranış başka söylem başka

-Söyledikleri ile yaptıkları bazen tutmuyor. Ama bilgi konusunda iyi olduklarını düşünüyorum

“Bayan din görevlilerine karşı var ise olumsuz imajın nedeni” sorusunda ise “görevlilerin söz ve davranışlarındaki tutarsızlık” şıkkı en düşük puanı ilköğretim mezunlarından almış en yüksek puanı yükseköğretim mezunlarından almıştır.

Yine aynı şekilde, Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu ile ilgili olarak eğitim düzeyi yükseldikçe bayan din görevlilerinin örnek olmadığı şeklindeki görüş arasında pozitif yönde ilişki vardır.

“Bayan din görevlilerinde görülen en büyük eksiklik” sorusunda da söz ve davranışlarda tutarsızlık ile kılık kıyafetteki olumsuzlar şıkları eğitim düzeyi ilköğretimlerde en düşük puanı alırken yükseköğretimde en yüksek puanı almıştır. Sonuç olarak bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça dikkat ve hassasiyetlerinin arttığını, her şeyin daha mükemmel olmasını tercih ettiklerini ifade edebiliriz.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlileri hakkındaki olumsuz imajı artmaktadır” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

2.10.Dini Bilgi Düzeyleri İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 18- Dini Bilgi Düzeyleri İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	2,404	2	,301 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	3,089	8	,929 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	1,186	2	,553 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	11,075	12	,552 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	7,988	4	,092 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	1,870	4	,760 p> 0,05

Katılımcıların dini bilgi düzeyleri ile bayan din görevlisin imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-18’ de anlaşıldığı üzere katılımcıların dini bilgi düzeyleri ile imaj arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Böyle bir sonuç çıkmasının sebebini ise ankete katılan katılımcılar tablo-4’te görüldüğü üzere toplamları % 85 olan büyük çoğunluğunun kendilerini dini bilgi düzeyinde yeterli veya kısmen yeterli görmesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Dini bilgi düzeyi arttıkça din görevlisi imajı olumsuz yönde artmaktadır” şeklindeki hipotezini doğrulamamaktadır.

2.11. Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 19-Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	35,329	5	,063	p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	59,155	20	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	33,486	5	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	53,509	30	,005	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	40,670	10	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	10,242	10	,420	p> 0,05

Kişilerin sahip olduğu dini bilgilerin kaynaklarına göre bayan din görevlisin imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-19’ da görüldüğü üzere şu şekildedir: bayan din görevlisinin genel imajı ve araba kullanması maddeleri %90 üzerinde olumlu değerlendirildiği için kişilerin sahip oldukları bilgilerin kaynağına göre durumları ile aralarında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Ancak sahip olduğu dini bilgilerin kaynakları ile aşağıdaki maddeler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre;

“Bayan din görevlilerine karşı olumsuz imajın nedeni “sorusuna dini bilgilerinde cami ve kursların daha etkili olduğunu söyleyenlerin puanı en düşük iken, bu bilgilere sahip olmasında okulun etkili olduğunu söyleyenlerin ise en yüksek puana sahip oldukları görülmektedir. “Bayan din görevlilerin toplumda örnek olma durumu” sorusunda ise yine en yüksek puanı dini bilgilerinin oluşmasında okulun etkili olduğunu söyleyenler almıştır.

Dini bilgilerini Cami ve Kur’an Kurslarından aldığını söyleyenler, “Bayan din görevlilerinde görülen en büyük eksiklik” sorusunda söz ve davranışlarındaki tutarsızlık ile kılık kıyafetteki olumsuzluklar seçeneklerinden en düşük puanları almıştır. Bunun sebebinin ise kursa ve camiye gelen cemaatin hocaları ile uzun süre birlikte vakit geçirmiş olma ve bunun sonucunda bayan din görevlisini daha yakından tanıma fırsatı taşımalarından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

“Bayan din görevlilerinin kıyafetleri açısından değerlendirilmesi” sorusunda büyük çoğunluğu kıyafetlerine özen göstermiyor şıkkı en düşük puanı yine dini bilgi kaynağı olarak cami ve kursların etkili olduğunu söyleyenlerden almıştır. Çünkü yukarıda açıkladığımız üzere cami ya da kursa gelenler uzun süreli bir arada olmalarından dolayı hocalarının birçok halini görebiliyorlar. Ancak kurs ve cami cemaatinin dışında bayan din görevlilerini daha az gören ve tanıyanlar ise sadece bir kereye mahsus olumsuz durumları genelledebilmektedirler.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dini bilgilerini cami veya Kur’an Kursundan alanlarda bayan din görevlisi imajı daha olumludur*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

2.12. Dindarlık Düzeyi İle Bayan Din Görevlisi İmajı Arasındaki İlişki

Tablo 20- Dindarlık Düzeyi İle Bayan Din Görevlisi İmajına Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlisi Hakkındaki İmaj	9,195	3	,057 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerine karşı Olumsuz imajın nedeni	14,255	12	,285 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerin Toplumda Örnek Durumu	,374	3	,946 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinde Görülen En Büyük Eksiklik	16,735	18	,541 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Kıyafetleri Açısından Değerlendirilmesi	8,435	6	,208 p> 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Araba Kullanımı	24,028	6	,073 p> 0,05

Dindarlık ile bayan din görevlisin imajına ait bulguların karşılaştırılması Tablo-20’ den anlaşıldığı üzere bağımsız değişkenler ile imaj arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Böyle bir sonuç çıkmasının sebebi ise ankete katılan katılımcıların tablo-6’da görüldüğü üzere toplamları % 85’in üzerinde olan büyük çoğunluğunun kendilerini çok dindar veya dindar olarak tanımlamalarından kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dindar olmayanlarda bayan din görevlisi imajı daha olumsuzdur*” şeklindeki hipotezini doğrulamamaktadır.

3. ÖRNEKLEM GRUBUNUN DİN GÖREVLİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

İletişim kurmak, insanlar arasında ileti (mesaj) alışverişinde bulunmak, toplum hayatının ayrılmaz bir özelliğidir. İlahi mesajın, dini öğreti ve değerlerin topluma sunulması, bu değerlere göre hayatını düzenlemek isteyen kimselere yol gösterilmesi, din hizmetinin vazgeçilmez unsurlarıdır.²³⁶

İslam'ın ilk yıllarından bu güne gelinceye kadar dini değerleri insanlara etkili şekilde anlatma ve yaymanın şart ve imkânları, her dönem için farklılıklar göstermekte, değişip gelişmektedir. Dolayısıyla, din hizmeti ile uğraşan kimselerin, her Müslümanın taşıması gereken özelliklerin yanında, bulunduğu zaman ve ortamda bu hizmeti en etkili şekilde yürütülmesine imkân veren vasıflarla da donanımlı olması kaçınılmazdır.²³⁷ Ayrıca Din görevlileri toplum ile iletişimlerinde günümüz imkânlarını değerlendirmekle birlikte, Hz. peygamberin iletişim şekil ve metotlarını örnek alıp tatbikata koymalıdır.

Tezimizin bu kısmında bayan din görevlilerin iletişim becerilerini ve bu konu ile ilgili durumları tespit etmeye çalıştık.

3.1. Bayan Din Görevlilerine Problemlerini Sorabilme Durumu Bakımından Katılımcıların Durumları

Tablo 21-Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerine Problemlerini Sorma Durumlarına Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Evet sorabiliyorum	543	90,5
Hayır	57	9,5
Toplam	600	100

Tablo-21' de görüldüğü üzere örneklem grubunun % 90,5'i bayan din görevlilerine genel olarak her türlü problemlerini rahat bir şekilde sorabildiklerini

²³⁶ Hayati Hökelekli, "Günümüz İletişim Teknikleri Ve Dini İletişim", Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik, Der. Hayrullah Köken, DİB Yayınları, Ankara 2006 s.205-206

²³⁷Hökelekli, "Günümüz İletişim Teknikleri Ve Dini İletişim", s.206

söylemişlerdir. %9,5 ise bazı problemlerini utandığı ya da gizli kalmasını istediği için soramadığını ifade etmiştir.

Dam'ın çalışmasında ankete katılanların %52,8'i evet, sorabiliyorum %29,8' hayır, bazı problemlerini utandığı ya da gizli kalmasını istediği için soramıyorum demiş, %18,6 başka şikkını işaretlemiştir.²³⁸Özyurt tarafından İstanbul Kartal'da Kur'an Kursu öğrencilerine uygulanan başka bir çalışma da ise“Sıkıntılarınızı hocalarınızla paylaşır mısınız?” sorusuna, Öğrencilerin % 81,5'i sıkıntılarını kolaylıkla hocasıyla paylaşabildiğini belirtmiştir. % 11'i ise çekingen bir karaktere sahip olup, sıkıntılarını paylaşmakta güçlük çekmekte olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin sadece % 2'si sıkıntılarını paylaşmak istediğinde hocasının kendisiyle ilgilenmeyeceğini düşündüğü için çekindiğini söylemiştir. Bu durum öğreticilerin, sıkıntıları paylaşma konusundaki rahatlığı ve samimiyeti öğrencilerine hissettirebildiğini ve iyi rehberlik ettiğini göstermektedir.²³⁹Ankete katılanların kendilerini ifade etmede ve sorularını rahatça sormakta erkeklere göre daha başarılı oldukları görülüyor. Böyle bir sonuç çıkmasında cemaatlerine soru soracak uygun zaman ve mekân ayarlayan bayan din görevlilerinin olumlu katkıları da göz ardı edilemez.

3.2. Katılımcıların Bayan Din Görevlilerine Sordukları Sorulara Cevap Alma Durumları

Tablo 22-Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerine Sordukları Sorulara Cevap Alma Durumlarına Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Evet	492	82,0
Kısmen	103	17,2
Hayır	5	0,8
Toplam	600	100

Ankete katılanların bayan din görevlilerine sordukları sorulara cevap alma durumlarına göre dağılımında tablo-22'de görüldüğü üzere şöyledir; %82,0 cevap

²³⁸Dam, *Yetişkin Din Eğitimi*, s,136

²³⁹ Ayşe Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi (Kartal Örneği)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009,s.69

aldıklarını, %17,2'si kısmen cevap alabildiklerini, %0, 8'i ise sordukları soruya cevap alamadıklarını bildirmişlerdir.

Uygun'un çalışmasında, ankete katılanların %33,60 yeterli cevap aldıklarını, %52,96'sı kısmen cevap aldıklarını son olarak %11,29'ü ise sordukları sorulara cevap alamadıklarını sonucu çıkmıştır.²⁴⁰

3.3. Katılımcıların Din Görevlilerinin Mesleki Yeterliliklerine Dair Görüşleri İle İlgili Durumları

Tablo 23-Ankete Katılanların Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Mesleki bilgileri yeterlidir	372	62,0
Kısmen yeterlidir	186	31,0
Hayır, yeterli değildir	42	7,0
Toplam	600	100

Tablo-23' te bayan din görevlilerinin mesleki bilgileri yeterli midir sorusuna katılımcıların %62,0 yeterlidir derken, %31,0 bayan din görevlilerini kısmen yeterli olarak görmüştür. %7,0 olan kısım ise bayan din görevlilerini mesleki bilgi açısından tamamen yetersiz görmektedir.

Balbay tarafından Kur'an kursu hocalarına uygulanmış bir çalışmada ise araştırmaya katılan Kur'an kursu hocalarının kendilerini nasıl gördükleri sorusuna öğreticilerin % 62,9'u yeterli, % 37,1'i kısmen yeterli şeklinde cevap vermişlerdir. Yetersiz şikkını ise işaretleyen olmamıştır²⁴¹yine Cengil tarafından Çorum'da görev yapan din görevlilerine uygulanan başka bir çalışmada Kur'an Kursu öğreticilerinin "Kendinizi mesleki açıdan yeterli görüyor musunuz?" sorusuna cevapları ise şu şekilde olmuştur: %12,3 tamamen yeterli, %75,3 yeterli, %11,1 kısmen yerli ve %1,2

²⁴⁰ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri* s. 40

²⁴¹ Emine Balbay, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlilikler (Diyarbakır Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011, s.57

yetersiz.²⁴²Kur'an Kursu hocalarına yapılan anketler ile bizim bayan katılımcılara yaptığımız anket birbiriyle uyuyor. Sonuç itibariyle, Kur'an Kursu öğreticilerine yapılan anketler ile bizim bayan katılımcılara yaptığımız anketlerin birbiriyle örtüşmesinden yola çıkarak hizmeti verenler ile hizmeti alanlar birbirlerini doğrulamaktadır denilebilir.

Uygun'un çalışmasında ankete katılanların %17,20'si din görevlilerini yeterli görürken, %54,31'i kısmen yeterli %28,49'u ise yetersiz gördüklerini ifade etmişlerdir.²⁴³Ozan'ın araştırmasında Din görevlilerinin mesleki bilgileri ile ilgili sorulan soruya ankete katılanların %26,3'ü mesleki bilgileri yeterlidir, %49,7'si kısmen yeterlidir, %13,2'si yeterli değildir cevabını verirken %10,8'i ise fikrim yok cevabını vermiştir.²⁴⁴Gül'ün (2007) araştırmasında "Din görevlilerinin mesleki yeterliliği nasıldır?" sorusuna, evet yeterlidir diyenler %25, kısmen yeterlidir %62,5 ve yeterli değildir % 11,6 şeklinde çıkmıştır.²⁴⁵ Daha çok erkek din görevlileri üzerine yapılan çalışmalarda ortaya çıkan ortak sonuç, erkek din görevlileri mesleki açıdan tam olarak yeterli görülmemektedir.Tüm çalışmaları genel olarak incelediğimizde bayan din görevlilerin erkek görevlilere göre mesleki bilgi açısından daha yeterli olduğu sonucu çıkmaktadır.

3.4.Bayan Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyetlerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 24- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyeti İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok İyi	337	56,2
Normal	261	43,5
Zayıf	2	0,3
Toplam	600	100

²⁴²Muammer Cengil, "Din Görevlileri Ve Kur'an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeleri" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, Sayı 1, 2010, s.87

²⁴³ Uygun, halktaki din adamı imajı ve din görevlilerinden beklentileri, s.36

²⁴⁴ Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, s.42

²⁴⁵ Gül, *Sosyokültürel Açıdan Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, s.48

Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti ile ilgili görüşleri gösteren tablo 24'te şöyle bir dağılım olmuştur; Katılımcıların%56,2 si bayan görevlilerin konuşmalarını çok iyi bulduklarını,%43,5'i ise normal düzeyde iyi bulduklarını söylemişlerdir.%2 olan kısım ise bayan görevlilerin konuşma kabiliyetlerini tamamen zayıf olarak değerlendirmiştir. Uygun'un çalışmasında din görevlilerin konuşma kabiliyeti sizce nasıldır? Sorusuna katılımcıların %43.28 çok iyi, %40,06'sı normal, %13,44'ü ise zayıf buldukları sonucu elde edilmiştir.²⁴⁶

3.5.Katılımcıların Yaşı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo 25-Yaş İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	2,043	2	,360 p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	10,617	4	,031 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	26,086	4	,000 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	29,852	4	,000 p< 0,05

Tablo 25'te bağımsız değişkenler ile bayan din görevlilerinin iletişim becerilerini karşılaştırdığımızda sonuçlar şöyle çıkmıştır:

Bayan din görevlilerine problemlerini rahat bir şekilde sorabilme durumları ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çünkü tablo 21'den anlaşıldığı üzere katılımcıların %90,5 problemlerini rahat bir şekilde ifade edebildiğini söylüyor. Ancak Dam'ın araştırmasında yapılan ki kare analiz sonucunda, problemlerini rahat bir şekilde ifade edebilme durumu ile yaş grupları arasında ilişki 0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre din görevlilerine rahat bir şekilde sorabildiğini ifade edenlerin

²⁴⁶ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.45

oranı yaş düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Soru soramayanların oranında ise yaş düzeyi küçüldükçe artma gözlemlenmiştir.²⁴⁷

Sordukları sorulara yeterli cevap alabilme durumları ile ilgili sorunun yeterli cevap alıyorum şikkı tüm yaş gruplarında benzer yönde puan alırken kısmen alıyorum seçeneği en yüksek puanı yetişkinlerden almıştır. Yine bu konu ile Uygun'un çalışmasında yaş gruplarının her üçünde % 80'in üstünde din adamlarına sorulan sorulara yeterli ya da kısmen cevap alabildikleri ortaya çıkmıştır.²⁴⁸

Mesleki bilgi olarak yeterli olup olmama durumlarında "kısmen yeterli" şikkı en yüksek puanı yetişkinler alırken en düşük puanı yaşlılardan almıştır. Yani bayan din görevlilerin mesleki açıdan yeterlilik durumu yetişkinlerde kısmen iken yaşlıların bakışın diğer yaş gruplarından daha olumludur.

Uygun'un yaş grupları ile mesleki bilgilerin yeterliliği hususunda karşılaştırmanın sonucunda 26-40 yaş grubu olan halkın görevlilerin mesleki bilgilerin yeterliliği konusunda daha iyimser oldukları görülmektedir.²⁴⁹

Ozan'ın çalışmasında ise yaş grupları açısından değerlendirildiğinde din görevlilerinin mesleki bilgileri yeterlidir cevabını verenler 18-40 yaş grubunda %20,8 iken, 41-55 yaş grubunda %24,6 ve 55 ve üzeri yaş grubunda %51,9 şeklindedir.²⁵⁰

Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti ile ilgili durumlarda ise iletişim ile ilgili diğer konularda olduğu gibi yaş seviyesi düştükçe, konuşma kabiliyeti beğenisi azalıyor diyebiliriz.

Tablo-25'i genel olarak incelediğimizde ve benzer çalışmalardan çıkan sonuçlara baktığımızda yaş gençleştikçe bayan din görevlilerinin iletişim becerileri ilgili özelliklerde beğeni oranı azalmaktadır. Böyle bir sonucun çıkmasında gençlerin eğitim

²⁴⁷Dam, *Yetişkin Din Eğitimi*, s.137

²⁴⁸ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.79

²⁴⁹ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.77

²⁵⁰ Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, s.45

seviyelerinin daha yüksek olması ve gençlerin bayan din görevlilerine yönelik beklentilerinin daha fazla olması gibi faktörlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Yaş ilerledikçe bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumlu yönde artmaktadır*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

3.6.Katılımcıların Medeni Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo 26-Medeni Durum İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	,439	2	,803 p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	17,082	4	,002 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	22,710	4	,000 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	24,970	4	,000 p< 0,05

Tablo- 26’ a göre katılımcıların medeni durumu ile bayan din görevlilerine problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumları arasında Kay-Kare sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bayan din görevlilerin iletişim becerileri ile katılımcıların medeni durumları arasında aşağıdaki konular arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Buna göre; bayan din görevlilerine dini sorulara yeterli cevap alabilme durumunda evli bayanlar bekâr olanlara oranla sorularına daha doyurucu cevaplar aldıklarını söylemişlerdir.

Diğer bir başlık olan bayan din görevlilerinin mesleki bilgilerinin yeterlilik durumunda ise evli ve boşanmışlar bayan görevlileri daha yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Aynı şekilde bayan görevlilerinin konuşma kabiliyeti de evli ve boşanmışlar tarafından daha yeterli görülmüştür.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Evli kadınlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumlu yönde artmaktadır.” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

3.7. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo 27- Eğitim İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	2,846	2	,241 p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	26,942	4	,000 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	59,315	4	,000 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	67,202	4	,000 p< 0,05

27 numaralı çapraz tabloda; bayan din görevlilerin iletişim becerileri ile katılımcıların eğitim durumları arasında aşağıdaki konular arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Eğitim seviyesi ilköğretim olan katılımcılar, bayan din görevlilerine sorulan sorulara cevap alma durumlarında yeterli cevap aldıklarını söylerken, kısmen cevap alıyorum şikâi, en yüksek puanı yükseköğretim mezunlarından almıştır. Uygun’un çalışmasında ise ilkokul mezunlarının sordukları sorulara cevap alma durumları %100 olarak ortaya çıkmıştır.²⁵¹ Buradan eğitim düzeyi düştükçe din görevlilere olan beğenin arttığı sonucuna varabiliriz

Mesleki bilgilerinin yeterliliği durumlarında eğitim düzeyi ilköğretim olanlar bayan din görevlileri daha yeterli bulurken yükseköğretim mezunları kısmen yeterli bulmuştur. Benzer bir sonuçta Uygun’un çalışmasında ortaya çıkmıştır. %74,19 ilkokul mezunları, %89,04 ortaokul ve lise mezunları, %29,76 ile üniversite mezunları din görevlilerini yeterli görmüştür. Yükseköğretim mezunlarında çıkan bu düşük puan ile

²⁵¹ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.81

din görevlilerinin, üniversite mezunlarının büyük çoğunluğunu tatmin edecek açıklamalarda bulunamadıkları anlaşılmaktadır.²⁵² Aynı şekilde konuşma kabiliyetleri ile ilgili durumda da eğitim seviyesi düşük olanlar bayan görevlilerin çok iyi bir konuşmacı olduğunu düşünürken bu oran eğitim seviyesi yükseldikçe düşüyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yükseköğretim mezunları daha eleştirel ve tatminsizken eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olanlar bayan din görevlilerini daha yeterli ve tatminkâr buluyorlar. Böylelikle bu sonuçlar, “Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumsuzdur.” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

3.8.Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo 28- Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	5,294	2	,071 p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	7,828	4	,098 p>0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	12,664	4	,013 p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	6,236	4	,182 p>0,05

Tablo-28’ den anlaşıldığı üzere katılımcıların dini bilgi düzeyleri ile bayan din görevlilerin iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir Bu sonuçlar araştırmamızın “Dini bilgi düzeyi arttıkça bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumsuz yönde artmaktadır” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamamaktadır.

²⁵² Uygun, a.g.t., s.78

3.9.Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo 29-Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	7,384	5	,194	p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	28,035	10	,002	p< 0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	32,995	10	,000	p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	48,764	10	,000	p< 0,05

Tablo-29’ da görüldüğü üzere katılımcıların sahip oldukları dini bilgilerin kaynağı ile bayan din görevlilerinin iletişim becerileri ile arasında aşağıdaki konular arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Bayan din görevlilerine sordukları sorulara cevap alabilme durumunda kısmen cevap alıyorum şikkı, dini bilgilerin kaynağında okulun etkili olduğunu söyleyenlerden en yüksek puanı almıştır.

Sahip olduğu dini bilgi kaynağında cami ve Kur’an kurslarının etkili olduğunu söyleyenler, bayan din görevlilerini mesleki bilgi açısından yeterli görüyor ve konuşma kabiliyetinin de çok iyi olduğunu düşünüyorlar. Bunun sebebini ise öğretmen-öğrenci ilişkisinde görülen hayranlık ve yüceltme hissinden kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dini bilgilerini cami veya Kur’an Kursundan alanlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat daha olumludur*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

3.10.Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerileri Arasındaki İlişki

Tablo-30’dan anlaşıldığı üzere katılımcıların dindarlık düzeyleri ile bayan din görevlilerinin iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir Bu

sonuçlar araştırmamızın “*Dindar olmayanlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat daha olumsuzdur*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamamaktadır.

Tablo 30-Dindarlık Seviyeleri İle Bayan Din Görevlilerinin İletişim Becerilerine Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Bayan Din Görevlilerine Problemleri rahat bir biçimde sorabilme durumu	1,767	3	,622	p>0,05
Bayan Din Görevlilerine Dini sorulara yeterli cevap alabilme durumu	5,703	6	,457	p>0,05
Bayan din görevlilerinin mesleki yeterlilik durumu	16,409	6	,012	p< 0,05
Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti	6,142	6	,407	p>0,05

4. BAYAN DİN GÖREVLİLERİNİN DİN HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Din hizmeti iki türlü bilgiyi gerektirmektedir. Birincisi, dini esas ve öğretilerin bilgisi; ikincisi ise bunların kendisine ulaştırıldığı muhatap kişi ya da hedef kitlenin bilgisidir. Bu iki tür bilgi arasındaki yöntem ile ilgili düzenleme ve teknikler ulaşılmak istene hedeflerin durumuna göre ortaya çıkar. Din hizmeti ile ilgili sorunların önemli bir kısmı, dini tebliğe muhatap olan kişi ya da kişilerin özelliklerinin bilinmemesi veya dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır.²⁵³ Bu sebeple dini değil, ama dini tebliğ yöntemlerimizi yenilemek gerekmektedir. Müslüman olmanın gerektiği şartlar, temel inanç esasları değişmemiştir. Ancak, dinin mesajını insanlara ulaştırmanın şart ve imkânları çağlara göre sürekli değişmektedir. Günümüzde de din hizmetini üstlenenlerin zihnini yeniliğe açması, yeni yöntem ve tekniklerden faydalanması din hizmeti kalitesinin yükseltilmesi açısından bir gerekliliktir. Çalışmamızın bu bölümünde katılımcıların din hizmetlerine yönelik görüşleri incelenecektir.²⁵⁴

²⁵³ Hökelekli, “*Din Hizmetlerinde Yöntemle İlgili Sorunlar*”, s.52-53

²⁵⁴ Zeki Aydın, “*Din Hizmetlerinde Toplam Kalite Yöntemi*”, *Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. Ankara 2008, s.29

4.1.Cami Ya Da Kursta Dinlenen Vaaz İle İlgili Bulgular

Tablo 31- Ankete Katılanların Cami Ya Da Kursta Dinledikleri Sohbetler İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
Anlatılanları Faydasız, Sıkıcı Ve Olumsuz Buluyorum	75	13,5
Dini Yönden Faydalı Buluyorum	525	86,5
Toplam	600	100

Tablo 31’de görüldüğü üzere katılımcıların cami ya da kursta dinledikleri sohbet ve vaazları dini yönden aydınlanmalarını sağladığı için % 86,5 faydalı olduğunu düşünmekte iken, % 13,5 olan kısım ise dinledikleri vaaz ve sohbetleri genel olarak faydasız, sıkıcı ve olumsuz bulmaktadır. Uygun’un çalışmasında ise ankete katılanlar, % 46,78 dinledikleri vaaz ve sohbetleri olumlu bulurken, %47,84’ ü olumsuz değerlendirmiştir. %5.38’i ise diğer şikkını işaretlemiştir.²⁵⁵

4.2.Cami Ya Da Kurslarda Ne Tür Konu İstediklerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 32- Ankete Katılanların Cami Ya Da Kurslarda Ne Tür Konu İstediklerine Göre Dağılımı

SEÇENEKLER	SAYI	%
İman İbadet Ahlak Konuları	373	62,2
Güncel Konular(Estetik, Organ Nakli, ...)	11	1,8
İslam Hukuku(Fıkıh),İslam Tarihi	43	7,2
Aile İçi İletişim Ve Çocuk Eğitimi	113	18,8
Diğer	60	10,0
Toplam	600	100

Katılımcılar tablo-32’te görüldüğü üzere cami ve kurslarda yapılan vaaz ve sohbetlerde öncelikli olarak %62,2 iman-ibadet-ahlak konularının anlatılmasını istiyor. Ayrıca tabloda %18,8’i aile içi iletişim ve çocuk eğitimi konularını tercih ederken, %7,2’si İslam hukuku(fıkıh) ve İslam tarihi derken, %1,8’lik kısım ise güncel konular(estetik, organ nakli)gibi konuların öncelikli olmasını istiyorlar. Katılımcıların

²⁵⁵ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.42

%10'u ise diğer şikkını işaretlemiş olup yanına yaptıkları açıklamalarda genel olarak bütün konuların önemli olduğu ve birini diğerine tercih edemeyeceklerini bu sebeple hepsinden bahsedilmesi gerektiği yazılmıştır.

Dam'ın çalışmasında ise katılımcıların %37,9 iman ve ibadet, %29,5 ahlak, %19,8 güncel meseleler, %7cennet- cehennem gibi konuları, %5,8'i de kişisel dini problemlerden bahsedilmesini istemişlerdir.²⁵⁶

Uygun'un çalışmasında vaaz ve hutbelerde öncelikle hangi konulardan bahsedilmesini isterseniz sorusuna, iman-ibadet-ahlak konuları diyenler % 48,61, güncel konulardan bahsedilmesini isteyenler %17,74 çıkmıştır. Katılımcıların %31,45'i ise İslam hukuku ve İslam tarihi konuların öncelikli anlatılmasını istemişlerdir.²⁵⁷

Bayan vaizler üzerine yapılan bir araştırmada ise bayan vaizlerin yaptıkları vaaz ve sohbetlerde cemaatin ilgi duyduğu konular nedir diye sorulduğunda ilginç bir sonuç çıkmıştır. Vaizler, Cemaat tarafından en çok ilgi gören konuları % 58,1 oranında aile ve sosyal yaşantı, % 22,6 oranında ibadet, % 7,7 oranında ahlak ile ilgili olan konular şeklinde cevap vermişlerdir.²⁵⁸

4.3. Dini Gün Ve Gecelerde Yapılan Etkinlere Göre Katılımcıların Durumu

Tablo 33- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün Ve Gecelerde Yaptığı Etkinliklerle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Yeterli Ve Faydalı Buluyorum	460	76,7
Hiç Yeterli Ve Faydalı Bulmuyorum	25	4,2
Diğer	115	19,1
Toplam	600	100

²⁵⁶ Dam, yetişkin din eğitimi, s.145

²⁵⁷ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri* s.44

²⁵⁸ Ayşe İnan Kılıç, *Vaizlerin Mesleki Faaliyetleri, Yeterlikleri Ve Sorunları*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014,s.99

Dini gün ve gecelerde yapılan etkinlikleri nasıl buluyorsunuz sorusuna katılımcılar tablo-33'te görüldüğü üzere şu şekilde cevap vermişlerdir:

Yeterli ve faydalı bulanların oranı % 76,7 iken, hiç yeterli ve faydalı bulmayanların oranı %4,2'dir. Ayrıca katılımcıların %19,1 diğer şıkkını işaretlemiş yanına yaptıkları açıklamalarda genel olarak bu tür etkinliklere katılmadıkları/katılamadıkları için fikir yürütemediklerini yazmışlardır.

Ozan'ın çalışmasında, dini gün ve gecelerde yapılan etkinlikleri örneklemin %37,9'u oldukça yeterli bulurken, %46,3'ü kısmen yeterli bulmakta, %8,2'si hiç yeterli bulmamaktadır. %5,5'i fikrim yok, %2,1'i başka şekilde görüş belirtmişlerdir²⁵⁹

4.4. Katılımcıların Yaşı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 34-Yaş İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	22,551	8	,004	p< 0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	23,605	8	,003	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	4,666	4	,323	p>0,05

Yaş ile din hizmetlerine yönelik beklentilere ait bulguların karşılaştırılmasında iki maddeler arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Buna göre tablo- 34'te görüldüğü üzere Kay-Kare sonuçlarına göre anketimize katılanların düşünceleri arasındaki fark anlamlıdır. Buna göre yapılan vaaz ya da dini sohbet konularını, yetişkinler yaşlılara oranla daha olumsuz bulmuşlardır. Uygun'un çalışmasında ise her üç yaş grubunda da % 50' ye yakın kısım yapılan vaaz ve hutbeleri olumlu buluyor. Ama bu rakam çok

²⁵⁹ Ozan, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, s.55

fazla çıkmadığı için vaaz ve hutbe konularının titizlikle seçilmesi gerektiği ortaya çıkıyor²⁶⁰

Cami ve kurslarda yapılması istenilen vaaz ya da dini sohbet konularında yaşlılar en çok iman-ibadet-ahlak konularının öncelikli olarak anlatılmasını söylerken, yetişkinler bütün konularında anlatılması gerektiğini düşünüyorlar.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Yaş ilerledikçe din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

4.5. Katılımcıların Medeni Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 35-Medeni Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	58,243	8	,000	p< 0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	25,858	8	,001	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	12,623	4	,013	p< 0,05

Tablo-35’i incelediğimizde medeni hal ile din hizmetlerine yönelik beklentilere ait bulguların karşılaştırılmasında bütün maddeler arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Buna göre yapılan vaaz ya da dini sohbet konuları ile ilgili düşünceler konusunda olumsuz cevap verenler arasında en yüksek puanı bekârlar almışlardır. Yapılması istenilen vaaz ya da dini sohbet konuları ile ilgili düşüncelerde de bekârlar aileye dair konular da evli ve boşanmışlardan daha düşük puan almışlardır. Bunun sebebini evli olmadıklarından dolayı bu tür konular ilgi alanlarına girmediğinden kaynaklandığı söylenilebilir. Bayan din görevlilerinin dini gün ve gecelerde verdiği hizmetin yeterliliği konusunda da yine bekârlar bu konuda fikirlerinin olmadığını ifade ediyorlar. Bu konuda bekârların evlilere oranla cami ve kurslara daha az ilgi gösterdiği

²⁶⁰ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri*, s.81

sonucuna varabiliriz. Bu sonuçlar araştırmamızın “*Evli kadınlarda din hizmetlerine yönelik beklentiler daha olumludur.*” şeklindeki hipotezini doğrulamaktadır.

4.6. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 36- Eğitim İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	43,482	8	,000 p< 0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	62,771	8	,000 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	11,790	1	,019 p< 0,05

Eğitim durumu ile din hizmetlerine yönelik beklentilere ait bulguların karşılaştırılmasında tablo-36’ı incelediğimizde bütün maddeler arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Yapılan vaaz ya da dini sohbet konuları ile ilgili düşüncelerde olumluluk oranı ilköğretim mezunlarında daha yüksek iken eğitim seviyesi yükseldikçe bu oranın düştüğünü görüyoruz.

Yapılması istenilen vaaz ya da dini sohbet konuları ile ilgili düşüncelerde ise iman-ibadet-ahlak şikkı ilköğretim mezunları tarafından en çok tercih edilirken, Yükseköğretim mezunları bütün konuların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Uygun’un çalışmasında ise yükseköğretim mezunlarının iman-ibadet –ahlak konularını en çok tercih ettiği sonucu çıkmıştır.²⁶¹

Bayan din görevlilerinin dini gün ve gecelerde verdiği hizmetin yeterliliği konusu ile ilgili düşüncelerde de yine eğitim seviyesi yükseldikçe yeterli görme oranının düştüğünü görüyoruz.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Eğitim düzeyi arttıkça din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.*” şeklindeki hipotezini doğrulamaktadır.

²⁶¹ Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri* s.93

4.7. Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 37- Dini Bilgi Düzeyi İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	12,740	8	,121	p>0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	4,386	8	,821	p>0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	,678	4	,954	p>0,05

Dini bilgiler ile din hizmetlerine yönelik bulguların karşılaştırılması Tablo-37'den anlaşıldığı üzere bağımsız değişkenler ile din hizmetleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dini bilgi düzeyleri arttıkça din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

4.8. Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişk

Tablo 38- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X ²	SD	P	
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	52,995	20	,000	p< 0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	79,625	20	,000	p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	8,071	10	,622	p>0,05

Tablo-38'i incelediğimizde dini bilgilerinde cami ve kursların daha etkili olduğunu söyleyenlerin yapılan vaaz ve sohbetlere daha olumlu bulduğu, bu bilgilere sahip olmasında okulun etkili olduğunu söyleyenlerin ise yapılan vaaz ve sohbetleri daha olumsuz buldukları görülmektedir. Yine tabloyu incelediğimizde edindikleri dini

bilgileri kitle iletişim araçları sayesinde edindiklerini söyleyenler cami ve kurslarda yapılan vaaz ve sohbetlerde iman-ibadet-ahlak konu şikkından en az puanı alırken aile içi iletişim ve çocuk eğitimi konularının daha öncelikli olmasını tercih etmişlerdir.

Bu sonuçlar araştırmamızın, "Dini bilgilerini cami veya Kur'an kursundan alanlarda din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır" şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

4.9. Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentileri Arasındaki İlişki

Tablo 39-Dindarlık Seviyeleri İle Din Hizmetlerine Yönelik Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Yapılan Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	3,916	12	,985 p>0,05
Yapılması İstenilen Vaaz ya da Dini Sohbet Konuları İle İlgili Düşünceler	24,744	12	,012 p< 0,05
Bayan Din Görevlilerinin Dini Gün ve Gecelerde verdiği Hizmetin Yeterliliği	8,889	6	,180 p>0,05

Dindarlık ile din hizmetlerine yönelik beklentilere ait bulguların karşılaştırılması tablo 39' da incelendiğinde sadece yapılması istenilen vaaz ya da dini sohbet konuları ile ilgili düşünceler ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre kendini dindar değilim diye ifade edenler en çok İslam hukuku(fıkıh) ve İslam tarihi ile ilgili konuların öncelikli olarak anlatılmasını istiyorlar. Bunun sebebini ise İslam'ın tarihi ve temel prensip hakkında daha doyurucu bilgiler alma isteğinden kaynaklanmış olacağını düşünmekteyiz.

Bu sonuçlar araştırmamızın, "*Dindar olmayanlarda din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.*" şeklindeki hipotezimizi kısmen doğrulamamaktadır.

5.ÖRNEKLEM GRUBUNUN BAYAN DİN GÖREVLİLERİNE DAİR KİŞİSEL VE MESLEKİ BEKLENTİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Bayan din görevlilerin görev yaptıkları alanlar düşünüldüğünde, onların din hizmetini etkin bir şekilde yürütebilmesi birçok konuda donanımlı olması gerekiyor. Bununla birlikte din hizmeti götürdüğü bireylerin onlardan talep ve beklentilerinin olması kaçınılmazdır. Örneğin Semiz tarafından,65 Kur'an Kursunda öğrenim gören 948 yetişkin kadın öğrenci uygulanan bir çalışmada, kurs öğrencilerine "Kur'an Kurs öğreticisinde olmasını beklediğiniz en önemli özellikler neler olmalıdır?" sorusu sorulmuştur. Araştırmaya katılan yetişkinlerin, bir Kur'an Kursu öğreticisinde olmasını bekledikleri en önemli özellikler sırasıyla şöyle oluşmuştur: Bilgili olması, işini severek ve samimiyetle yapması, öğrenciye değer vermesi, sabırlı olması ve eğitme-öğretme bilgi ve becerisine sahip olması.²⁶²

Bu çalışmada ise literatür taraması ve benzer çalışmalardan yola çıkarak kadınların bayan din görevlilerine dair kişisel ve mesleki beklentileri üzerine bir takım özellikler belirlendi ve katılımcılara bu özelliklerin gereklilik oranları soruldu. Aşağıda bu özellikler oranları ile birlikte tablolar halinde verilecektir.

5.1. Din Görevlisi Bayanların Hafız Olması İle İlgili Durum

Tablo 40- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Hafız Olması İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	157	26,2
Kısmen Gerekli	391	65,2
Gereksiz	52	8,6
Toplam	600	100

Örneklem grubunun bayan din görevlilerine dair kişisel ve mesleki beklentilerine dair tablo-40'a baktığımızda katılımcıların %65,2'si bayan görevlilerinin

²⁶² Hatice semiz, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların din eğitimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize Üni. Sos. Bil. Enstitüsü, Rize 2011, s.127

hafız olmasını kısmen gerekli görürken %26'sı hafız olmasını çok gerekli görüyor. %8,6 olan kısım ise bayan din görevlisinin hafız olması görevlerini yerine getirme açısından hiç gerekli olmadığını düşünüyor.

5.2.Din Görevlisi Bayanların Kur'an-ı Kerimi Güzel Okuyabilme İle İlgili Durum

Tablo 41- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuması İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	499	83,2
Kısmen Gerekli	101	16,8
Toplam	600	100

Tablo 41'de Katılımcılar, bayan din görevlilerinin Kur'an'ı Kerim'i usulüne göre okumasını %83,2 çok gerekli, %16,8'i ise kısmen gerekli görmüştür. Buran anlaşıldığı üzere Kuran'ı Kerim'in usulüne göre okunması bayan din görevlilerinin mesleklerini temsil edebilmeleri açısından vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir.

5.3.Din Görevlisi Bayanların İnsani İlişkilerde Sıcak Ve Samimi Olmalı İle İlgili Durum

Tablo 42- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin İnsani İlişkilerinde Sıcak Ve Samimi Olması İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	400	66,7
Kısmen Gerekli	198	33,0
Gereksiz	2	0,3
Toplam	600	100

Örneklem grubunun bayan din görevlilerine dair kişisel ve mesleki beklentileri içinde olan insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması durumu katılımcılar tarafından, %66,7 çok gerekli, %33,0 kısmen gerekli, 0,2 ise çok gereksiz olarak ifade edilmiştir.

Özyurt'un çalışmasında, Kur'an Kursu öğreticilerine sorduğu "Öğrencilerle diyalogunuz nasıldır?" sorusuna ankete katılan öğreticilerin tamamı öğrencilerle

rahatlıkla diyalog kurabildiklerini söylemiştir. Zaman zaman öğrencileriyle iletişim kurmakta zorlanan veya onlarla iletişimi gereksiz bulan öğretici bulunmamaktadır.²⁶³

5.4.Din Görevlisi Bayanların Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Becerisi İle İlgili Durum

Bayan din görevlilerinin bazı zamanlarda öğrenci/cemaat/halk ile sadece kurs ve camilerde kurdukları diyalog yeterli olmamaktadır. Bu durumda öğrenci/cemaat/halk ile özel olarak ilgilenmek, evinde ziyaret etmek, kursa gelmediği günlerde arayıp sormak, maddi-manevi sıkıntılarında yanında olmak din hizmetinin amacına ulaşması açısından gerekmektedir.

Tablo 43- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Becerisi İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	263	43,8
Kısmen Gerekli	310	51,7
Gereksiz	27	4,5
Toplam	600	100

Bayan din görevlilerinin cemaatin problemleriyle ilgilenme becerisi katılımcılar tarafından %51,7 kısmen gereklidir derken %43,8 i bunun çok gerekli olduğu görüşündedir. Bayan görevlinin cemaatin problemleri ile ilgilenmesinin gereksiz olduğunu düşünenlerin oranı ise % 4,5'dir.

Özyurt'un çalışmasında ise Kur'an kursu öğretmenlerine "ders dışında öğrencilerinizle ilgilenir misiniz?" sorusu yöneltilmiş ve ankete katılan öğretmenlerin % 88'i ders dışında öğrencileriyle daima ilgilendiğini, % 8'i ise bazen ilgilendiğini söylemiştir. Öğrencilerle ilgilenmek için vakti olmayan öğretici sayısı sadece 1'dir. Bu soruya % 88'in olumlu cevap vermesi öğretmenlerin meslek sevgisi ve sorumluluğunun bilincinde olduğunu göstermektedir.²⁶⁴

²⁶³ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi (Kartal Örneği)* s.88

²⁶⁴ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi (Kartal Örneği)* s.89

Korkmaz'ın benzer çalışmasında Kur'an kursu öğretmenleri, "öğrencilerin sorunlarını çözmelerine kılavuzluk etme" konusunda kendilerinin "az veya çok" yetersiz olduğunu düşünen öğretmenlerin oranı (% 5,5) düşük gözükmektedir. Sözü edilen konuda kendilerinin "oldukça veya tam yeterli" olduklarını düşünenlerin oranı ise % 76,1'dir. Kendilerini orta düzeyde yeterli görenler (% 17,6) de hesaba katıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (% 93,7) bahsi geçen konuda kendilerini yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Bu bulgular onların "öğrencilerin sorunlarını çözmelerine kılavuzluk etme" konusunda kendilerine güvendikleri, kendilerinde eksiklik görmedikleri şeklinde yorumlanabilir.²⁶⁵

5.5. Din Görevlisi Bayanların Görevine Bağlılığı İle İlgili Durum

Tablo 44- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Görevine Bağlılığı İle İlgili Görüşleri

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Çok Gerekli	430	71,7
Kısmen Gerekli	167	27,8
Gereksiz	3	0,5
Toplam	600	100

Bayan din görevlilerinin görevlerine bağlı olması beklentisini tablo 44'ü incelediğimizde %71,7'lik kısım bunu çok gerekli görürken, görevine bağlı olmasını kısmen gerekli görenlerin oranı %27,8'dir. Çok küçük bir grup ise %0,5 ile görevine bağlı olmasını gereksiz görmektedir.

Katılımcıların verdikleri cevaplara baktığımızda neredeyse tamamı bayan din görevlisinin görevine bağlı olmasını istemiştir.

²⁶⁵ Mehmet Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*, (doktora tezi), Erciyes üni. Sos. Bil. Enstitüsü, Kayseri 2009, s.263

5.6. Din Görevlisi Bayanların Giyim Ve Kuşamda Modern Ve Bakımlı Olmalı İle İlgili Durum

Tablo 45- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olması İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	135	22,5
Kısmen Gerekli	403	67,2
Gereksiz	62	10,3
Toplam	600	100

Giyim kuşamında modern ve bakımlı olması sizce gerekli midir diye sorduğumuzda ankete katılanların, %10,3'ü modern ve bakımlı olmasını çok gereksiz olarak düşünürken,%67,2'si bunu kısmen de olsa gerekli olarak görmektedir. Katılımcıların sadece % 22,5'i bayan görevlilerin modern ve bakımlı olması gerektiği görüşündedir.

Korkmaz'ın çalışmasında Kur'an kursu öğreticileri "kılık-kıyafeti, kullandığı dili, diğer tutum ve davranışlarıyla öğrencilere iyi bir model olma" konusunda kendilerinin "az veya çok "yetersiz olduğunu düşünen öğretmenlerin oranı (% 1,2) yok denecek kadar azdır. Sözü edilen konuda kendilerinin "oldukça veya tam yeterli" olduklarını düşünenlerin oranı ise% 87,2'dir. Kendilerini orta düzeyde yeterli görenler (% 10,9) de hesaba katıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamının (% 98,1) bahsi geçen konuda kendilerini yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle, Kur'an kursu öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun giyim-kuşam, dil, tutum ve davranışlarla öğrencilere iyi bir model olma konusunda kendilerine güvendikleri, kendilerinde eksiklik görmedikleri söylenebilir.²⁶⁶

Sonuç olarak araştırmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamına yakını "kılık-kıyafeti, kullandığı dili, diğer tutum ve davranışlarıyla öğrencilere iyi bir model olma" konusunda kendilerini yeterli düşünmüşlerdir. Ancak mülakatlarda dile getirilen

²⁶⁶ Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*, s.257

görüşlere bakıldığında bazı öğreticilerin meslektaşlarını -kendi çalışmamızda çıkan sonuçta olduğu gibi öğrenci ve cemaatlerin-bu konuda eleştirdikleri ve onlarda bir takım eksiklikler gördükleri söylenilebilir.

5.7. Din Görevlisi Bayanların Mütevazı Ve Uyumlu Olmalı İle İlgili Durum

Tablo 46- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Mütevazı Ve Uyumlu Olması İle İlgili Görüşleri

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Çok Gerekli	371	61,8
Kısmen Gerekli	227	37,8
Gereksiz	2	0,3
Toplam	600	100

Bayan görevlilerin mütevazı ve uyumlu olması ile ilgili beklentiler için tablo-49' a baktığımızda %61,8 katılımcı mesleklerini temsil etme açısından mütevazı ve uyumlu olmasının çok gerekli olduğunu ifade etmiştir. Yine %37,8 katılımcı bunu kısmen gerekli görürken %0,3'ü mütevazı ve uyumlu olmasını çok gerekli görmemektedir.

5.8. Söz Ve Davranışlarında Uyumlu Ve Tutarlı Olmaları İle İlgili Durum

Tablo 47- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Söz Ve Davranışlarında Uyumlu Ve Tutarlı Olması İle İlgili Görüşleri

<i>SEÇENEKLER</i>	<i>SAYI</i>	<i>%</i>
Çok Gerekli	447	74,5
Kısmen Gerekli	152	25,3
Gereksiz	1	0,2
Toplam	600	100

Tablo-47' ye baktığımızda bayan din görevlisi söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalıdır görüşü %74,5'lik bir oranla çok gerekli olarak görülürken,%25,3'ü bunu kısmen gerekli görmüştür.%0,2 ise bayan din görevlisinin tutarlı olmasını mesleğini temsil açısından gereksiz olduğunu ifade etmiştir.

5.9. Din Görevlisi Bayanların Cenaze Yıkaması Ve Mevlit Okuma İle İlgili Durum

Tablo 48- Ankete Katılanların Bayan Din Görevlilerinin Cenaze Yıkaması Ve Mevlit Okuması İle İlgili Görüşleri

SEÇENEKLER	SAYI	%
Çok Gerekli	102	17,0
Kısmen Gerekli	420	70,0
Gereksiz	78	13,0
Toplam	600	100

Bayan din görevlisi sizce cenaze yıkamalı, mevlit okumalı mıdır diye sorduğumuzda %70 katılımcı bu işleri yerine getirmesi kısmen gereklidir derken, %17'si bunu çok önemli olarak görmüştür. %13,0'lık bir kısım ise bayan din görevlisinin cenaze yıkamasını ve mevlit okumasını gereksiz olarak değerlendirmektedir.

5.10. Katılımcıların Yaşı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Tablo 49- Yaş İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı			
	X²	SD	P	
Hafız Olmalı	5,251	4	,263	p>0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	2,540	2	,281	p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	9,051	4	,060	p>0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	4,709	4	,318	p>0,05
Görevine bağlı olmalı	2,132	4	,711	p>0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	3,052	4	,549	p>0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	,725	4	,948	p>0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	8,057	4	,090	p>0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	8,094	4	0,88	p>0,05

Katılımcıların yaşları ile bayan görevlilerin mesleki ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili beklentiler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Böyle bir sonuç çıkmasının sebebi ise ankete katılan katılımcıların kişisel ve mesleki beklentiler ile ilgili bütün

başlıkların tüm yaş gruplarınca genel anlamda gerekli görülmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Yaş ilerledikçe bayan din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklenti Düzeyi Artmaktadır” şeklindeki hipotezini doğrulamamaktadır.

5.11. Katılımcıların Medeni Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Tablo 50- Medeni Durum İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Hafız Olmalı	2,443	4	,655 p>0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	1,071	2	,585 p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	8,013	4	,091 p>0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	4,228	4	,376 p>0,05
Görevine bağlı olmalı	1,885	4	,757 p>0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	7,696	4	,103 p>0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	6,000	4	,199 p>0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	4,019	4	,403 p>0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	7,131	4	,129 p>0,05

Tablo-50' de görüldüğü üzere ankete katılanların medeni durumları ile bayan görevlilerin mesleki ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili beklentiler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çünkü ankete katılan evli, bekâr ya da dul olan tüm katılımcıların kişisel ve mesleki beklentiler ile ilgili başlıkların tamamını genel anlamda gerekli görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlar araştırmamızın “Bekâr bayanların bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır” şeklindeki hipotezini doğrulamamaktadır.

5.12.Katılımcıların Eğitim Durumu İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Tablo 51-Eğitim İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Hafız Olmalı	9,308	4	0,54 p>0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	,800	2	,670 p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	23,617	4	,000 p< 0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	19,403	4	,001 p< 0,05
Görevine bağlı olmalı	9,715	4	,046 p< 0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	5,915	4	,206 p>0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	10,143	4	,038 p< 0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	21,261	4	,000 p< 0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	3,994	4	,407 p>0,05

Eğitim ile bayan görevlilerin mesleki ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili beklentiler ait bulguların karşılaştırılması Tablo-51’de görüldüğü üzere şu şekildedir

Katılımcıların, bayan din görevlisinin hafız olması, Kur’an-ı Kerimi usulüne göre okuyabilmesi ve cenaze yıkayabilmesi ve mevlit okuması ilgili görüşleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Bayan görevlinin insani ilişkilerde sıcak ve samimi olmaları, cemaatin problemleriyle ilgilenme becerileri, görevlerine bağlılığı, söz ve davranışlarında tutarlılığı ile katılımcıların eğitim durumlarına göre görüşlerini karşılaştırdığımızda aralarında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Buna göre yükseköğretim mezunları bahsedilen konularla ilgili kişisel özelliklerin çok gerekli olduğunu düşünmektedirler“

Bu sonuçlar araştırmamızın “Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi de artmaktadır” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

5.13.Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Tablo 52- Dini Bilgi Düzeyi İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Hafız Olmalı	4,336	4	,362 p>0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	3,743	2	,154 p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	4,122	4	,390 p>0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	5,129	4	,274 p>0,05
Görevine bağlı olmalı	1,828	4	,767 p>0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	2,879	4	,578 p>0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	2,812	4	,590 p>0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	2,500	4	,645 p>0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	10,268	4	,036 p< 0,05

Dini bilgiler ile bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterliliklere ait bulguların karşılaştırılması Tablo-52'den anlaşıldığı üzere cenaze yıkama ve mevlit okuma ile ilgili anlamlılık hariç, katılımcıların dini bilgi düzeyi ile diğer maddeler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dini bilgi düzeyleri arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır.*” şeklindeki hipotezimizi kısmen doğrulamamaktadır.

5.14.Katılımcıların Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Sahip oldukları dini bilgi kaynağı ile bayan görevlilerin mesleki ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili beklentiler ait bulguların karşılaştırılması Tablo-53' de görüldüğü üzere şu şekildedir.

Sahip oldukları dini bilgi kaynağına göre katılımcılar ile bayan din görevlisinin hafız olması arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre bayan din görevlisinin hafız olması gereksizdir cevabı, özel derslerle kendini yetiştirenler veya “aile- kurs-okul” gibi sahip oldukları dini bilgilerin kaynağında bir değil birçok unsurun etkili

olduğunu ifade edenler tarafından verilmiştir. Böyle bir sonuca varmalarının sebebini ise çok yönlü eğitim almalarından kaynaklanmış olabilmektedir.

Bilgi kaynaklarına göre, insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması ve cemaatin problemleri ile ilgilenme becerilerinin Bayan din görevlileri için çok gerekli olduğu cevabını verenler, sahip oldukları dini bilgilerin kaynağında arkadaş ve akraba çevresinin etkili olduğunu düşünenlerdir. Böyle düşünmelerinde dini bilgilerini öğrendiği arkadaş ve akraba çevresinin zihninde bıraktığı olumlu izlenimler ve aralarında dini yaşam deneyimlerinin etkili olduğunu tahmin etmekteyiz.

Sahip oldukları dini bilgi kaynağı ile bayan görevlilerin mesleki ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili beklentiler ile ilgili diğer maddeler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dini bilgilerini okulda alanların bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır*” şeklindeki hipotezini kısmen doğrulamamaktadır.

Tablo 53- Sahip Oldukları Dini Bilgilerin Kaynağı İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki Ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Hafız Olmalı	29,433	10	,001 p< 0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	2,752	5	,738 p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	19,874	10	,030 p< 0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	22,452	10	,013 p< 0,05
Görevine bağlı olmalı	9,659	10	,471 p>0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	8,972	10	,535 p>0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	8,845	10	,547 p>0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	16,370	10	,090 p>0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	9,718	10	,466 p>0,05

5.15.Katılımcıların Dindarlık Seviyeleri İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri Arasındaki İlişki

Tablo 54-Dindarlık İle Bayan Din Görevlilerinin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleriyle İlgili Beklentilere Ait Bulguların Karşılaştırılması

Bağımsız Değişkenler	Bayan Din Görevlisi İmajı		
	X ²	SD	P
Hafız Olmalı	16,256	6	,012 p< 0,05
Kur'an-ı Kerimi Usulüne Göre Okuyabilmeli	1,973	3	,578 p>0,05
İnsani İlişkilerde Sıcak ve Samimi Olmalı	,828	6	,991 p>0,05
Cemaatin problemleriyle ilgilenmeli	5,540	6	,477 p>0,05
Görevine bağlı olmalı	2,864	6	,826 p>0,05
Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmalı	12,587	6	,050 p< 0,05
Mütevazı ve uyumlu olmalı	20,075	6	,003 p< 0,05
Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olmalı	9,165	6	,165 p>0,05
Cenaze yıkayabilmeli ve mevlit okumalı	13,664	6	,034 p< 0,05

Dindarlık İle bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklentilere ait bulguların karşılaştırılması tablo-54 incelendiğinde dindar değilim diyenler bayan din görevlisin hafız olmasını çok gerekli görürken kendilerini çok dindar olarak tanımlayanlar hafız olmasını kısmen gerekli görmektedir. Böyle bir sonuç çıkması dindar olmayanların dini konularda yeteri kadar bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanmış olabilir.

Kendilerini az dindar olarak tanımlayanlar, bayan din görevlisinin giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olmasının çok gerekli olduğunu düşünürken dindar olanlar bu konuyu tamamen gereksiz olarak görmektedir. Yine az dindarlar bayan din görevlisinin mütevazı ve uyumlu olmasında çok gerekli şıkkında en yüksek puanı almışlardır.

Bayan din görevlilerinin cenaze yıkaması ve mevlit okuması hususunda ise yüksek derecede dindar olarak kabul edenler bunu çok gerekli olarak görürken kendini sade dindar hissedenler bu konunun kısmen gerekli olduğunu düşünmektedirler.

Bu sonuçlar araştırmamızın “*Dindarlık düzeyi arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi de artmaktadır.*” şeklindeki hipotezimizi kısmen doğrulamamaktadır.

5.16. Din Görevlilerinin Özellikleri Ve Katılımcıların Din Görevlilerine Dair Beklentileri

Ankete katılanlara din görevlilerinin özellikleri ve onlardan beklentileriniz hususunda söylemek istedikleri şeyleri açık uçlu bir soru olarak soruldu. Büyük çoğunluğu teşekkür etmekle birlikte, beklentileri ile ilgili düşüncelerini şu şekilde sıralamışlardır:

-Din görevlileri vazife aldıktan sonra daha çok çalışması toplumun sorunlarına eğilmeli, sıradan bir görevli gibi değil İslam'ı temsil ettiklerini her hal ve hareketlerine yansıtmalılar

-Din görevlisi olmanın gerektirdiği sorumluluğun farkında olmalarını istiyorum

-Görev yaptığı çevrede bulunan insanları daha yakından tanımlarını, sorunlarını dinlemelerini ve yönlendirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Kişileri psikolojik ve sosyal yönden aydınlatmalı, neyi niçin yapmaları gerektiğini onların anlayabileceği şekilde anlatmalarını, sabırlı ve anlayışlı olmalarını diliyorum.

-Göreve alınırken sözlü mülakatların dışında halka örnek olabilecek Peygamber'in ahlaki vasıflarını taşıyan hocalar tercih edilmeli

-Formasyon almaları gerektiğini düşünüyorum

-Halkla ilişkileri daha iyi olmalı, halkın gelmesini beklemeden halka inip dini ve ilmi konuları anlatmalılar.

-Din görevlilerinin gerek görüntü gerek bilgi gerekse insan ilişkileri konusunda tam donanımlı olması gerektiğini düşünüyorum

-Sorulan sorulara tam, gerçek İslam'a uygun (ılımlı değil) şeriata uygun yumuşatmadan net cevaplar bekliyorum.

-Bayan din görevlilerinin kendilerini her konuda çok mükemmel yetiştirmesini, donanımlı olmasını isterim. Hayatlarını gördüğümde, yaşantılarına söylemlerini aktardıkları konusunda tatmin olmak istiyorum.

-Sohbet toplulukları yapılmalı, cemaat, tarikat değil gerçek din ne diyor bu konularda vaazlar yapılmalıdır.

-Çok fazla istifade etsek de biraz daha güvenli, kendine inanan maaşlarının hakkını veren kişiler olmalıdır.

-Din görevlilerinin namaz konusunda(cemaatle namaz kılma-Cuma namazı-cenaze namazı)uygulamalı olarak ders anlatmalarını, kurs öğrencileri ile birlikte camilere vakit namazlarına iştirak etmelerini faydalı olacağını düşünüyorum.

-Bir hoca öncelikle İslam'ın emirlerine göre giyinmesin bilmeli her hareketi ile örnek olmalı, dini yaşamalı ve yaşatmalıdır. Söylediği ile yaptığı çatışmamalıdır.

- Örnek oldukları her konuda daha itinalı olmalılar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı görev yapan bayan din görevlileri, kadına yönelik din eğitiminin önemli bir bölümünü üstlenmiş durumdadır. Bayan din görevlilerinin vazifesi sadece kadınlara Kur'an öğretmek, onlardan gelen dinî soruları cevaplandırmak ve onları dinî konularda bilgilendirmekle kalmaz, aynı zamanda aile içi sorunların çözümünde danışmanlık ve rehberlik yapma, cezaevi, kadın sığınma evi gibi özel koşullarda bulunan kadınlara motivasyon sağlama, yaşlı ve hastalara rehabilitasyon hizmeti sunma, çocuk evi ve bakım merkezi gibi mekânlarda psikolojik travma yaşayan çocuk ve gençlere rehberlik yapma gibi daha pek çok hizmet sahasında faaliyet gösterirler. Bahsedilen bu görev alanlarının bir kısmı câmi içinde câmiye devam eden belli bir kesime yönelik yapılıyor olsa da câmi dışı din hizmetlerinden sayılabilecek sosyal faaliyetler emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker çerçevesinde hemen her kesime hitap etmektedir.

Bizde bu çalışmamızla Bayan din görevlisinin imajı ve mesleğini temsil gücünü ortaya koymayı amaçlamaktayız. Çalışmamızda Diyanet İşleri Başkanlığının kadınlara yönelik din hizmetleri, bu hizmeti üstlenenler ile birlikte din görevlisi ve ona dair özellikler gibi konular kavramsal olarak anlatılmakla birlikte bayan din görevlilerinin imajı, iletişim becerileri, bayanlara yönelik yaptıkları din hizmetleri, bayan görevlilere dair mesleki/kişisel görüşler ve beklentilerde ele alınmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, ankete katılanların büyük çoğunluğunu 40-59 ve 18-39 yaş aralığında bulunanlar oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük bölümü evli ve eğitimleri ilköğretim seviyesindedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu dini bilgi açısından kendilerini tam olarak yeterli görmemektedirler ve çeşitli açılardan öğrenme gereksinimi içinde bulunmaktadırlar

%50'e yakın katılımcının dini bilgilerinin kaynağında cami ve Kur'an kurslarının etkili olduğu sonucu çıkıyor. Aynı şekilde "dini bir konuda ilk kime başvurursunuz?" sorusunda da çoğunluk Kur'an Kursu öğrencileri ve bayan vaizler cevabını vermiştir. Araştırmadaki sonucun Türkiye'de yapılan diğer araştırmalardan

farklı olarak cami ve Kur'an Kursları oranının yüksek olmasında örneklem grubunun çoğunluğunun anketin uygulandığı tarih itibariyle Kur'an Kursuna devam eden kursiyerler olmasından kaynaklanmış olduğu düşünülmektedir.

Bayan din görevlisi denilince aklınızda oluşan ilk imaj nedir sorusuna, çok büyük bir çoğunluk olumlu olarak cevap vermiştir. Ancak genel anlamda bayan din görevlilerine karşı olumsuz imaj varsa bunun en önemli nedeni nedir sorusuna katılımcıların yarısına yakını olumsuz bir durum olmadığını söylerken, katılımcıların diğer yarısı olumsuz imajın nedeni olarak en çok yazılı-görsel medya ile bayan din görevlilerinin söz ve davranışlarındaki tutarsızlık olduğunu belirtmiştir

Ankete katılanların yaklaşık yarısına yakını bayan din görevlilerinin istenen düzeyde topluma örnek olamadıklarını ifade ederken, bayan din görevlilerinin topluma yeterince örnek olduğunu söyleyenlerde azımsanmayacak bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Ancak sonucun %50'lerde kalması bayan din görevlilerinin topluma örnek olma noktasında daha çok çaba sarf etmelerini gerektirmektedir.

Bayan din görevlilerinde görülen en büyük eksiklik nedir sorusuna deneklerimizden yarısı bir eksiklik olmadığını ifade etse de geriye kalan katılımcıların bir bölümü kılık kıyafetteki olumsuzluklar, söz ve davranışlarındaki tutarsızlıklar seçeneklerini tercih etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların, "*Bayan hocalar kılık kıyafet, yaşantı şekline dikkat etmeli.*" gibi ve benzeri ifadelerden kılık kıyafetin toplum tarafından çok önemsendiği görülmektedir.

Ankete katılanların büyük çoğunluğu bayan din görevlilerine genel olarak her türlü problemlerini sorabildiklerini ve sordukları sorulara cevap aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, bayan din görevlilerini mesleki bilgileri yeterli, konuşma kabiliyetini iyi olarak değerlendirmektedir. Bu durum sıkıntıları paylaşma konusundaki rahatlığı ve samimiyeti öğrencilerine/cemaatlerine hissettirebildiğini ve iyi rehberlik ettiğini göstermektedir.

Ankete katılanların büyük çoğunluğu cami ya da kursta dinledikleri sohbet ve vaazları dini yönden aydınlanmalarını sağladığı için faydalı olduğunu düşünmektedir. Ayrıca cami ya da kurslarında daha çok iman-ibadet-ahlak konulardan bahsedilmesini

istemektedirler. Dini gün ve gecelerde yapılan etkinlikler yeterli ve faydalı bulunmaktadır.

Bayan din görevlisinde olması gereken özelliklere hiç kimse tamamen gereksiz olarak kabul etmese de, çok gerekli kısmen gerekli olanları grupladık. Katılımcılar, bayan din görevlisinde bulunması gereken çok önemli nitelikleri şu şekilde sıralamıştır: Kuran'ı Kerimi usulüne göre okuması, söz ve davranışlarda tutarlı olması, görevine bağlılığı, insani ilişkilerde sıcak ve samimi olması, mütevazı ve uyumlu olması. Kısmen gerekli olan özellikler ise cenaze yıkaması ve mevlit okuması, giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olması, hafız olması, cemaatin problemleri ile ilgilenme becerisi olarak sıralanmıştır. Sonuç olarak kadınların her maddenin kısmen de olsa olması gerektiğini düşünmesinden dolayı bayan din görevlisinde olması gereken niteliklerin nerdeyse tamamını taşımalarını istiyorlar.

Araştırma kapsamında bağımsız değişkenler olarak belirlenen yaş, eğitim durumu, medeni durum, dini bilgi düzeyi, dindarlık, sahip oldukları dini bilginin kaynağı gibi farklı durumlarda, kadınlar arasında anlamlı değişikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Örneğin, yaşanan her toplumda gençler ile yaşlılar arasında olayları ve kişileri değerlendirmede farklılıklar söz konusudur. Bu farklı yaş durumunun bayan din görevlilerine bakışlarında da etkili olacağı varsayılmaktadır. Bu sebeple yaş ile bayan din görevlisi imajı ilişkisinde gençlikten yetişkinliğe, orta yaşlılığa oradan da yaşlılığa doğru ilerledikçe din görevlisine karşı bakışta olumluluk oranının yükseldiğini görmekteyiz. Genel bir değerlendirmeden sonra alan araştırmasında elde edilen verilerin hipotez bulgularıyla karşılaştırması neticesinde ortaya çıkan sonuçları ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

Bayan din görevlisinin imajı ile ilgili sonuçlar;

-“ Kadınların yaşı ilerledikçe zihinlerindeki bayan din görevlisi imajı da olumlu yönde değişmektedir.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

- “Evlilerde bayan din görevlisi imajı daha olumludur.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlileri hakkındaki olumsuz imajı artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Dini bilgi düzeyi arttıkça din görevlisi imajı olumsuz yönde artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.

-“Dini bilgilerini cami veya Kur’an Kursundan alanlarda bayan din görevlisi imajı daha olumludur” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Dindar olmayanlarda bayan din görevlisi imajı daha olumsuzdur” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili sonuçlar;

-“Yaş ilerledikçe bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumlu yönde artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Evli kadınlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumlu yönde artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumsuzdur.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Dini bilgi düzeyi arttıkça bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat olumsuz yönde artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

- “Dini bilgilerini cami veya Kur’an Kursundan alanlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat daha olumludur.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Dindar olmayanlarda bayan din görevlisinin iletişim becerileri ile ilgili kanaat daha olumsuzdur.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

Bayanlara yönelik din hizmetleri ile ilgili sonuçlar

-“Yaş ilerledikçe din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

-“Evli kadınlarda din hizmetlerine yönelik beklentiler daha olumludur.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

-“Eğitim düzeyi arttıkça din hizmetlerine yönelik beklentiler daha yüksektir.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

-“Dini bilgi düzeyleri arttıkça din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.

-“Dini bilgilerini cami veya Kur’an kursundan alanlarda din hizmetlerine yönelik beklentiler olumlu yönde artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

- “Dindar olmayanlarda din hizmetlerine yönelik olumlu beklentiler düşmektedir.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

Bayan din görevlisi ile ilgili mesleki ve kişisel beklentiler ilgili sonuçlar;

- “Yaş ilerledikçe bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

- “Bekâr bayanların bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır” şeklindeki hipotezini doğrulamamaktadır.

- “Eğitim düzeyi arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi de artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

- “Dini bilgi düzeyleri arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

- “Dini bilgilerini okulda alanların bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi artmaktadır” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

- “Dindarlık düzeyi arttıkça bayan din görevlilerinin mesleki ve kişisel yeterlilikleriyle ilgili beklenti düzeyi de artmaktadır.” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmamıştır.

Tüm bu sonuçlara bağlı olarak diyebiliriz ki bayan din görevlileri mesleki bilgi, uygulama ve yaşayış bakımından genel itibariyle mesleklerini temsil etme gücüne sahip olsalar da toplum tarafından istenen düzeyde anlaşılammaktadır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen yaygın din eğitimi faaliyetlerinden, kadınların önemli bir kısmı haberdar değildir. Örneğin kadınların pek çoğu, aile bürosu, müftülüklerin danışma hattı hatta bayan vaizi bile bilmemektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla, her türlü iletişim vasıtaları kullanılarak, yapılacak olan çalışmalar kadınlara duyurulmalıdır. Özellikle, her kesimden kadının katılabileceği programlar yapılmalı, gerçekleştirilen bu faaliyetleri takip edebilmesi için, yapılacak olan çalışmalar düzenli olarak ilan panoları ya da bültenler şeklinde yayınlanmalıdır.

Kadınların bir kısmı ise cami programlarından haberdar olsa bile mekân ile alakalı bir fiziksel ortamdan kaynaklanan sıkıntılar yaşamaktadırlar. Kadınların camiye olan isteklerinin arttırılması için, topluca yapılan ibadatlere katılımını sağlayacak mekânsal şartların hazırlanması gerekmektedir. Bu sebeple camilerde kadınlar için ayrılmış bölümler yeniden düzenlenmeli, abdest almak için hazırlanan kısımlar, kadınların da rahatça kullanabilecekleri alanlar haline getirilmelidir. Bunlar gerçekleştirildiği takdirde, pek çok kadın, daha rahat bir şekilde ve içtenlikle, yapılan dini faaliyetlere katılacaktır. Bu durum ise bayan din görevlileri ile toplum arasındaki iletişime olumlu düzeyde katkı sağlayacaktır.

Bayan din görevlilerinin verimli bir din hizmeti ve hizmet kalitesinin arttırılması için diksiyon ve hitabet kursu gibi hizmet içi seminerlerin müftülük tarafından, daha sık aralıklarla ve mümkünse görev mahallinde yapılması büyük önem arz etmektedir.

Son olarak araştırma kapsamında bağımsız değişkenler olarak belirlenen yaş, medeni hal, eğitim durumu, dini bilgi düzeyleri, sahip oldukları dini bilgileri edindikleri yerler, dindarlık düzeyleri gibi farklı durumlarda, kadınlar arasında anlamlı değişikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. DİB'in cami içi ve cami dışı hizmetlerinden faydalanma ve bayan din görevlileri ile etkili bir iletişimin sağlanması gibi konularda ortaya çıkan bu farklılaşmalar üzerinde durularak, yaygın din eğitimi faaliyetlerinin verimini arttırmak adına, daha kapsamlı ve derinlemesine çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, İbrahim, “Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.2, s s.621-629.

-----Acar, “Çağdaş Toplumda İdeal Din Görevlisi Portresi” , *Din Kültür Ve Çağdaşlık (2004 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliği Ve Müzakereleri)*, TDV Yay. Mayıs 2007, s s. 49-52

-----Acar, “Etkili Bir Din Hizmeti Açısından Hz. Peygamberin Örnekliliği”, *Diyamet İlmi Dergi*, C.38, S.4, s s.63-76

Acluni, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbâs, Beyrut, 1408/1994.

Ağırman, Mustafa, “Dine Hizmette İlkeler Ve Örnekler”, *Etkili Din Görevlisi*, ed. Şaban Karaköse, Tedef Yay. İstanbul 2015 s s. 3-24.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani, *Müsnedu el-İmam Ahmed b. Hanbel*, Thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1998/1419.

Akpolat, Sabri, “İletişim Asrında Din Görevlileri”, *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Der. Hayrullah Köken, DİB Yayınları, Ankara 2006, ss.127-146.

Altaş, Nurullah, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.41, C.41,2000, s s. 327-350.

Arabacı, Fazlı, “Din Hizmetlerinde Sosyal Bilim Verilerinden Yararlanma Gereği”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.1, s s. 88-106.

Aşkoğlu, Nevzat Y. “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, *1.Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım)*,DİB Yay. Ankara 2008,C.2, s s. 543-549.

Aycan, İrfan, “İslam Geleneğinde Cami Ve Kadın”, *Cami Kadın Ve Aile*, DİB Yay. Ankara 2013, s s.13-22.

Aydın, Muhammed Şevki, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.

-----Aydın, “Vaazlarda Doğru Bilginin Hayatiliği”, *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu(17-18 Aralık)*, DİB Yayınları, Ankara 2013 s s. 313-321.

Aydın, Zeki, “Din Hizmetlerinde Toplam Kalite Yöntemi”, *Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. Ankara 2008, s s.25-33.

Balbay, Emine, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Yeterlikler (Diyarbakır Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011.

Başar, Serpil,

http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevi_bakim/makale_01.Asp

Erişim Tarihi: 04.02.2017

Bayraktar Karahan, Fatma, “Çocuk Ve Genç Odaklı Kurumlarda Din Hizmeti: Yöntem Ve İlkeler”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmeti Rehberi*, Ankara 2015, s s.125-134.

Bayraktar, M. Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984.

Beşer, Faruk, *Kadının Çalışması Sosyal Güvenliği Ve İslam*, Nun Yay. İstanbul 1995.

Bilgin, Beyza. Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 1997.

Buhari, Ebu Abdillan el-Cufi, *el-Camiu's-Sahih*, Daruİbn Kesir, Şam 2002.

Bulut, Mehmet, “Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş Yılları”, *Diyanet Aylık Dergi*, 2014, S. 279, s s. 6-11.

Cebeci, Suat, “Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık Ve Rehberliğin Temelleri”, *Diyanet Aylık Dergi*, S.240, 2010, s s. 25-27.

Cengil, Muammer, “Din Görevlileri ve Kur’an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeleri” *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, Sayı 1, 2010 s s. 79-101.

Çakan, İsmail Lütfi, *Dini Hitabet Çeşitleri-İlkeleri-Örnekleri*, Marmara Üniversitesi Fakültesi Vakfı Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2013.

Çekin, Abdülkadir, *Din görevlisinden Beklentiler Ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri (Elazığ- Erzurum-Malatya-Urfa Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sos. Bil. Ens. Sakarya 2005.

Çitçi, Oya, *Kadın Sorunu Ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1982.

Çoştı, Yakup, *Toplumsallaşma Ve Dindarlık (Samsun Örneği)*, TDV Yay. Ankara 2011.

Dam, Hasan, *Yetişkin Din Eğitim*, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2012.

Deylemi, Ebu Şüca Şiruye b. Şehredar b. Şiruye, *El Firdevs bi-Mesur el-Hitab: el-Firdevsü’l –Ahbar*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1986.

Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay. Ankara 2005.

Dökmen, Üstün. “*Sanatta Ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları Ve Empati*”, Sistem Yayıncılık, 13. Baskı, İstanbul 2000.

Ebu Davud, Süleyman b Eşas b. İshak es-Sicistânî, *Sünen-ü Ebî Davûd*, Mektebet-ü İbn Hacer, Dimeşk 2003.

El- Belazuri, Fütuhu’l- Buldan Çev. Mustafa Fayda, Ankara Kültür Bakanlığı Yay. 2002

Er Sabuncuoğlu, Melek, ”Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Psikolojik Özellikleri Ve İletişim”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmeti Rehberi*, Ankara 2015, s s.57-69.

Görgülü, Faruk, “Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar İle Yeni Yüzyıl, Yeni Diyanet Üzerine Söyleşi”, *Diyanet Aylık Dergi*, 2014, S.279, s s.18-25.

Gün (Yiğit), Ayşegül, *Yaygın Din Eğitimi Kapsamında Kadının Eğitimi*, (Doktora Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2011.

Hadislerle İslam, DİB Yayınları, Ankara2014.

Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çeviren: Salih Tuğ, İmaj Yayınları, Ankara 2003,

Hatipoğlu, Nihat, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi Ve Özellikleri”, *Diyanet İlmi Dergi*, 1992. C.28. S.4. s.97-111.

Hayrettin Gül, *Sosyokültürel Açından Din Görevlilerinin Toplumdaki İmajı(Kayseri/Kocasinan Örneği)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Hizmetli, Sabri, *Cuma Namazı Kadınlara Da Farzdır*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1996.

Hökelekli, “*Din Hizmetlerinde Yöntemle İlgili Sorunlar*”, *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Der. Hayrullah Köken, DİB Yay. Ankara 2006, s s.51-68.

Hökelekli, “*Günümüz İletişim Teknikleri Ve Dini İletişim*”, *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Der. Hayrullah Köken, DİB Yayınları, Ankara 2006, s s.205-232.

Hökelekli, Hayati, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 2009.

Işık, Abdullah Demir, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmeti Faaliyetleri”, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay. Ankara 2012, s s. 37-40.

Işık, Harun, Abdullah Demir, “Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetlerinin Hukuki Dayanakları Ve Tarihsel Gelişimi”, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yayınları, Ankara 2012, s s. 21-24.

İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yay, İstanbul 2009.

İbnHişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdulmelik, *Es-Siretu'n- Nebeviyye*, Thk, AhmedFerid El Mezidi, Daru'lKutubi'l-İlmiyye, C.2,Beyrut 2004.

İnan Kılıç, Ayşe, *Vaizlerin Mesleki Faaliyetleri, Yeterlikleri Ve Sorunları*, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014.

İşkol, Fidan, Merve, *Şçek Çocuk Yuvalarında Barınan Çocukların Wısr-R Skorlarının Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2005.

Kara, Seyfullah, "Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik", *1. Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım)*, Ankara 2008, C.2, s s.222-230.

Karagöz, İsmail, *Din Görevlisinin Misyonu Ve Vizyonu*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2014.

Karaman, Fikret "Din Hizmetlerinin Dünü Ve Bugünü", *Din Hizmetlerinde Yöntem Ve Verimlilik*, Der. Hayrullah Köken, DİB Yay. Ankara 2006, S. 9-17.

Karlık, Halil, "Meslek Olarak Din Görevlisi Kavramı", *Din Öğretimi Dergisi*, 1992,Sayı:36, s s.7-15.

Koca, Ferhat, "Din Görevlisi Cemaat İlişkisi", *Diyanet Aylık Dergi*, S.214, 2008, s.16-19

Koç, Ahmet , "Vaizlerin Sahip Olması Gereken Temel Nitelikler Ve Bunların Kazandırılmasına Yönelik Sorumluluklar", *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu(17-18 Aralık)*, DİB Yayınları, Ankara 2013, s s. 267-282.

Koç, Ayten, "Sivas İl Müftülüğü Din Hizmetleri Faaliyetleri Ve Aile İrşad Bürosu Rehberlik Çalışmaları", *1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.2, s s. 638-649

Koç, Mustafa, “Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim”, *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi(Erciyes Üniversitesi)*, 2002, Sayı 12, S.287-304.

Komasyon, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. 1, Ankara 1988.

Köylü, Mustafa, “*Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler*” OMÜ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1990, Sayı:4, ss.135- 153.

-----Köylü, “*Yaşlılık Dönemi Din Eğitimi*”, Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi, DİB Yay, Ankara 2015, s s.200-212.

Kur'an-ı Kerim, DİB Yayınları. Ankara 2013.

Martı, Huriye, “İslam Perspektifinden Kadın”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay, Ankara 2015, s s. 157-164.

-----Martı, “Konukevleri Din Hizmeti: Yöntem Ve ilkeler”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yay, Ankara 2015, s s.181-184.

Mehmet Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*, (Doktora Tezi), Erciyes Üni. Sos. Bil. Enstitüsü, Kayseri 2009.

Millas, Herkül, *Türk Ve Yunan Ramanlarında “Öteki” ve Kimlik*, İletişim Yay., İstanbul 2005,

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrien-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahih-i Müslim Tercüme Ve Şerhi*, Ahmet Davutoğlu, Sönmez Neşriyat A. Ş. Matbaası, İstanbul 1979.

Nahya, Z. Nilüfer, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1), 27-38

Okumuş, Ejder, “Kadın Dindarlığının Sosyolojik Yansımaları”, *Kadın Dindarlığı* (Diyanet Aylık Dergisinin Ücretsiz Ekidir), S. 207, 2008, s s. 8-13.

Ozan, Ömer, *Din Görevlisinin Toplumsal İmajını Etkileyen Faktörler (Samsun Örneği)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013.

Özaşar, Mehmet Emin, “Hadis Tarihinde Kadın Gerçeği Üzerine”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, c.13, S.2, 2000, s s.189-202.

Özyurt, Ayşe, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi (Kartal Örneği)*,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

Pak, Sebil Sultan, *Din Hizmeti Sunan Kadınların Çalışma Hayatındaki Konumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.

Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, 2. Baskı, Samsun 2000.

Sancaklı, Saffet, “Değişen Ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmeti Yürütenlerin Misyonu Ve Nitelikleri”, *1. Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım 2007)*, C.2. s.345-371.

Semiz, Hatice, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2011.

Sorularla Örnekleme, Araştırma Ve Veri Derleme, TOBB Yayın, Ankara 2013.

Tarhan, Nevzat, “Yaşlanma Psikolojisi”, *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi*, DİB Yayınları, Ankara 2015, s s.191-194

Tetik, Hayati, ”*Din Hizmetlerinde İletişim Becerileri Ve Empati*”, Ekev Akademi Dergisi, S.41, Güz 2009, s s. 159-182.

The Oxford English Dictionary, Volume VII, Oxford University Press, New York 1989.

Tirmizi, Muhammed b. İsa, *Sünenü't- Tirmizi*, Mektebetü'l-Maarif, Riyad, t.y.

Turan, İbrahim, “Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler, OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 24 – 25, Samsun 2007, ss. 293-304.

Türkiye’de Dini Hayat Araştırması, DİB Yayınları, Ankara 2014.

Uygun, Hamdi, “Halktaki Din Adamı İmajı Ve Din Görevlilerinden Beklentileri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992.

Veysel Uysal, “Günümüz Türk Toplumunda Dinsellik Ve Kadın/Erkek Aleyhtarı Tutumlar”, *Marmara İni. İlahiyat fakültesi dergisi*,20(2001), s s. 81-114.

Ünverdi, Mustafa, “Vaizlerin Aktüel Bilgisi” *Vaaz Ve Vaizlik Sempozyumu (17-18 Aralık)*,Ankara 2011, C. 2, s s. 286-290.

Vahapoğlu Erol, Ayten, “Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri”,*1. Din Hizmetleri Sempozyumu(3-4 Kasım)*, Ankara 2008, C.2 s s. 650-662.

Yaran, Cafer Sadık, *İlahiyatçılık Ve Din Görevliliği Meslek Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015.

Yılmaz, H. Kamil, “*Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler*”, Din Görevlisi Rehberi, Ankara 2015, s s. 17-48.

Yılmaz, Hüseyin, “Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 107-130.

Yılmaz, Hüseyin, “Kadınların Cami Eğitimi Ve Diyanet İşleri Başkanlığının Buna Yönelik Hizmetleri”*1.Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, DİB Yay. C.1, s s. 277-292.

Yılmaz, Hüseyin, “Kadınların Eğitiminde Camilerin Rolü”, *Cami Kadın Ve Aile*, DİB Yayınları, Ankara 2013, s s.

Yılmaz, Necla, *Aile İrşat Ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık - Çorum Örneği -*, Hitit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2012

Zeydan, Abdulkadir, *İslam Davetçilerine*, İktal Yayınları, Ankara, yayın yılı yok.

İNTERNET KAYNAKLARI

[http://kadem.org.tr/kadin-konukevleri-calistayi-calistay- erişim tarihi:03.02.2017](http://kadem.org.tr/kadin-konukevleri-calistayi-calistay-erişim tarihi:03.02.2017)

http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/kadinarastirmalari_02401.pdf

Erişim Tarihi:03.02.2017

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>Erişim Tarihi: 05.03.2017

<http://www.nufusu.com/il/corum-nufusu>Erişim Tarihi:05.03.2017

<http://www.diyamet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8>Erişim Tarihi: 16.02.2017.

<http://www2.diyamet.gov.tr/StratejiGelistirme/Documents/stratejik-plan-2017-2021.pdf>Erişim Tarihi:16.02.2017.

<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Tanitim.aspx>Erişim Tarihi:17.02.2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130529-16.htm>Erişim Tarihi: 13 Şubat 2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150415-16.htm>, Erişim tarihi: 13.02.2017.

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.19795&sourceXmlSearch=diyanet&MevzuatIliski=0>, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Gorevler>Erişim Tarihi: 28.01.2017

http://www2.diyamet.gov.tr/HukukMusavirligi/Mevzuat/A4_Dis_Genelege_2007
“cami dışı din hizmetleri”, DİB Din hizmetleri daire başkanlığının 08.04.1996 tarihli ve 506 sayılı genelgesi

<http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/ff311747ef734a7bb60c391b8f90f4a3.pdf>,

Erişim Tarihi: 16.02.2017.

<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SosyalKulturelIsbirligiProtokolleri.aspx>, Erişim Tarihi:14.02.2017.

<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/BuroAcilisYillari.aspx> Erişim Tarihi:20.02.2017.

http://www.istatistikanaliz.com/ornekleme_turlerine_karar_verilmesi.asp.erişim tarihi:15.03.2017.

<https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/033.pdf> erişim tarihi:15.03.2017.

EKLER

EK – 1

T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : 85460630-044- 4a1
Konu : Araştırma İzni

23.01/2016

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : İlimiz Vaizi Lütfiye HACİİSMAİLOĞLU'nun 21.01.2016 tarihli dilekçesi.

Hitit Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında öğrenim gören İlimiz Vaizi Lütfiye HACİİSMAİLOĞLU, ilgi dilekçesinde isimleri belirtilen Müftülüğümüzde bağlı Kur'an Kursları ve Camilerde bulunan cemaat, öğrenci ve görevliler arasında "Din Görevlisinin İmaji ve Toplumun Din Görevlilerinden Beklentileri" konulu araştırma yapmak istemektedir.

Söz konusu İl Vaizimizin araştırma yapmasında Müftülüğümüzce sakınca bulunmamakta olup, Makamınızca da uygun gördüğünüz takdirde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Ahmet AKIN
İl Müftüsü

Q L U R
23.01/2016

Fikret ZAMAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK - 1A

T.C.KİMLİK NO : 62311447660
ADI SOYADI : Lutfiye HACIUMAILOĞLU
GÖREV YERİ ve GÖREVİ : ÇORUM - VERA
KURUM SİCİL NO : 20064035
DİLEKÇENİN KONUSU : Araştırma izni

MÜFTÜLÜK MAKAMINA
ÇORUM

Hali Üniversitemizde Tarih ve Din Bilimleri Araştırma Dalında görev
görmekteyim. Öğretimim süresince "Din Görevlilerinin İmgesi ve
Tepkilerinin Din Görevlilerinden Beklentileri (Çorum Örneği)" konulu
bir araştırma yapmaktayım.

İl müftülüğünüze bağlı aşağıda isimli görevli K. Kur'an ve
Kur'anla ilgili konularla ilgili olarak ve kurulan ve kurulan
görev yapan görevli din görevlileri üzerine bir araştırma
yapmak istiyorum.

Bilgi içinize rica ederim

- İbade camii
- Şerikler Kur'an Kur'u
- İzzet camii ve Kur'an Kur'u
- Alimdar camii ve Kur'an Kur'u
- Hicret camii ve Kur'an Kur'u
- İbade camii ve Kur'an Kur'u
- Emir camii ve Kur'an Kur'u
- Akademi camii ve Kur'an Kur'u
- Çarşı camii ve Kur'an Kur'u
- Vakıf camii ve Kur'an Kur'u
- İbade camii ve Kur'an Kur'u
- Hz Ömer camii ve Kur'an Kur'u
- Teknik camii
- Emir camii
- Kur'an camii Adı-Soyadı-İmzası

Adres ve Telefon:

Sabancılar mah.
21. sok. 13/24 ÇORUM
Tel: 0305 3654123
Eki: 1) İbade camii Kur'an Kur'u
2) Akademi camii (Beyaz Din Görevlileri)

Lutfiye HACIUMAILOĞLU

EK – 2

Sayın: Lütfiye HACİİSMAİLOĞLU

ltfy_83@hotmail.com

ÇORUM

İlgi: 27/01/2017 tarih e-posta.

İlgi e-postanız incelenmiştir. İstedığınız bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Bulgilerini rica ederim.

Unvan Adı	Kadın
Daire Başkanı	1
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı	1
Murakıp	1
Mütercim	1
Başvaiz	8
İl Müftü Yardımcısı	8
Cezaevi Vaizi	10
Öğretmen	31
Din Hizmetleri Uzmanı	39
Uzman Vaiz	57
Kuran Kursu Uzm. Öğrt.	95
Vaiz	618
Kuran Kursu Öğreticisi	16.706
Toplam	17.576

Zühal Döndü SEVEN

Başkan a.

Stratejik Planlama ve Yönetimi Geliştirme

Daire Başkanı V.

.../01/2017 İstatistikçi: Abdülkerim SARI

EK – 3

ANKET FORMU (CEMAAT VE KURAN KURSU ÖĞRENCİLERİ)

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından ‘‘ Din Görevlisinin imajı ve Toplumun Din Görevlilerinden Beklentileri (Çorum Örneği)’’konulu bir araştırma yapılmaktadır. Aşağıdaki anket konuyla ilgili görüşlerinizi belirlemektedir. Bu nedenle bütün soruları dikkatle okuyarak, seçeneklerden size en uygun olanı (x)işareti koyunuz, seçeneklerden size uygun olanı bulamadıysanız ‘‘başka’’ seçeneğini işaretleyerek kendi görüşünüzü yazınız. Samimi katkılarınız ve işbirliğinizden dolayı teşekkür ederim.

Araştırmacı: Lütfiye HACİSMAİLOĞLU

Hitit Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Din Psikolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız?

a() 20-29 b() 30-39 c() 40-59 d() 60 ve üzeri

2. Medeni Durumunuz?

a() Evli b() Bekar c() Boşanmış d() Dul

3. Eğitim Durumunuz?

a() Okur-yazar b() İlkokul c() Ortaokul d() Lise e() Üniversite

4.Dini bilgiler açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

a() Yeterli b() Kısmen yeterli c() Yetersiz

5.Sahip olduğunuz dini bilgi inanç ve davranışlarınızda aşağıdaki hangi faktörler etkili olmuştur?

a() Ailem
b() Okuldaki dersler
c() Cami veya kursta öğrendiklerim
d() Kitle iletişim araçları(televizyon, radyo)
e() Akraba ve arkadaş çevrem
f() Diğer.....

6.Kendinizi dindarlık açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

a() Çok dindar b() Dindar c() Az dindar d() Dindar değilim

7.Dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak kime başvurursunuz?

a() Dini kitaplara
b() Alo fetva
c() İmam ya da müezzin
d() K.K. öğreticisi ya da vaize
e() Bulduğum cemaat ya da tarikatın önde gelen isimlerine
f() Diğer.....

8.Bayan din görevlisi denilince aklınızda oluşan ilk imaj nasıldır?

a() Olumlu. Çünkü.....
b() Olumsuz. Çünkü.....
c() Kısmen olumlu. çünkü.....

9.Bayan din görevlilerine genel olarak her türlü problemlerinizi rahat bir şekilde sorabiliyor musunuz?

a() Evet, sorabiliyorum
b() Bazı problemlerimi utandığım ya da gizli kalmasını istediğim için soramıyorum
c() Diğer.....

10.Bayan din görevlilerine sorduğunuz dini sorularda yeterli cevap alabiliyor musunuz?

a() Her zaman b() çoğu zaman c() kısmen alıyorum d() hayır alamıyorum

11. Dini görev ve sorumlulukları yerine getirmede bayan din görevlilerinin mesleki bilgileri sizce yeterli midir?

- a() yeterlidir
- b() kısmen yeterlidir
- c() hayır yeterli değildir
- d() fikrim yok

12. Bayan din görevlilerinin konuşma kabiliyeti sizce nasıldır?

- a() çok iyi
- b() iyi
- c() normal
- d() zayıf

13. Cami ya da kursunuzda dinlediğiniz vaaz ve sohbet konularını nasıl buluyorsunuz?

- a() çoğunlukla aynı konular işlendiği için etkisi az ve sıkıcı oluyor
- b() dini konular sosyal muhtevalı olduğundan faydalı bulmuyorum
- c() hep karamsarlığa itici olduğundan dinlemek istemiyorum.
- d() dini yönden aydınlanmamızı sağladıkları için faydalı buluyorum.
- e() Diğer.....

14. Cami ya da kurslarınızda hangi tür konulardan bahsedilmesini istersiniz?

- a() iman-ibadet-ahlak konuları
- b() güncel konular(estetik, organ nakli,....)
- c() İslam hukuku, İslam tarihi
- d() aile içi ilişkiler(eşlerin karşılıklı sorumlulukları)
- f() çocuk eğitimi
- g() diğer.....

15. Bayan din görevlilerine karşı eğer varsa olumsuz imajın en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- a() yazılı ve görsel medya
- b() aile
- c() çevre
- d() görevlilerin söz ve davranışlarındaki tutarsızlık
- e() başka....

16. Din görevlileri görev alanları ile ilgili konularda toplum üzerinde yeterince örnek olamamaktadır

- a() tamamen katılıyorum
- b() katılıyorum
- c() hiç katılmıyorum

17. Bulduğunuz çevrede bayan din görevlilerinde gördüğünüz en büyük eksiklik nedir?

- a() konuşma kabiliyeti eksikliği
- b() mesleki alanda eksiklik
- c() kılık kıyafetteki olumsuzluklar
- d() görevini ihmal etme
- e() kişiler arası sosyal ilişkilerdeki zayıflık
- f() söz ve davranışlarındaki tutarsızlık
- g() diğer.....

18. Bayan din görevlilerini genel olarak kıyafet açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a() Büyük çoğunluğu görünüş ve kılık kıyafetine özen gösteriyor
- b() bazıları bu konulara özen gösterirken bazıları göstermiyor
- c() büyük çoğunluğu görünüş ve kılık kıyafetine özen göstermiyor
- d() fikrim yok
- e() Diğer

19. Araba kullanan bayan din görevlilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a() olumlu buluyorum

- b () olumsuz buluyorum
c () fikrim yok
d () Diğer....

20. Bayan din görevlilerinin dini gün ve gecelerde yaptığı etkinlikleri nasıl buluyorsunuz?

- a () Oldukça yeterli ve faydalı buluyorum
b () Kısmen yeterli ve faydalı buluyorum
c () Hiç yeterli ve faydalı bulmuyorum
d () Fikrim yok
e () Başka.....

21. Bayan din görevlisinde olması gereken en önemli şey sizce nedir?

Bayan Din Görevlisinde Olması Gereken Özellikler	Çok Gerekli	Gerekli	Kısmen	Gereksiz
22. Hafız olması				
23. Kur'an-ı Kerimi usulüne göre okuması				
24. İnsani ilişkilerde sıcak ve samimi olması				
25. Cemaatin problemleriyle ilgilenme becerisi				
26. Görevine bağlılığı				
27. Giyim ve kuşamında modern ve bakımlı olması				
28. Mütevazı ve uyumlu olması				
39. Söz ve davranışlarında uyumlu ve tutarlı olması				
30. Cenaze yıkaması ve mevlit okuması				

31. Tarikat ve cemaatler hakkında hangisi size göre daha uygun?

- a () dinin doğru anlaşılmasını engelliyorlar
b () dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar
c () başka.....

32. Din görevlilerinin özellikleri ve onlardan beklentileriniz konusunda başka söylemek istediğiniz varsa buraya yazabilirsiniz.

EK – 4

TABLOLARIN ORAN AÇILIMLARI

Bayan Din Görevlilerinin İmaj

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Olumlu	Olumsuz
Yaş grubu			
18-39	% 100	97,5%	2,5%
40-59	% 100	100,0%	
60 ve üzeri	% 100	100,0%	
Medeni durum			
Evli	% 100	99,4%	,6%
Bekar	% 100	95,0%	5,0%
Dul / Boşanmış	% 100	100,0%	
EĞİTİM DURUMU			
İlköğretim	% 100	100,0%	
Ortaöğretim	% 100	98,2%	1,8%
Yüksek Öğretim	% 100	96,6%	3,4%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ			
Yeterli	% 100	97,7%	2,3%
Kısmen Yeterli	% 100	99,1%	,9%
Yetersiz	% 100	100,0%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI			
Aile	% 100	99,0%	1,0%
Okul	% 100	90,2%	9,8%
Cami Ve K.K	% 100	100,0%	
Kitle İletişim	% 100	100,0%	
Cemaat/Tarikat	% 100	100,0%	
Arkadaş/Akraba	% 100	100,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ			
Çok Dindar	% 100	98,4%	1,6%
Dindar	% 100	99,6%	,4%
Az Dindar	% 100	97,0%	3,0%
Dindar Değilim	% 100	93,3%	6,7%

Bayan Din Görevlilerine Karşı Olumsuz İmajın Nedeni

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Medya	Aile	Çevre	Tutarsızlıklar	Diğer
Yaşgrubu						
18-39	% 100	24,2%	1,7%	13,6%	22,0%	38,6%
40-59	% 100	15,9%	4,8%	12,4%	16,2%	50,6%
60 veÜzeri	% 100	18,0%	4,0%	16,0%	6,0%	56,0%
Medeni durum						
Evli	% 100	20,0%	4,1%	12,6%	16,7%	46,6%
Bekar	% 100	20,0%		18,3%	25,0%	36,7%
Dul / Boşanmış	% 100	12,2%	2,0%	12,2%	18,4%	55,1%
EĞİTİM DURUMU						
İlköğretim	% 100	17,6%	4,6%	14,1%	9,2%	54,6%
Ortaöğretim	% 100	21,4%	,9%	9,8%	26,8%	41,1%
Yüksek Öğretim	% 100	22,9%	2,5%	13,6%	35,6%	25,4%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ						
Yeterli	% 100	16,1%	3,4%	12,6%	20,7%	47,1%
Kısmen Yeterli	% 100	19,9%	3,8%	13,0%	16,3%	47,0%
Yetersiz	% 100	20,0%	2,2%	14,4%	21,1%	42,2%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI						
Aile	% 100	19,5%	6,3%	15,1%	23,4%	35,6%
Okul	% 100	19,5%	2,4%	7,3%	36,6%	34,1%
Cami Ve K.K	% 100	18,9%	1,7%	12,5%	9,1%	57,8%
Kitle İletişim	% 100	27,3%		18,2%	18,2%	36,4%
Cemaat/Tarikat	% 100	22,7%	4,5%	13,6%	18,2%	40,9%
Arkadaş/Akraba	% 100	16,0%	4,0%	12,0%	40,0%	28,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ						
Çok Dindar	% 100	17,5%		7,9%	12,7%	61,9%
Dindar	% 100	19,1%	3,7%	14,1%	17,8%	45,3%
Az Dindar	% 100	19,4%	6,0%	10,4%	22,4%	41,8%
Dindar Değilim	% 100	33,3%		20,0%	13,3%	33,3%

Bayan Din Görevlilerinin Toplum Üzerinde Yeteri Kadar Örnek Olup Olmadıkları İle İlgili Düşünceler

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Evet	Hayır
Yaşgrubu			
18-39	% 100	50,4%	49,6%
40-59	% 100	41,4%	58,6%
60 veÜzeri	% 100	30,0%	70,0%
Medeni durum			
Evli	% 100	42,4%	57,6%
Bekar	% 100	58,3%	41,7%
Dul / Boşanmış	% 100	42,9%	57,1%
EĞİTİM DURUMU			
İlköğretim	% 100	37,6%	62,4%
Ortaöğretim	% 100	53,6%	46,4%
Yüksek Öğretim	% 100	55,1%	44,9%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ			
Yeterli	% 100	43,7%	56,3%
Kısmen Yeterli	% 100	45,2%	54,8%
Yetersiz	% 100	38,9%	61,1%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI			
Aile	% 100	48,8%	51,2%
Okul	% 100	61,0%	39,0%
Cami Ve K.K	% 100	35,5%	64,5%
Kitle İletişim	% 100	54,5%	45,5%
Cemaat/Tarikat	% 100	31,8%	68,2%
Arkadaş/Akraba	% 100	84,0%	16,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ			
Çok Dindar	% 100	41,3%	58,7%
Dindar	% 100	44,0%	56,0%
Az Dindar	% 100	46,3%	53,7%
Dindar Değilim	% 100	46,7%	53,3%

Bayan Din Görevlilerinde Görülen Eksiklikler

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Konuşma	Mesleki	Kıyafet	İhmal	İletişim	Tutarsızlık	Diğer
Yaşgrubu								
18-39	% 100	5,1%	8,1%	19,1%	,4%	11,0%	12,3%	44,1%
40-59	% 100	5,1%	5,4%	9,2%	2,9%	10,2%	8,6%	58,6%
60 veÜzeri	% 100	2,0%	2,0%	4,0%	8,0%		8,0%	76,0%
Medeni durum								
Evli	% 100	4,9%	5,7%	11,8%	2,0%	9,6%	9,6%	56,4%
Bekar	% 100	3,3%	13,3%	23,3%		15,0%	15,0%	30,0%
Dul / Boşanmış	% 100	6,1%	2,0%	8,2%	8,2%	4,1%	8,2%	63,3%
EĞİTİM DURUMU								
İlköğretim	% 100	4,9%	5,4%	9,5%	3,5%	7,3%	5,4%	64,1%
Ortaöğretim	% 100	5,4%	6,3%	13,4%		14,3%	15,2%	45,5%
Yüksek Öğretim	% 100	4,2%	8,5%	22,0%	,8%	12,7%	19,5%	32,2%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ								
Yeterli	% 100	5,7%	3,4%	10,3%	3,4%	10,3%	13,8%	52,9%
Kısmen Yeterli	% 100	4,5%	7,3%	13,7%	1,7%	9,7%	8,5%	54,6%
Yetersiz	% 100	5,6%	3,3%	10,0%	4,4%	8,9%	13,3%	54,4%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI								
Aile	% 100	4,9%	7,3%	16,1%	2,4%	10,7%	11,2%	47,3%
Okul	% 100	4,9%	7,3%	19,5%		17,1%	24,4%	26,8%
Cami Ve K.K	% 100	4,7%	4,7%	8,4%	2,7%	8,4%	6,4%	64,5%
Kitle İletişim	% 100	9,1%	9,1%	27,3%			9,1%	45,5%
Cemaat/Tarikat	% 100		13,6%	9,1%		13,6%	9,1%	54,5%
Arkadaş/Akraba	% 100	8,0%	4,0%	20,0%	4,0%	4,0%	20,0%	40,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ								
Çok Dindar	% 100	6,3%	6,3%	12,7%	3,2%	6,3%	3,2%	61,9%
Dindar	% 100	5,1%	6,4%	12,5%	2,0%	9,9%	10,1%	54,1%
Az Dindar	% 100	1,5%	4,5%	10,4%	3,0%	13,4%	16,4%	50,7%
Dindar Değilim	% 100	6,7%	6,7%	26,7%	6,7%		6,7%	46,7%

Bayan Din Görevlilerinin Kılık Kıyafeti İle İlgili Görüşler

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Özenli	Özensiz	Diğer
Yaşgrubu				
18-39	% 100	44,1%	38,6%	17,4%
40-59	% 100	46,5%	25,2%	28,3%
60 veÜzeri	% 100	50,0%	4,0%	46,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	47,5%	27,3%	25,3%
Bekar	% 100	36,7%	48,3%	15,0%
Dul / Boşanmış	% 100	40,8%	18,4%	40,8%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	47,3%	18,4%	34,3%
Ortaöğretim	% 100	52,7%	37,5%	9,8%
Yüksek Öğretim	% 100	34,7%	52,5%	12,7%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	52,9%	21,8%	25,3%
Kısmen Yeterli	% 100	42,6%	31,7%	25,8%
Yetersiz	% 100	54,4%	21,1%	24,4%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	47,8%	32,7%	19,5%
Okul	% 100	41,5%	48,8%	9,8%
Cami Ve K.K	% 100	46,3%	20,6%	33,1%
Kitle İletişim	% 100	54,5%	36,4%	9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	36,4%	27,3%	36,4%
Arkadaş/Akraba	% 100	36,0%	56,0%	8,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	57,1%	15,9%	27,0%
Dindar	% 100	45,5%	29,5%	25,1%
Az Dindar	% 100	41,8%	32,8%	25,4%
Dindar Değilim	% 100	26,7%	40,0%	33,3%

Araba Kullanan Bayan Din Görevlilerine Bakış

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Olumlu	Olumsuz	Diğer
Yaşgrubu				
18-39	% 100	95,8%	,8%	3,4%
40-59	% 100	90,1%	1,9%	8,0%
60 veÜzeri	% 100	86,0%	2,0%	12,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	91,9%	1,6%	6,5%
Bekar	% 100	95,0%	1,7%	3,3%
Dul / Boşanmış	% 100	89,8%		10,2%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	89,2%	2,2%	8,6%
Ortaöğretim	% 100	98,2%	,9%	,9%
Yüksek Öğretim	% 100	94,9%		5,1%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	89,7%	2,3%	8,0%
Kısmen Yeterli	% 100	92,9%	1,2%	5,9%
Yetersiz	% 100	90,0%	2,2%	7,8%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	92,2%	2,4%	5,4%
Okul	% 100	100,0%		
Cami Ve K.K	% 100	90,5%	1,4%	8,1%
Kitle İletişim	% 100	90,9%		9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	100,0%		
Arkadaş/Akraba	% 100	88,0%		12,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	77,8%	3,2%	19,0%
Dindar	% 100	94,5%	1,3%	4,2%
Az Dindar	% 100	89,6%	1,5%	9,0%
Dindar Değilim	% 100	86,7%		13,3%

Bayan Din Görevlilerine Problemlerini Sorabilme Durumu Bakımından Katılımcıların Durumları

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Evet	Hayır
Yaşgrubu			
18-39	% 100	88,6%	11,4%
40-59	% 100	91,4%	8,6%
60 veÜzeri	% 100	94,0%	6,0%
Medeni durum			
Evli	% 100	90,6%	9,4%
Bekar	% 100	88,3%	11,7%
Dul / Boşanmış	% 100	91,8%	8,2%
EĞİTİM DURUMU			
İlköğretim	% 100	91,6%	8,4%
Ortaöğretim	% 100	91,1%	8,9%
Yüksek Öğretim	% 100	86,4%	13,6%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ			
Yeterli	% 100	96,6%	3,4%
Kısmen Yeterli	% 100	88,9%	11,1%
Yetersiz	% 100	92,2%	7,8%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI			
Aile	% 100	88,3%	11,7%
Okul	% 100	90,2%	9,8%
Cami Ve K.K	% 100	92,9%	7,1%
Kitle İletişim	% 100	72,7%	27,3%
Cemaat/Tarikat	% 100	90,9%	9,1%
Arkadaş/Akraba	% 100	88,0%	12,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ			
Çok Dindar	% 100	92,1%	7,9%
Dindar	% 100	91,0%	9,0%
Az Dindar	% 100	86,6%	13,4%
Dindar Değilim	% 100	86,7%	13,3%

Katılımcıların Bayan Din Görevlilerine Sordukları Sorulara Cevap Alma Durumları

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Evet	Kısmen	Hayır
Yaşgrubu				
18-39	% 100	76,3%	22,0%	1,7%
40-59	% 100	85,4%	14,3%	,3%
60 veÜzeri	% 100	88,0%	12,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	84,5%	14,7%	,8%
Bekar	% 100	63,3%	35,0%	1,7%
Dul / Boşanmış	% 100	79,6%	20,4%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	87,3%	12,4%	,3%
Ortaöğretim	% 100	80,4%	17,9%	1,8%
Yüksek Öğretim	% 100	66,9%	31,4%	1,7%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	87,4%	12,6%	
Kısmen Yeterli	% 100	79,9%	19,4%	,7%
Yetersiz	% 100	86,7%	11,1%	2,2%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	76,6%	22,4%	1,0%
Okul	% 100	70,7%	29,3%	
Cami Ve K.K	% 100	87,8%	11,5%	,7%
Kitle İletişim	% 100	72,7%	18,2%	9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	90,9%	9,1%	
Arkadaş/Akraba	% 100	72,0%	28,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	87,3%	12,7%	
Dindar	% 100	81,8%	17,6%	,7%
Az Dindar	% 100	79,1%	17,9%	3,0%
Dindar Değilim	% 100	80,0%	20,0%	

Katılımcıların Din Görevlilerinin Mesleki Yeterliliklerine Dair Görüşleri İle İlgili Durumlar

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Yeterli	Kısmen	Hayır
Yaş grubu				
18-39	% 100	53,0%	36,4%	10,6%
40-59	% 100	64,6%	29,9%	5,4%
60 ve Üzeri	% 100	88,0%	12,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	64,4%	29,3%	6,3%
Bekar	% 100	35,0%	50,0%	15,0%
Dul / Boşanmış	% 100	71,4%	24,5%	4,1%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	73,0%	22,4%	4,6%
Ortaöğretim	% 100	54,5%	35,7%	9,8%
Yüksek Öğretim	% 100	34,7%	53,4%	11,9%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	71,3%	21,8%	6,9%
Kısmen Yeterli	% 100	57,7%	35,2%	7,1%
Yetersiz	% 100	73,3%	20,0%	6,7%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	54,6%	36,6%	8,8%
Okul	% 100	46,3%	41,5%	12,2%
Cami Ve K.K	% 100	72,0%	23,3%	4,7%
Kitle İletişim	% 100	45,5%	45,5%	9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	63,6%	36,4%	
Arkadaş/Akraba	% 100	36,0%	48,0%	16,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	71,4%	14,3%	14,3%
Dindar	% 100	60,4%	34,1%	5,5%
Az Dindar	% 100	62,7%	28,4%	9,0%
Dindar Değilim	% 100	66,7%	20,0%	13,3%

Bayan Din Görevlilerinin Konuşma Kabiliyetlerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların Durumu

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Çok iyi	İyi	Zayıf
Yaşgrubu				
pr18-39	% 100	44,1%	55,1%	,8%
40-59	% 100	61,8%	38,2%	
60 veÜzeri	% 100	78,0%	22,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	58,5%	41,3%	,2%
Bekar	% 100	28,3%	70,0%	1,7%
Dul / Boşanmış	% 100	67,3%	32,7%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	68,1%	31,9%	
Ortaöğretim	% 100	44,6%	55,4%	
Yüksek Öğretim	% 100	29,7%	68,6%	1,7%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	54,0%	46,0%	
Kısmen Yeterli	% 100	54,6%	45,2%	,2%
Yetersiz	% 100	65,6%	33,3%	1,1%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	49,3%	49,8%	1,0%
Okul	% 100	26,8%	73,2%	
Cami Ve K.K	% 100	67,2%	32,8%	
Kitle İletişim	% 100	45,5%	54,5%	
Cemaat/Tarikat	% 100	68,2%	31,8%	
Arkadaş/Akraba	% 100	24,0%	76,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	68,3%	31,7%	
Dindar	% 100	53,6%	45,9%	,4%
Az Dindar	% 100	61,2%	38,8%	
Dindar Değilim	% 100	60,0%	40,0%	

Cami Ya Da Kursta Dinlenen Vaaz İle İlgili Bulgular

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Olumsuz	Olumlu
Yaşgrubu			
18-39	% 100	17,8%	80,5%
40-59	% 100	7,0%	90,4%
60 veÜzeri	% 100	6,0%	90,0%
Medeni durum			
Evli	% 100	8,4%	89,0%
Bekar	% 100	40,0%	60,0%
Dul / Boşanmış	% 100	4,1%	93,9%
EĞİTİM DURUMU			
İlköğretim	% 100	6,8%	91,9%
Ortaöğretim	% 100	10,7%	86,6%
Yüksek Öğretim	% 100	25,4%	69,5%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ			
Yeterli	% 100	13,8%	81,6%
Kısmen Yeterli	% 100	11,6%	86,3%
Yetersiz	% 100	6,7%	92,2%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI			
Aile	% 100	16,1%	81,5%
Okul	% 100	22,0%	70,7%
Cami Ve K.K	% 100	6,8%	92,2%
Kitle İletişim	% 100	9,1%	90,9%
Cemaat/Tarikat	% 100	13,6%	81,8%
Arkadaş/Akraba	% 100	4,0%	88,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ			
Çok Dindar	% 100	7,9%	88,9%
Dindar	% 100	11,6%	85,9%
Az Dindar	% 100	9,0%	89,6%
Dindar Değilim	% 100	20,0%	80,0%

Cami Ya Da Kurslarda Ne Tür Konu İstediklerine Dair Görüşlerine Göre Katılımcıların

Durumu

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	İman	Güncel	Fıkıh	Aile	Diğer1
Yaşgrubu						
18-39	% 100	57,2%	3,8%	6,8%	17,4%	14,8%
40-59	% 100	63,4%	,6%	7,6%	20,7%	7,6%
60 veÜzeri	% 100	78,0%		6,0%	14,0%	2,0%
Medeni durum						
Evli	% 100	62,3%	1,2%	6,7%	20,4%	9,4%
Bekar	% 100	55,0%	8,3%	11,7%	8,3%	16,7%
Dul / Boşanmış	% 100	69,4%		6,1%	16,3%	8,2%
EĞİTİM DURUMU						
İlköğretim	% 100	69,5%	,5%	5,4%	18,9%	5,7%
Ortaöğretim	% 100	62,5%	2,7%	7,1%	18,8%	8,9%
Yüksek Öğretim	% 100	39,0%	5,1%	12,7%	18,6%	24,6%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ						
Yeterli	% 100	66,7%		8,0%	17,2%	8,0%
Kısmen Yeterli	% 100	62,2%	1,9%	6,9%	19,1%	9,9%
Yetersiz	% 100	57,8%	3,3%	7,8%	18,9%	12,2%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI						
Aile	% 100	57,6%	2,0%	9,3%	21,0%	10,2%
Okul	% 100	51,2%	4,9%	4,9%	14,6%	24,4%
Cami Ve K.K	% 100	70,9%	1,4%	6,1%	17,2%	4,4%
Kitle İletişim	% 100	27,3%		18,2%	45,5%	9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	59,1%		4,5%	22,7%	13,6%
Arkadaş/Akraba	% 100	32,0%	4,0%	4,0%	12,0%	48,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ						
Çok Dindar	% 100	66,7%	1,6%	7,9%	22,2%	1,6%
Dindar	% 100	62,4%	1,8%	7,3%	17,1%	11,4%
Az Dindar	% 100	61,2%	3,0%	1,5%	28,4%	6,0%
Dindar Değilim	% 100	40,0%		26,7%	13,3%	20,0%

Dini Gün Ve Gecelerde Yapılan Etkinlere Göre Katılımcıların Durumu

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	Yeterli	Yetersiz	Diğer
Yaşgrubu				
18-39	% 100	72,5%	5,1%	22,5%
40-59	% 100	78,7%	3,8%	17,5%
60 ve Üzeri	% 100	84,0%	2,0%	14,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	77,4%	4,5%	18,1%
Bekar	% 100	61,7%	5,0%	33,3%
Dul / Boşanmış	% 100	87,8%		12,2%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	80,8%	3,2%	15,9%
Ortaöğretim	% 100	72,3%	3,6%	24,1%
Yüksek Öğretim	% 100	67,8%	7,6%	24,6%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	78,2%	4,6%	17,2%
Kısmen Yeterli	% 100	75,9%	4,3%	19,9%
Yetersiz	% 100	78,9%	3,3%	17,8%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	73,7%	4,4%	22,0%
Okul	% 100	70,7%	4,9%	24,4%
Cami Ve K.K	% 100	78,0%	3,7%	18,2%
Kitle İletişim	% 100	100,0%		
Cemaat/Tarikat	% 100	86,4%	4,5%	9,1%
Arkadaş/Akraba	% 100	76,0%	8,0%	16,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	73,0%	4,8%	22,2%
Dindar	% 100	77,8%	4,4%	17,8%
Az Dindar	% 100	77,6%	3,0%	19,4%
Dindar Değilim	% 100	53,3%		46,7%

Din Görevlisi Bayanların Hafız Olması İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	22,9%	68,2%	8,9%
40-59	% 100	27,7%	64,6%	7,6%
60 ve Üzeri	% 100	32,0%	54,0%	14,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	26,9%	64,8%	8,4%
Bekar	% 100	18,3%	71,7%	10,0%
Dul / Boşanmış	% 100	28,6%	61,2%	10,2%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	30,0%	62,7%	7,3%
Ortaöğretim	% 100	22,3%	66,1%	11,6%
Yüksek Öğretim	% 100	17,8%	72,0%	10,2%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	28,7%	59,8%	11,5%
Kısmen Yeterli	% 100	24,3%	67,6%	8,0%
Yetersiz	% 100	32,2%	58,9%	8,9%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	29,3%	62,4%	8,3%
Okul	% 100	12,2%	85,4%	2,4%
Cami Ve K.K	% 100	27,0%	64,9%	8,1%
Kitle İletişim	% 100	18,2%	72,7%	9,1%
Cemaat/Tarikat	% 100	36,4%	59,1%	4,5%
Arkadaş/Akraba	% 100	8,0%	60,0%	32,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	33,3%	58,7%	7,9%
Dindar	% 100	22,4%	68,6%	9,0%
Az Dindar	% 100	40,3%	53,7%	6,0%
Dindar Değilim	% 100	46,7%	40,0%	13,3%

Din Görevlisi Bayanların Kur'an-ı Kerimi Güzel Okuyabilme İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	85,2%	14,8%	
40-59	% 100	82,8%	17,2%	
60 veÜzeri	% 100	76,0%	24,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	83,9%	16,1%	
Bekar	% 100	80,0%	20,0%	
Dul / Boşanmış	% 100	79,6%	20,4%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	83,0%	17,0%	
Ortaöğretim	% 100	81,3%	18,8%	
Yüksek Öğretim	% 100	85,6%	14,4%	
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	81,6%	18,4%	
Kısmen Yeterli	% 100	84,9%	15,1%	
Yetersiz	% 100	76,7%	23,3%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	83,9%	16,1%	
Okul	% 100	82,9%	17,1%	
Cami Ve K.K	% 100	81,4%	18,6%	
Kitle İletişim	% 100	90,9%	9,1%	
Cemaat/Tarikat	% 100	86,4%	13,6%	
Arkadaş/Akraba	% 100	92,0%	8,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ	% 100			
Çok Dindar	% 100	81,0%	19,0%	
Dindar	% 100	82,6%	17,4%	
Az Dindar	% 100	86,6%	13,4%	
Dindar Değilim	% 100	93,3%	6,7%	

Din Görevlisi Bayanların İnsani İlişkilerde Sıcak Ve Samimi Olmalı İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	72,0%	27,1%	,8%
40-59	% 100	62,7%	37,3%	
60 veÜzeri	% 100	66,0%	34,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	65,0%	34,8%	,2%
Bekar	% 100	76,7%	21,7%	1,7%
Dul / Boşanmış	% 100	71,4%	28,6%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	59,7%	40,0%	,3%
Ortaöğretim	% 100	75,0%	25,0%	
Yüksek Öğretim	% 100	80,5%	18,6%	,8%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	58,6%	41,4%	
Kısmen Yeterli	% 100	68,3%	31,2%	,5%
Yetersiz	% 100	66,7%	33,3%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	69,8%	29,8%	,5%
Okul	% 100	70,7%	26,8%	2,4%
Cami Ve K.K	% 100	61,1%	38,9%	
Kitle İletişim	% 100	63,6%	36,4%	
Cemaat/Tarikat	% 100	86,4%	13,6%	
Arkadaş/Akraba	% 100	84,0%	16,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	68,3%	31,7%	
Dindar	% 100	66,2%	33,4%	,4%
Az Dindar	% 100	68,7%	31,3%	
Dindar Değilim	% 100	66,7%	33,3%	

Din Görevlisi Bayanların Cemaatin Problemleriyle İlgilenme Becerisi İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	47,0%	50,0%	3,0%
40-59	% 100	41,1%	53,8%	5,1%
60 veÜzeri	% 100	46,0%	46,0%	8,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	42,8%	52,5%	4,7%
Bekar	% 100	55,0%	43,3%	1,7%
Dul / Boşanmış	% 100	40,8%	53,1%	6,1%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	38,4%	56,2%	5,4%
Ortaöğretim	% 100	43,8%	51,8%	4,5%
Yüksek Öğretim	% 100	61,0%	37,3%	1,7%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	39,1%	56,3%	4,6%
Kısmen Yeterli	% 100	42,8%	53,0%	4,3%
Yetersiz	% 100	53,3%	41,1%	5,6%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	48,3%	46,8%	4,9%
Okul	% 100	39,0%	61,0%	
Cami Ve K.K	% 100	37,8%	56,8%	5,4%
Kitle İletişim	% 100	36,4%	63,6%	
Cemaat/Tarikat	% 100	72,7%	22,7%	4,5%
Arkadaş/Akraba	% 100	64,0%	36,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	50,8%	44,4%	4,8%
Dindar	% 100	42,9%	53,2%	4,0%
Az Dindar	% 100	46,3%	47,8%	6,0%
Dindar Değilim	% 100	33,3%	53,3%	13,3%

Din Görevlisi Bayanların Görevine Bağlılığı İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	73,7%	25,4%	,8%
40-59	% 100	70,1%	29,6%	,3%
60 veÜzeri	% 100	72,0%	28,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	70,7%	28,7%	,6%
Bekar	% 100	75,0%	25,0%	
Dul / Boşanmış	% 100	77,6%	22,4%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	67,6%	31,6%	,8%
Ortaöğretim	% 100	75,9%	24,1%	
Yüksek Öğretim	% 100	80,5%	19,5%	
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	74,7%	24,1%	1,1%
Kısmen Yeterli	% 100	71,2%	28,4%	,5%
Yetersiz	% 100	71,1%	28,9%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	72,7%	26,3%	1,0%
Okul	% 100	85,4%	14,6%	
Cami Ve K.K	% 100	67,6%	32,1%	,3%
Kitle İletişim	% 100	81,8%	18,2%	
Cemaat/Tarikat	% 100	77,3%	22,7%	
Arkadaş/Akraba	% 100	80,0%	20,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	74,6%	25,4%	
Dindar	% 100	72,3%	27,0%	,7%
Az Dindar	% 100	65,7%	34,3%	
Dindar Değilim	% 100	66,7%	33,3%	

Din Görevlisi Bayanların Giyim Ve Kuşamda Modern Ve Bakımlı Olmalı İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	22,5%	68,6%	8,9%
40-59	% 100	22,0%	67,5%	10,5%
60 ve Üzeri	% 100	26,0%	58,0%	16,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	21,8%	67,0%	11,2%
Bekar	% 100	33,3%	63,3%	3,3%
Dul / Boşanmış	% 100	16,3%	73,5%	10,2%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	19,7%	68,4%	11,9%
Ortaöğretim	% 100	25,9%	66,1%	8,0%
Yüksek Öğretim	% 100	28,0%	64,4%	7,6%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	25,3%	67,8%	6,9%
Kısmen Yeterli	% 100	21,0%	67,8%	11,1%
Yetersiz	% 100	26,7%	63,3%	10,0%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	24,4%	63,4%	12,2%
Okul	% 100	22,0%	68,3%	9,8%
Cami Ve K.K	% 100	19,6%	70,9%	9,5%
Kitle İletişim	% 100	45,5%	54,5%	
Cemaat/Tarikat	% 100	22,7%	68,2%	9,1%
Arkadaş/Akraba	% 100	32,0%	56,0%	12,0%
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	25,4%	57,1%	17,5%
Dindar	% 100	20,2%	70,5%	9,2%
Az Dindar	% 100	34,3%	55,2%	10,4%
Dindar Değilim	% 100	26,7%	60,0%	13,3%

Din Görevlisi Bayanların Mütevazı Ve Uyumlu Olmaları İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	62,3%	37,3%	,4%
40-59	% 100	60,8%	38,9%	,3%
60 ve Üzeri	% 100	66,0%	34,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	61,1%	38,7%	,2%
Bekar	% 100	70,0%	28,3%	1,7%
Dul / Boşanmış	% 100	59,2%	40,8%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	57,8%	41,9%	,3%
Ortaöğretim	% 100	63,4%	35,7%	,9%
Yüksek Öğretim	% 100	72,9%	27,1%	
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	59,8%	39,1%	1,1%
Kısmen Yeterli	% 100	62,9%	36,9%	,2%
Yetersiz	% 100	58,9%	41,1%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	64,9%	35,1%	
Okul	% 100	65,9%	34,1%	
Cami Ve K.K	% 100	57,1%	42,2%	,7%
Kitle İletişim	% 100	81,8%	18,2%	
Cemaat/Tarikat	% 100	68,2%	31,8%	
Arkadaş/Akraba	% 100	72,0%	28,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	63,5%	33,3%	3,2%
Dindar	% 100	60,2%	39,8%	
Az Dindar	% 100	70,1%	29,9%	
Dindar Değilim	% 100	66,7%	33,3%	

Söz Ve Davranışlarında Uyumlu Ve Tutarlı Olmaları İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	80,5%	19,5%	
40-59	% 100	70,7%	29,0%	,3%
60 ve Üzeri	% 100	70,0%	30,0%	
Medeni durum				
Evli	% 100	73,3%	26,5%	,2%
Bekar	% 100	85,0%	15,0%	
Dul / Boşanmış	% 100	73,5%	26,5%	
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	68,9%	30,8%	,3%
Ortaöğretim	% 100	76,8%	23,2%	
Yüksek Öğretim	% 100	89,8%	10,2%	
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	73,6%	26,4%	
Kısmen Yeterli	% 100	75,9%	23,9%	,2%
Yetersiz	% 100	68,9%	31,1%	
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	77,1%	22,9%	
Okul	% 100	87,8%	12,2%	
Cami Ve K.K	% 100	69,3%	30,4%	,3%
Kitle İletişim	% 100	81,8%	18,2%	
Cemaat/Tarikat	% 100	68,2%	31,8%	
Arkadaş/Akraba	% 100	96,0%	4,0%	
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	73,0%	25,4%	1,6%
Dindar	% 100	74,1%	25,9%	
Az Dindar	% 100	77,6%	22,4%	
Dindar Değilim	% 100	80,0%	20,0%	

Din Görevlisi Bayanların Cenaze Yıkaması Ve Mevlit Okuma İle İlgili Durum

TEMEL NİTELİKLER	TOPLAM	ÇOK GEREKLİ	GEREKLİ	GEREKSİZ
Yaşgrubu				
18-39	% 100	15,7%	75,0%	9,3%
40-59	% 100	18,2%	67,5%	14,3%
60 veÜzeri	% 100	16,0%	62,0%	22,0%
Medeni durum				
Evli	% 100	16,9%	70,7%	12,4%
Bekar	% 100	18,3%	73,3%	8,3%
Dul / Boşanmış	% 100	16,3%	59,2%	24,5%
EĞİTİM DURUMU				
İlköğretim	% 100	19,2%	67,6%	13,2%
Ortaöğretim	% 100	12,5%	75,9%	11,6%
Yüksek Öğretim	% 100	14,4%	72,0%	13,6%
DİNİ BİLGİ DÜZEYİ				
Yeterli	% 100	19,5%	67,8%	12,6%
Kısmen Yeterli	% 100	14,2%	72,6%	13,2%
Yetersiz	% 100	27,8%	60,0%	12,2%
DİNİ BİLGİ KAYNAKLARI				
Aile	% 100	17,6%	69,8%	12,7%
Okul	% 100	14,6%	70,7%	14,6%
Cami Ve K.K	% 100	16,9%	70,3%	12,8%
Kitle İletişim	% 100	27,3%	72,7%	
Cemaat/Tarikat	% 100	22,7%	72,7%	4,5%
Arkadaş/Akraba	% 100	8,0%	64,0%	28,0%
Diğer	% 100			
DİNDARLIK DÜZEYİ				
Çok Dindar	% 100	28,6%	55,6%	15,9%
Dindar	% 100	14,1%	73,2%	12,7%
Az Dindar	% 100	25,4%	62,7%	11,9%
Dindar Değilim	% 100	20,0%	66,7%	13,3%

